

**Keisari
Tiberiuksen
viidentenätoista hal-
litusvuotena, siihen aikaan
kun Pontius Pilatus oli Juudean
maaherrana, kun neljännesruhti-
naina hallitsivat Galileassa Herodes,
Itureassa ja Trakonioksen maassa
hänen veljensä Filippos ja Abilenessa
Lysanias ja kun ylipappeina olivat
Hannas ja Kaifas, tuli Jumalan
sana Johannekselle, Saka-
riaan pojalle, joka eli
autiomaassa.**

Tässä numerossa

- 258 | Pääkirjoitus
- 259 | Perustalla
- 260 | Artikkelit
- 294 | Meiltä ja muualta
- 298 | Haastattelut
- 306 | Sanan selitystä

Kahden totuuden harha

Onko eksegetiikan tila Suomessa parantunut? Kirkon tilannetta ja teologian ope-
tusta seuranneet ovat panneet merkille,
että raamatuntutkimuksessa on sukupol-
vi vaihtunut viimeksi kuluneiden viiden
vuoden aikana lähes täysin. Vanhat pro-
fessorit ovat eläköityneet, ja uusia on va-
littu tilalle. Raamattukiista on jäänyt mui-
den, populaarimpien ja postmodernien
aiheiden varjoon. Onko kaikki siis hyvin?

Tietyt asiat ovat väistämättä muuttu-
neet. Julkisen keskustelun vetovuoro on
siirtynyt dogmatiikan ja käytännöllisen
teologian puolelle, ehkä suorastaan us-
kontososiologialle ja uskontotieteelle.
Nuorempi eksegeettipolvi ei ole joka kuu-
kausi lehtien palstoilla jotain Raamatun
yksityiskohtaa kiistämässä. Kyynisesti
voisi tietysti väittää, ettei mitään romu-
tettavaa enää ole, kun kaikki on jo men-
nyt. Asia on kuitenkin monimutkaisempi.

Oppikirjojen tasolla ongelmat ovat vain
kärjistyneet. Teologian opiskelijat joutu-
vat yhä törmäämään äärikriittisiin käsi-
tyksiin ilman sen suurempia selityksiä.
Vai mitä ajattelette väitteistä, että juuta-
laisuus keksittiin 200 vuotta ennen Jee-
suksen syntymää eikä koko Israelia ollut
varsinaisessa mielessä ennen sitä? Jeru-
salemmissa oli ehkä jonkinlainen temppeli,
mutta se oli kanaanilainen temppeli, jossa
palvottiin Jahven ja Aseran patsaita.

Uuden testamentin puolella uu-
sin yleisteos väittää, että ensimmäisillä
”apostoleilla”, keitä sitten lienevätkin ol-
leet, ei ollut minkäänlaista yhteistä uskoa.
He eivät uskoneet Jeesuksen jumaluuteen,
sovitustyöhön tai ylösnousemukseen.
Pääosa kristillisestä uskosta on kreikka-

laista perua ja todistaa vain ”voittajan us-
konnosta”. Väitteen mukaan sitä ohjaa
Paavalin edustaman dogmaattisen kirkon
näkemys, jota ylläpidettiin väkivalloin.

Kun teologian opiskelija kohtaa perus-
kurssitason oppikirjoissa tällaisen ope-
tuksen, hänen on hyvin vaikea arvioida
sitä kriittisesti. Tehtävä vaatisi useiden
uusien kirjojen lukemista ja perusteiden
vertailua. Sellaista harvoin tapahtuu. Sik-
si monet kirkon työhön valmistuvista teo-
logeista elävät siinä vakaumuksessa, että
Raamattu yhä hajoaa tieteellisen tutki-
muksen edessä kappaleiksi. Kirkon uskol-
le teksteillä ei historiallisessa mielessä ole
oikeastaan mitään annettavaa.

Jotkut yrittävät ratkaista ongelman se-
littämällä, että tieteen menetelmien pi-
tääkin olla ”ateistisia”. Tieteellisen raa-
matuntutkimuksen sanotaan tulevan
erikoisiin johtopäätöksiinsä siksi, ettei se
voi ottaa huomioon Jumalan työtä histo-
riassa. Väite on kiinnostava, mutta se vain
ei ole totta. Tiede ei ole koskaan ollut ole-
mukseltaan ateistista, vaikka jotkut ateis-
tit ovat aika ajoin yrittäneet omia tieteen
itselleen.

Tieteen historian suurimmat nimet
vetosivat Jumalaan. Hegel puhui juma-
lallisen hengen toiminnasta. Kant perus-
ti koko kuuluisan moraalikäsitteensä
Jumalan olemassaolon varaan. Edes ou-
to filosofi Heidegger ei ollut ateisti. Hän
nimittäin aloitti uransa pappisseminaa-
rissa. Mitä tällaisen tutkimuksen histori-
an keskellä voisi tarkoittaa väite tieteen
ateismista?

Tieteessä on toki ollut ateistinen vaihe.
Saksalaisen tieteisuskon huipentumana

esimerkiksi Troeltsch vaati sata vuotta siten, että kaikkea historiassa tulee arvioida luonnon lainalaisuuksien tapaan: analogia ja kausaliteetti. Hänen ”historisminsa” ohjasi hetken aikaa luterilaista liberaaliteologiaa, mutta entä sitten? Se ei vielä tee kaikkea tieteestä ateistista, etenkin kun Troeltsch-paralla ei enää ole seuraajia historian tutkimuksen alalla.

Lopputulosta ei kuitenkaan mikään muuta: kahdesta totuudesta on tullut kirkkomme yleisin uskonkappale. Toisaalta teologi uskoo opettajiensa esittelemän

”tieteellisen” totuuden: Raamattu ei sellaisenaan ole historiallisesti tosi eikä tarjoa perusteltua pohjaa kirkon katekismukselle tai opinkappaleille. Toisaalta seurakunnassa sama teologi uskoo järjen vastaisesti uskonnollisen totuuden: Jumala haluaa ihmiselle jotain hyvää, vaikka perinteiset kuvitelmat kristinuskon sisällöstä olivatkin vääriä.

Näin kivetään leveä tie jälkikristilliseen kirkkoon. ●

Timo Eskola

● Perustalla

Jumala on ilmoittanut itsensä ihmisille luonnossa ja sanassaan. Näiden yhtäläisyyksiä ja suhteita ei ole eritelty riittävästi, ei selitetty selkeästi eikä pakotettu sopusointuun, josta terveille filosofialle saattaisi avautua avara kenttä. Kumpikin ilmoitus täytyy samalla tavalla epäluokuisissa tapauksissa pelastaa suurimmilta vastaväitteiltä. Kumpikin ilmoitus selittää ja tukee toistaan eikä voi olla ristiriidassa toisensa kanssa, vaikka niin voivat esittää tulkinnat, joita järkemme niistä tekee.

Pikemminkin on suurinta ristiriitaa ja väärinkäyttöä se, että järki itse haluaa olla ilmoituksena. Filosofit, jotka järkeä miellyttääkseen sysää Jumalan sanan pois silmistään, on tässä niiden juutalaisen kaltainen, jotka sitä uppiniskaisemmin hylkäävät Uuden testamentin, mitä lujemmin he näyttävät riippuvan kiinni Vanhassa. Heissä täytyi se ennustus, että heidän silmissään on herjausta ja hulluutta se, minkä tarkoituksena oli vahvistaa heidän muuta tietämistään ja saattaa se täyttymykseensä.

Luonnontieto ja historia ovat ne kak-

si asiaa, joiden varassa tosi uskonto lepää. Epäusko ja taikausko perustuvat pinnalliseen fysiikkaan ja pinnalliseen historiaan. Luonto on yhtä vähän sokean epämääräisyyden kuin ikuisten lakien alainen, yhtä vähän kuin kaikki tapahtumat ovat selitettävissä ihmisluonteiden ja valtiollisten syiden perusteella. Jotakuta Newtonia koskettaa luonnontuntijana viisas kaikkivaltius yhtä voimakkaasti kuin historiankirjoittajana Jumalan viisas hallinta.

Jumala, maailman Luoja, ilmoittaa itsensä – kirjailijana! Minkä kohtalon joutuvatkaan hänen kirjansa kokemaan! Kuinka ankariin tuomioihin, kuinka nerokkaille taidearvostelijoille alistetaan hänen kirjansa! Kuinka monet viheliäiset uskonnon pilkkaajat nauttivatkaan hänen kädestään jokapäiväisen leipänsä! Kuinka monet vahvat henget röyhkeydessään ovatkaan etsineet itselleen kuolematomuutta mutta ovat kuolemanpelossa rukoilleet jotakin parempaa! ●

Johann Georg Hamann kirjoituskoelmassaan *Tagebuch eines Christen*, 1758 (*Sämtliche Werke I. Band*, 1949, s. 8-9).

Artikkelit

261 | Historia – sattuman tarkoituksetonta keikkiä vai Jumalan puhetta ihmiselle

Kristinuskon mukaan Jumala toimii historiassa niin kuin luonnossakin. Millä edellytyksillä se voidaan tunnistaa?

290 | Mitä Jumala sallii, mitä Jumala tahtoo?

Kristinuskon mukaan Jumala on oikeudenmukaisuus ja rakkaus. Millä edellytyksillä tämä voidaan uskoa ja kokea kärsimyksen ja muun pahan maailmassa?

● Historia – sattuman tarkoituksetonta leikkiä vai Jumalan puhetta ihmiselle

Timo Toukomies

Kirjoittaja on tehnyt pitkän päivätyön koululaitoksessa historian opettajana ja lukion rehtorina, viimeksi Kouvolan Anjalankoskella. Hän jäi eläkkeelle 2011 ja asuu Pornaisissa. Hän väitteli filosofian tohtoriksi Joensuun yliopistossa 2008 Arnold J. Toynbeen historianfilosofiasta vastaväittäjänään Seikko Eskola. Tämän esityksen hän piti Perustan teologisilla opintopäivillä 2012.

1. Perusteita

1.1. AJAN VIRRASSA

Aika on merkillinen ilmiö. Mistä se tulee, minne se menee? Sitä on kuvattu nuoleksi, joka kiitäessään menneestä tulevaisuuteen pitää kärjessään nykyisyyttä. Tähän kätkeytyy samalla kertaa itsestänselvyys ja suuri mysteeri, kuten Augustinus (354–430) totesi: ”Jos kukaan ei sitä minulta kysy, käsitän sen; jos tahdon selittää sen jollekin, joka todella sitä kysyy, en tiedä” (*Tunnustukset*).

Esisokraatikko Herakleitoksen (n. 535–475 eKr.) mukaan ”kaikki virtaa” (*panta rhei*). Emme voi astua kahdesti samaan virtaan. Muutos on jatkuvaa. Tämän voimme vielä jotenkin mieltää. Jottei ymmärtäminen olisi liian helppoa, määrittää moderni fysiikka ajan suhteelliseksi: valon nopeuden pysyessä vakiona on aika eri havaitisijoille erilainen.

Einsteinin suhteellisuusteorian (erityinen 1905, yleinen 1915) mukaan aika on neliulotteisessa, vieläpä käyristyvässä aika-avaruudessa vain yksi ”tapauskoordi-

naatti”, jolla ei ole absoluuttista merkitystä. Nopeasti liikkuvassa kappaleessa aika hidastuu verrattuna ulkopuoliseen, hitaammin liikkuvaan tarkkailijaan. Vaikka eroilla on merkitystä vasta valon nopeutta lähestyvissä tiloissa, on kyseessä maailmankuvaa ravisteleva ilmiö. Villeimmillään se on johtanut kuvitelmiin paluusta menneisyyteen ja jopa sen muuttamisesta. (Teerikorpi & Valtonen 1988, 164–166; Filkin 1998, 80–85; Hawking & Mlodinow 2011, 123–7.)

Modernissa fysiikassa suhteellistunut aika lähestyy lopulta illuusiota. Jotkin teorit nimittäin puoltavat näkemystä ajattomasta universumista. Tällöin kuvitelmat ajan virtaamisesta ovat pelkkää subjektiivisen tarkkailijan kokemaa harhaa.

Ajan mysteerissä on kuitenkin vielä monta kysymystä avoinna. Siksi ei tässä tarkastelussa anneta enempää sijaa näille spekulatioille. (Davies 2012, 813; Callender 2012, 15–21.)

Fysiikan määrittelyistä riippumatta koemme ajan virtaamisen historiana, joka ympäröi meitä joka puolelta. Minne käännymmekin, näemme todisteita menneisyydestä: aineellisia jäänteitä, kirjallisia dokumentteja, videonpätkiä tai mitä muuta tahansa. Historia ei ole vain ulkopuolellamme, vaan olemme itse sen sisällä, esiintyjinä suuressa näytelmässä, kohtauspaikkana Maa-planeetta. Rohkaisevaa on, ettemme ole vain virran mukana ajelehtimassa, vaan teemme itse joka hetki muodossa tai toisessa uutta historiaa. Näin ymmärrettynä historia tarkoittaa kaikkea, mitä ihmiset ovat koskaan tehneet tai ovat parhaillaan ajan rajapinnassa tekemässä. Yksittäisinä ihmisinä voimme

hallita tai tajuta tätä prosessia vain pieninä sirpaleina.

Historiantutkimus pyrkii omalta osaltaan lisäämään ymmärrystämme, keinoinaan menneisyyden jäämistön perkaaminen, relevanttien lähteiden valinta ja järjestäminen, tavalla joka mahdollistaa tapahtumien selittävän tulkinnan. Lopputuotteeksi toivomme saavamme likiarvokuvan jostain historian palasesta, pienestä osasta valtavaa tapahtumavirtaa, joka taukoamatta valuu presensistä imperfektiin. (Carneiro 2000, 13–15; Wilson 1999, 6.)

Historiantulkinta ei tapahdu irrallaan muusta katsomuspohjasta, vaan sen taustalla on elämän yleiseen ymmärtämiseen liittyviä todistamattomia alkuoletuksia. Niihin pohjautuvat näkemykset jäsenyivät historianfilosofiassa erilaisiksi käsitteidikotomioiksi kuten syklinen-linearinen, materialistinen-idealistinen tai deterministinen-indeterministinen. Jyrkät kahtiajaot voivat olla ajatusprosessin osana hyödyllisiä, vaikka ne sellaisenaan perin harvoin tarjoavat riittävän pohjan historialliselle ymmärrykselle. Sitä paitsi kokemus osoittaa, että niiden soveltamisessa siirrytään helposti faktapohjasta irtoavaan spekulatioon, jolle perinteinen historiantutkimus on ollut allerginen. (Kirkinen 1987, 37–49, 143–153.)

1.2. MUNDUS ABSURDUS – TARINA ILMAN MIELTÄ?

Kautta aikojen on pohdittu menneisyyden kartoittamisen hyötyä. Ciceron (106–43 eKr) mielestä historia oli hyvän elämän opettaja (*magistra vitae*). Monesti myöhemmin historiasta saatavaan hyötyyn on suhtauduttu epäilevämmiin, ellei suorastaan täysin kielteisesti. (Setälä 1983, 16; Stanford 1994, 36–47.)

Historiallisten ilmiöiden ja niistä kertovien lähteiden valtava määrä sekä ennen

kaikkea tapahtumien tuhlailleiva sattumanvaraisuus voivat nopeasti tukahduttaa niistä kiinnostuvan. Historia näyttyy lähinnä sotien, vallankumousten ja taikauskon sekavana vyyhtenä, jossa ei ole juonta. William Shakespearen (1564–1616) sanoin kyseessä on ”idiotin tarina, täynnä hälyä ja kiihkoa, tarkoitusta vaila” (*Macbeth*.) Rooman rappiosta ja tuhosta 1700-luvulla kirjoittaneen Edward Gibbonin (1737–94) mukaan ”historia ei ollut juuri muuta kuin luettelo ihmiskunnan rikoksista, hölmöilyistä ja epäonnistumisista”. Pari vuosisataa myöhemmin historioitsija H.A.L Fisher (1865–1940) koki samantapaista ammatillista turhautumista historian sekavuuden äärellä päätyen puuskahdukseen: ”Historia on yksi kirottu juttu toisensa jälkeen”, toisiinsa millään tavalla liittymättömien tapahtumien sattumanvarainen ketju. (Partington 1996, 302, 605; Vincent 2006, 110.)

Yhteiskuntafilosofi Thomas Hobbes (1588–1679) edusti filosofisesti perusteltua historiallista pessimismää. *Leviathan*-teoksessaan hän luonnehti ihmiseloa ”yksinäiseksi, köyhäksi, ikäväksi, brutaaliksi ja lyhyeksi”. Tällä hän tosin tarkoitti ihmisen alkuperäistä tilaa, jossa vallitsi ”kaikkien sota kaikkia vastaan” (*bellum omnium contra omnes*).

Nyt olemme sivilisaation ja sen lakien kesyttämiä. Vaikka ulkokuori, keinot ja metodit ovat toiset, on kuitenkin syytä kysyä, kuinka paljon on lopulta muuttunut. 1900-luvusta piti tulla kaikinpuolisen edistyksen vuosisata, mutta pikemminkin se muistetaan lukuisista sodistaan ja niiden uhreista, joita erään arvion mukaan oli 187 miljoonaa.

Silti pelkkä kyynisyys historian äärellä ei vie pitkälle: jos millään ei ole mieltä, miksi vaivautua? Pessimisti Gibbonkin saattoi hyvänä hetkenään kirjata muistiin ”miellyttävän päätelmän, että maailman jokainen aikakausi on lisännyt ja vielä li-

sää ihmiskunnan todellista rikkautta, onnellisuutta, tietoa, ehkä myös hyvettä”. (Partington 1996, 302, 605; Hobsbawm 2007, 15; Vincent 2006, 101.)

1.3. MENNEISYYS ITSE- YMMÄRRYKSEN PORTTINA

Pessimismi historian äärellä on kuitenkin vain kolikon toinen puoli. Parhaimmillaan historiallisen ymmärryksen harjoittaminen muuttuu tutkijan henkilökohtaiseksi projektiksi, joka nostaa esiin ihmisyyden peruskysymykset. Historianfilosofi R.G. Collingwoodin (1889–1943) mukaan historian tehtävänä on ihmisen syvimmän itsetuntemuksen lisääminen. Tämän se tekee kolmen kohti käyvän kysymyksen avulla: Mitä on olla ihminen? Mitä on olla sellainen ihminen, jollainen sinä olet? Mitä on olla sellainen ihminen, jollainen sinä olet eikä kukaan muu ole? Itsensä tunteminen kertoo myös siitä, millaisiin tekoihin ihminen pystyy, ja sen voi saada selville vain tutkimalla menneitä tekoja. Siinä on historian arvo. (Collingwood 1948, 10.)

Myös Markku Hyrkkänen korostaa historiallisen tiedon merkitystä oman ajattelun ja sen kautta kehittyvän itsetuntemuksen ja itseymmärryksen välineenä, paljolti samassa hengessä kuin Collingwood. Historiaan kytkeytyvä itsereflektio on prosessi, joka kertoo, miten tähän on tultu. Se paljastaa tutkittavan asian menneiden ja nykyisten ilmenemismuotojen eron. Aikajanelle sijoittuva eropohdinta voi lisätä nykyisyyden ymmärtämistä. Näin kyseessä onkin ”nykyisyyden tutkimuksen omalaatuinen tapa”. (Hyrkkänen 2011, 254–266.)

”Menneisyys on vieras maa, jossa kaikki tehdään toisin.” Tämä brittikirjailija L.P. Hartleyn (1895–1972) sanonta kuvastaa osuvasti menneisyyden arvoituksellisuutta jälkipolville. Koska emme ole itse

käyneet tuossa maassa, meidän on luotava siitä ajatuskuva, eräänlainen ”mentaalinen maailma”, hyödyntäen muilta käyttöömmme saamaamme todistusaineistoa. Collingwoodin mukaan tämä menneen mentaalisen maailman luominen (*re-enactment*) on historioitsijan keskeinen tehtävä. Se toteutuu, kun historioitsija herättää omissa mielessään menneiden toimijoiden, siis yksilöiden, ajatukset, tarkoitukset ja intentiot, kysyen heidän kysymyksiään. Tältä pohjalta hän saattoi sanoa, että ”kaikki historia on ajattelun historiaa”. (Collingwood 1948, 7, 282–302; Tosh 1991, 133; Hyrkkänen 2011, 260.)

Kyseessä ei ole tietenkään tyhjentävä totuus historiantutkimuksen olemuksesta. Se muistuttaa kuitenkin siitä, että menneisyyden ihmiset olivat olennaisesti kaltaisiamme, samalla tavalla ajattelevia ja toimivia, itseensä ja maailmankuvaansa uskovia ihmisiä kuin mekin.

Historian metodiopin kehittäjä Pentti Renvall (1907–74) muistutti, että historiantutkimus on syvimmäältä olemukseltaan ”arvostelukyvyn tiede”, joka koului harjoittajansa henkisesti täysikasvuiseksi ja älyllisesti itsenäiseksi, ”ajattelemaan omilla aivoillaan”. Englantilainen Geoffrey Elton nosti riman vielä ylevämmälle tasolle toteamalla historioitsijoiden kutsumukseksi toimia ”ihmiskunnan älyllisinä ominatuntoina, jotka omalla skeptisellä tavallaan auttavat erottamaan toden epätodesta, hyödyllisen tuhoisasta ja aidon keinotekoisesta. Heidän tulee myös opettaa muille (erityisesti opiskelijoilleen) epäilevän kyselyn perusteet, jotka yksin pystyvät suojelemaan vapautta.” (Renvall 1965, 380–1; McDowell 2002, 13.)

1.4. KAIKEN TOISTOA VAI AINUTKERTAISUUTTA?

Menneisyyden ymmärtämisen olennaisena lähtökohtana on etsiä vastausta

historian perusluonteeseen: kehittyvätkö tapahtumat syklisen toiston tahdissa, vai onko kyse ainutkertaisista ilmiöistä lineaarisessa ajan virrassa? Vastauksemme kertoo paljon siitä arvosta ja painavuudesta, jonka annamme hetkellisille ponnisteluillemme niin yksilöinä kuin ihmiskuntanakin.

Intiasta vaikutteita imenyt uskontojen tutkija Mircea Eliade (1907–1986) herätti huomiota teorioillaan arkaisten kansojen elämäntavasta, jonka ytimessä olivat myytit ”ikuisesta paluusta”.

Tämä tarkoitti elämistä ”ilman historiaa”, osana alati uudelleen alkavaa luonnon ja kosmoksen syklistä kiertoa. Sen mukaan uusi alku edellytti vanhan aikakauden hävittämistä puhdistavassa maailmanpalossa. Tärkeä rooli tässä prosessissa oli kansan yli nousevalla myyttisellä sankarilla, jonka toistuvasti suorittama arkkityypinen teko antoi kärsimykselle eskatologisen merkityksen. Eliaden mukaan juuri tällainen suurempaan kuvioon sopeutuminen auttoi kestävämpään elämään kiinteästi kuuluvan kärsimyksen, joka muuten musertaisi ihmisen epätoivon alle. Luonnon syklisen kierron osana kärsimys ja kuolema saivat riittävän selityksen ja merkityksen.

Tältä pohjalta lineaarinen historiankäsitys ja siihen kytkeytyvä yksittäisten tapahtumien korostaminen näyttävät onnettomuudelta, jota Eliade kutsui ”historian hirmuvallaksi”. Halutessaan tuntee menneisyyden objektiivisesti ymmärrettävänä tapahtumavirtana moderni ihminen oli samalla tyhjentänyt sen kaikista yliluonnollisista merkityksistä. Vain paluu syklisen toiston rytmiin voisi vapauttaa ihmisen triviaalisten yksittäistapahtumien yhä banaalimmaksi käyvästä orjuudesta. Näkemyksellä on selviä kytkeviä nietscheläiseen julistukseen itsensä ylittävästä ihmisestä, joka tahdonsa voimalla luo elämän uudelleen.

(Laitila 2010, xxxii–xxxiii; Eliade 2010, 95–137.)

Syklisen näkemyksen kiehtovuudesta huolimatta lineaarisella historiankäsitteillä on myös vahvat perusteensa. Modernin historiankirjoituksen valtavirta on pitäytynyt siihen. Siksi se saa tässä päähuomion. Kokonaan tarkastelun ulkopuolelle tässä jätetään idän uskontoihin (buddhalaisuus, hindulaisuus, jainalaisuus) vahvasti kytkeytyvä jälleensyntymisteema, jossa syklinen kierto ulotetaan eri muodoissa kaikkien elävien yksilöiden tasolle.

Historiankirjoitus läntisen kulttuuripiirin tarkoittamassa mielessä syntyi klassisessa Kreikassa. Tarvittiin pitkä prosessi, ennen kuin ajattomien jumalten ja sankarien sijaan keskiöön astuivat kuolevaiset ihmiset. Klassisen antiikin historioitsijoiden lähtökohta oli yleensä universaalihistoriallinen: he pyrkivät kertomaan ihmisen koko tarinan, sellaisena kuin se tunnettiin. Täydentävän näkökulman antoi usko sykliseen vaihteluun, joskin sen merkitys on myös kyseenalaistettu. Elämän kierto luonnossa todistaa joka tapauksessa omalla karulla tavallaan syklisyyden puolesta. Siksi esimerkiksi kreikkalainen historioitsija Polybios (n. 200–118 eKr) hyödynsi sitä vaivatta maailmanhistoriaansa sisältäneessä Rooman hallintomallin kehityksen kuvauksessa. (Breisach 2007, 5–11, 46–50; Setälä 1983, 7, 22 viite 1; Heinonen 1990, 7–14.)

Syklisen toiston sävyttämässä maailmassa sivilisaatiot syntyvät ja kukoistavat luovan voimansa tunnossa, kunnes rappio ja vääjämätön kuihtuminen saavat ylliotteen. Vanhan raunioille nousee uusia kulttuureja, jotka näin jatkavat elämän lopputonta kiertoa. Yleensä siirtymäkauteen liittyy rajuja sotia ja kumouksia. Kyseessä ei ole kuitenkaan täysin mielivaltainen prosessi, vaan muutoksissa näkyy toistoa ja yhdenmukaisuutta jopa siinä määrin, että ilmiöiden takaa on etsitty determinis-

tisesti toimivia historian ”lakeja” (malleja, rytmejä, trendejä). Tällaisten historian pysyvien lainalaisuuksien löytäminen mahdollistaisi yhtenäisen maailmanhistorian kirjoittamisen – tavoite, joka on tähän asti osoittautunut parhaillekin historioitsijoille ylivoimaiseksi tehtäväksi. Silti pyrkimys on kiehtonut meidän päiviimme asti monia ns. makrohistorioitsijoita kuten Giambattista Vicoa (1668–1744), Oswald Spengleriä (1880–1936), Pitirim Sokokinia (1889–1968) ja Arnold J. Toynbeeta (1889–1975). Tosin heidän näkökenttänään kattoi yleensä vain huiput, suuret sivilisaatiot, tavallisen ihmisen tason jäädesä pimentoon. Muutoinkin näiden ”systemin rakentajien” yritykset ovat jääneet epätydyttäväksi, erityisesti kollegiaalisen kritiikin näkökulmasta. (Breisach 2007, 408–10; Galtung & Inayatullah 1997, 1–9; Eskola 1983, 366–75.)

Tätä ei kannata suuremmin surra, sillä onnistuminen merkitsisi historiallisen itseymmärryksen radikaalista muuttumisesta. Historian pysyvien lakien löytäminen jäykistäisi menneisyyden tutkimuksen empiiriseksi, ennusteita laativaksi sosiaalitieteeksi. Se todentaisi kyllä positivismin oppi-isän Auguste Comten (1798–1857) ja hänen seuraajiensa unelmat täysin objektiivisesta historiatieteestä. Samalla se kuitenkin antaisi kuoliniskun historialle, joka vaivautuu kysymään ajassa toimivan ihmisen sisäisiä motiiveja ja uskomuksia. (Stanford 1994, 61–78, 257–262; Tosh 1991, 130–151.)

2. Vaihtoehdot historiat

2.1. DETERMINISMIN OUTO VIEHÄTYS

Sykliseen historiankäsitteeseen liittyy jo lähtökohtaisesti tietynasteinen pessimismi, koska kaikki näyttää olevan väliaikaista ja ajan myötä murtuvaa. Siihen

on usein kytkeytyntä uskonnollisesti tai maallisesti sävyttynyt teleologia, jota historian voimat palvelevat. Teleologinen determinismi korostaa historian päämäärää ja pohjimmaista tarkoitusta ja luo – tarkkailijasta riippuen – tunnelman joko voittosaatossa kulkemisesta tai syvästä voimattomuudesta tapahtumavirran äärellä: mitä yksilö tai kansakunnatkaan voivat historian mahtavien lakien edessä? (Thompson 2004, 113–5; Wilson 1999, 6–9.)

Karl Marx (1818–1883) sovelsi omanlaistaan determinismia luovan optimistisesti: hänen mukaansa materian lakien mukaan sykäyksittäin etenevä historia oli tuottava aikanaan kommunistisen utopian, jossa proletariaatti vapauttaisi itsensä kaikenlaisesta riistosta. Marxin mukaan kehitys etenee tilapäisistä takaiskuista huolimatta vääjäämättä dialektisen luokkataistelun keinoin kohti suurta päämäärää. Näin ilmaistu syklistyyppinen kumousteoria ankkuroitui lineaaris-apokalyptiseen ajatteluun, jonka henkiset juuret löytyvät kristillisestä eskatologiasta. Sattuvasti onkin todettu, että Marxin teleologiassa oli kyse nurinkäännetystä uskonnollisuudesta, jonka innoittamana ihminen pakotettiin itsensä pelastajaksi, ilman todellista kykyä siihen (Callinocos 1995, 152–165; Toynbee 1946, 177–9.)

Francis Fukuyaman 1990-luvulla tunnetuksi tekemä ”historian loppu” -ajattelu perustui – *mutatis mutandis* – samantyyppiseen ideologisoivaan näkemykseen historian suunnasta ja tarkoituksesta. Hänen mallissaan oli vapaan markkinatalouden ja länsimaisen liberalismien vuoro astua historiallisen kehityksen huipulle tavalla, joka kertakaikkisesti lopettaisi uusien haastajien esiinmarssin. Tästä pulpannut euforia jäi kuitenkin varsin lyhytaikaiseksi. Omalta osaltaan Fukuyama teki kyllä selväksi, ettei tarkoittanut historian loppulla varsinaista tapahtumavirtaa, vaan periaatteita ja instiottuutioita, ”koska

kaikki todella suuret kysymykset oli saatu ratkaistuksi”. (Fukuyama 1992, xii, 136–9.)

Tarina ei kuitenkaan lopu tähän, vaan kaksi kuohuvaa vuosikymmentä on riittänyt muuttamaan Fukuyaman ajattelun. Niinpä hänen tuoreen esseensä otsikkona on itseironisesti *Historian tulevaisuus* (*The Future of History. Can Liberal Democracy Survive the Decline of the Middle Class?* Foreign Affairs 91: 1, tammi–helmikuu 2012). Siinä Fukuyama kantaa huolta taloudellisen globalisaation pettämästä keskiluokasta ja sen ohella itse demokratian peruspilarien tulevaisuudesta. Historia ei päättynyt-kään, vaan muotojen muuttuessa taistelu yhä vain jatkuu. (Sillanpää 2012.)

Sen sijaan, että maailma ojentuisi minikään yhden ideologian mukaiseen järjestykseen, kertoo globaali todellisuus sekasorrosta. Kaiketi siksi *Newsweek* otsikoi maailman tilaa arvioivan erityisnumeronsa hivenen provokatorisesti: ”Maailma on hullu, hullu, hullu, hullu.” (Special Edition, Joulukuu 2011/Helmikuu 2012.)

2.2. JUMALAN SUURI SUUNNITELMA

Kristinusko syntyi juutalaisuuden pohjalta. On siis luonnollista, että myös kristillinen historiankäsitys nojautui olennaisesti juutalaiseen kirjalliseen perintöön alkaen Ensimmäisestä Mooseksen kirjasta. Näkemysten vakiintuminen kesti aikansa, mutta viimeistään Augustinus kiteytti kristillisen teleologian johdonmukaiseksi näkemykseksi, joka pohjasi maailmanselityksensä Raamatun molempien osien kokonaisilmoitukseen. Sitä hallitsi selkeän lineaarinen aikäkäsitys: luomisen ja Kristuksen toisen tulemisen väliin mahtuu kuusi maailmankautta, joiden kuluessa Jumala suorittaa luovan ja lunastavan työnsä. Historiassa ilmenevä syklistyys oli Augustinuksen oppirakennelmassa vain näköharhaa, pintavaahtoa ajan virrassa, joka päättyy ikuisuuteen. Ennen loppua

Jumalallinen kaitseلمus tai sallimus huolehtisi siitä, että käynnissä oleva taistelu Jumalan valtakunnan ja maailman välillä oli päättyvä Jumalan valtakunnan voittoon. Collingwoodin mukaan kyseessä näyttäisi olevan eräänlainen ”Jumalan kirjoittama näytelmä”, jonka käsikirjoitus oli ennalta määrätty tai ainakin ennalta nähty. Euroopan kristillistymisen myötä tämä tulkinta vakiintui katolisen kirkon takaa-maksi universaaliseksi totuudeksi seuraavien tuhannen vuoden ajaksi. (Sweet 2004, 5; Southgate 2004, 42; Shetler 1997, 22; Collingwood 1948, 50.)

Kristinusko on historiaan sidoksissa oleva ilmoitususkonto, joka suhtautuu historiaansa hyvin vakavasti toisin kuin esimerkiksi idän uskonnot. Voi jopa väittää, että sanoman historiallisuuden perusteella koko systeemi seisoo tai kaatuu. Onhan ilmoituksen ytimenä usko siihen, että Jumala on tehnyt suoran intervention aikaan ja historiaan Jeesuksen persoonan muodossa. Jumalan Pojan inkarnaatio, sitä seurannut Kristuksen kärsimystie ja pääsiäisen ihme julistetaan historiassa tapahtuneiksi tosiasioiksi, joihin ihmisen pelastus nojautuu: ”Mutta ellei Kristusta ole herätetty, teidän uskonne on pohjaa vailla, ja te olette yhä syntienne vallas-sa” (1. Kor. 15:17). Se, että tämänkaltainen maailmaa syleilevä filosofinen idea voisi muotoutua jonkin Palestiina-nimisen peräkylän heimohistoriasta ja keisari Tiberiuksen aikana esiintyneen tuntemattoman kapinallisen teloituksen johtaneista tapahtumista, tuntuu monista liian fantastiselta ollakseen vakavasti otettava väite. Jälkiseuraamusten valossa jotain todella vallankumouksellista kuitenkin tapahtui. (Dawson 1977, 31–33.)

Aikaan sidoksissa olevalla historialla on siten kristinuskolle merkitystä, mutta se on aina muodostanut historiankirjoituksen kannalta myös ongelman. Lineaarista kokonaishistoriaa tulkittiin Raama-

tun kerronnan läpi monella tavalla, mutta vallitsevan aseman sai Raamatun tekstien kirjaimelliseen tulkintaan nojaava käsitys 6000-vuotisesta maapallosta. Irlantilaisen arkkkipiispa Ussherin vuonna 1650 julkaiseman laskelman mukaan luomishetkesti vakiintui 23.10.4004 eKr, edellisen illan auringonlaskusta lukien. Vasta modernin tieteellisen kehityksen myötä on tähän jouduttu etsimään uusia, joustavampia tulkintoja. (Livingstone 2008, 5.)

2.3. KAITSELMUKSEN JÄLKIÄ HISTORIASSA

On ilmeistä, että kristillinen kaitselemusajatus (lat. *providentia*, engl. *the Divine Providence*) on tarjonnut ja edelleen tarjoaa lukemattomille ihmisille rohkaisevan ja lohdullisen näkökulman elämään. Aiemmin, sanokaamme oman maamme ”topeliaanisina aikoina”, usko jumalalliseen kaitselemukseen antoi historialle erityisen tarkoituksen ja mielen. Tämä näkökulma säilyi kansakunnan synkimpienkin koetelemusten aikana. Historia oli todistetavasti täynnä käsittämättömiä käännteitä, kuolemaa ja pahuutta, mutta silti uskottiin vahvasti, että Jumala kääntäisi kaiken viimeistään tuomiopäivänä hyväksi. Siihen asti oli lupa uskoa ja myös pyytää jumalallista varjelusta niin kansakunnalle kuin yksilöillekin. Juuri näin pyysi Z. Topeliuksen (1818–98) *Välskärin kertomusten* kertojakin *Suomalaisille lukijoille* suunnatun esipuheen lopussa:

Herra, sinä tiedät, että tämä kansa ei ole hakenut katoavaa kunniaa, ja sinä tiedät, etten minä ole salannut sen heikkouksia, kun olen sen miehuudesta todistanut. Mutta jos se nyt näissä kuvauksissa sen kohtaloista esiintyy vieraan nähden nöyrän kärsivällisenä ja näin avomielisen lujana, niin anna sen vast’edeskin pysyttää juurensa isiensä

uskossa, anna sen olla oma itsensä, ja se ei ole kaatuva, vaan se on elävä sinun voimassasi ja täydentyvä rakkaudessaasi.

Sekulaarin historiankirjoituksen piirissä kaitselemusajatus muuttui kuitenkin yhä harvinaistuvammaksi luonnonvaraksi. Tosin vielä 1900-luvun jälkipuoliskollakin kuunneltiin ja arvostettiin jumalalliseen kaitselemukseen uskovia historian tutkijoita sellaisia kuten Christopher Dawson (1889–1970) tai Herbert Butterfield (1900–1979), joista jälkimmäinen ilmaisi näkevänsä jumalallisen kaitselemuksen kädenjälkiä muun muassa natsismin voittamisessa.

Butterfieldin mukaan Jumalan työ ei tapahdu ilman ihmisen osuutta ja inhimillisiä uhrauksia. Siksi hän korosti ihmisen vapaan tahdon merkitystä ja siihen pohjautuvaa vastuuta. Vaikka Jumala epäilemättä voisi, hän ei puutu suoraan eikä näkyvällä tavalla luomiinsa luonnonlakeihin eikä myöskään historiaan ilman ihmistä. Jumalan vaihtoehtona olisi sokea sattuma. Siihen nojautuminen tekisi historias-ta täysin mielivaltaista: Kleopatran nenän muoto ja lukuisat muut triviaalitapah-tumat ratkaisisivat historian kulun. Butterfieldin kaitselemusajatus myötäili Paa-valin Ateenassa pitämän puheen henkeä: ”Itse hän antaa kaikille elämän, hengen ja kaiken muun. – Jumala ei kylläkään ole kaukana yhdestäkään meistä: hänessä me elämme, liikumme ja olemme.” (Ap.t 17:25–28) Tämän näköalan valtaamana on vielä moderninkin aikana mahdollista kokea luonnon ja historian kaikinensa olevan Jumalan hyvässä ja pysyvässä kaitselemuksessa. (Butterfield 1977, 193–204.)

2.4. EDISTYKSEN SUURET KERTOMUKSET

1700-luvulla alkoi valistuksen henki Minervan pöllön tavoin lennellä

iltahämärässä perinteisten ajattelutapojen päällä, mukaan lukien historiantulkinnat. Historia nähtiin toki edelleen jonkinlaisena Jumalan koulutuksena ihmiskunnalle, kurrottautumisena kohti hänen olemuksensa ja tarkoitusperiensä syvempää ymmärtämistä. Teleologinen ajattelu oli kuitenkin muuttamassa muotoaan – paljolti G.W.F Hegelin (1770–1831) idealismista pontta saaden. Se tulkittiin entistä vahvemmin tämänpuoleiseksi: siihen liitettyjen eskatologisen täyttymyksen odotusten nähtiin toteutuvan kansakunnan kypsymisprosessissa. (Breisach 2007, 231–2.)

Tältä pohjalta nekin, jotka välttivät Jumalan mainitsemista historian selittäjänä, saattoivat uskoa ja toivoa, että pahuus saisi tuomionsa, ellei muutoin, niin vähintään sukupolvirajat ylittävän kollektiivisen muistin puitteissa. Englantilaisen historiankirjoituksen suuri hahmo lordi Acton (1834–1902) toi julki tämänsuuntaisen vahvan toivonsa toteamalla historioitsijan velvollisuudeksi ”olla päästämättä ainoatakaan ihmistä tai inhimillistä pyrkimystä siltä rangaistukselta, joka historialla on varattu väärintekijöille.” Ajatus tai toive yhteisöllisen historiakulttuurin langettamasta historian tuomiosta ei ole tänäänkään täysin vieras. (Mommsen 2000, 45–6; Vann 2004, 4; Ahonen 2004, 227–8.)

Modernin tieteellisen historiakirjoituksen isäksikin nimetty saksalainen Leopold von Ranke (1795–1886) halusi kuvata menneisyyden objektiivisesti, ”sellaisena kuin se oli ollut” (*wie es eigentlich gewesen*). Tähän pyrkiminen vei tutkijan pölyisiin arkistoihin, aiempaa tiukemman lähdekritiikin aseinen varustettuna. Uudenlainen kriittisyys ei estänyt Rankea uskomasta jumalalliseen kaitselmukseen, jonka hän oletti käytännössä löytävänsä Euroopan kansakuntien kaikinpuolisesta kehityksestä. Näinä aikoina historiankirjoituksen

yhä keskeisemmäksi tehtäväksi alettiin mieltää kansallisen identiteetin herättäminen ja sen kasvun tukeminen. (Breisach 2007, 232–4; Iggers 1997, 25–26.)

Britannian kasvavan meri-imperiumin puitteisiin sopivasti lordi Acton puolestaan näki jumalallista johdatusta inhimillisen vapauden ja taloudellisen hyvinvoinnin yleisessä kehityksessä. Tämä kävi hyvin yksiin vallankumouksia vieroksuvaan ja vähittäiseen konstitutionaaliseen kehitykseen uskovan ns. *whig*-historiankirjoituksen kanssa, jota muiden muassa Thomas Macaulay (1800–1859) edusti. Painotuseroista huolimatta nämä tulkinnat pohjustivat modernisaation suurta kertomusta, jossa historian ylle puettiin länsimaisen, Eurooppa-keskeisen edistyksen kaapu. (Butterfield 1969, 137–8; Iggers 1997, 4.)

Satakunta vuotta myöhemmin aikansa historiantulkinnan viitehahmoksi nousut E.H. Carr (1892–1982) edusti samantyyppistä vankkumatonta kehitysuskoa – kylläkin marxilaisessa ilmiasussa. Carrilta riitti Stalinista lähtien ymmärtämystä kaikenlaisille inhimillisen kärsimyksen tuottajille, kunhan lopputulos palveli historiallista edistystä, niin kuin se miellettiin kylmän sodan kaudelle tyypillisen progressiivisen tulkinnan puitteissa. (Carr 1990, 64, 182; Thompson 2004, 101.)

Toiset eivät olleet historian itsestään selvästä suunnasta kovinkaan vakuuttuneita, mikä näkyi tulkintojen jyrkkänä polarisaationa. Esimerkiksi Carrin aikalainen aatehistorioitsija sir Isaiah Berlin (1909–1997) kuului henkisesti täysin eri leiriin. Hän vastusti kaikkia historian sidottuja ratkaisuja, puolustaen samalla länsimaisen vapauden ihanteita:

Käsityksellä, että historia noudattaa lakeja, olivat ne sitten luonnollisia tai yliluonnollisia, tai että jokainen ihmiselämän tapahtuma on palanen vält-

tämättömässä mallissa, on syvä metafyyminen alkunsa. – – Kaikki nämä teorit ovat yhdellä tai toisella tavalla determinismin muotoja, olivat ne sitten teleologisia tai mekanistisia, tai es-teettisiä tai tieteellisiä. Ja näiden kat-somusten yhteinen tuntomerkki on viittaus siihen, että yksilön vapaus – – on pohjimmiltaan illuusio. (Berlin 1959, 13, 20.)

3. Hajoamisia

3.1. RELATIVISMIN SUDENKUOPAT

Paljolti von Ranken työn myötä vakiin-tui saksalaisen historiankirjoituksen val-tavirraksi historismi. Se korosti kaikkien ilmiöiden ehdotonta historiasidonnai-suutta todellisuuden ymmärtämisen ja arvioinnin lähtökohtana. Aatehistorial-lisena ilmiönä historismi tulkitaan kon-servatiiviseksi reaktioksi niin valistuk-sen kehityskusolle kuin Ranskan suuren vallankumouksen kuohunnallekin. Sen mukaan minkä tahansa historiallisen il-miön ymmärtämisen kannalta oli rat-kaisevan tärkeää määritellä sen paikka ja rooli oman aikansa kehityksen osana. Tä-mä koski samalla tavalla niin aineellisia jäänteitä, instituutioita kuin henkisiäkin ideoita mukaan lukien uskonnot, jotka ei-vät nekään voineet ylittää aikakautensa ra-joja. Rajoitus koski myös tutkijaa itseään, mikä kyseenalaisti historioitsijan kyvyn antaa aikakausirajat ylittäviä moraalilau-sumia. Koska ilmiöillä on poikkeuksetta historiallinen taustansa, merkitsi histo-ristinen ajattelutapa suhteellisuusajatte-lun tunkeutumista kaikkeen tietämiseen. (Mandelbaum 1971, 41–43; Stanford 1994, 254–57; Tosh 1991, 12–14.)

Käsitellessään naturalistista käsitystä kriittisyydestä Tapio Puolimatka on perus-tellusti muistuttanut perinteisen histo-ristin ongelmasta: ajassa syntyneenä se

on itsekin aikaansa sidoksissa, suhteelli-nen käsite ilman ehdotonta totuusarvoa. Väite kaiken historiallisesta suhteellisuudesta asettuu myös itse saman suhteelli-suusvaatimuksen alle, jolloin päädytään itsensä kumoavaan väitteeseen. Sama kos-kee tietysti myös kaikkia yleisen natura-lismin nimissä esitettyjä väitteitä. Joh-donmukaisesti sovellettuna tämä johtaa täydelliseen relativismiin ja nihilismiin. Puolimatkan mukaan näin sovellettu po-sitivismiin kytkeytyvä historismi tuhoaa uskon siihen, että vapauden ja ihmisyy-den ideat ovat ikuisesti päteviä. (Puoli-matka 2007, 219–231.)

Näin johdettuun historismin kritiik-kiin on mahdollista yhtyä. Sen sijaan Puo-limatkan samassa yhteydessä esittämä arvio Collingwoodin suhteesta silminnä-kijätodistuksiin ei täysin tee oikeutta koh-teelle: Puolimatkan siteeraamassa kohdas-a tämä toteaa varsin selvästi, ettei hylkää kaikkia silminnäkiätodistuksia nimen-omaan arkielämässä. Tällöin kyse ei vain ole tieteellisestä tiedosta, joka edellyttää silminnäkiätodistuksen vahvistamista muun todistusaineiston kautta saatavilla faktoilla: ”Kun silminnäkiätodistustodis-tus saa vahvistuksen muusta todistusai-neistosta emme hyväksy sitä sen itsensä takia; hyväksymisen kohteena on (laajem-paan) todistusaineistoon perustuva his-toriallinen tieto.” (Puolimatka 2007, 226; Collingwood 1948, 256–7.)

Historistinen relativismi ei edes 1800-luvulla tyydyttänyt kaikkia, vaan historioitsijat kaipasivat edelleen abso-luuttisia ja universaalisia arvoja työnsä pohjaksi. Vaikka perinteinen transsen-dentaalinen näkökulma olikin hylättävä, kokivat muiden muassa Ernst Troeltsch (1865–1923), Karl Mannheim (1893–1947) ja Friedrich Meinecke (1862–1954) välttä-mättömäksi löytää tilalle uusia kestäviksi katsottavia arvoja, joiden varaan moder-nin suuri kertomus voitaisiin rakentaa.

Tuonpuoleisen maailman ilmiöiden (*das Ding an sich*) jäädessä ”kantilaisen verhon” taakse oli perusta löydettävä hegeliläisen idealismin läpi tulkitusta tämänpuoleisesta historiasta, kunkin aikakauden historiallis-sosiaalisesta kontekstista. Historismin esiin nostama relativismin haaste ei kuitenkaan näillä pohdinnoilla saanut riittävää ratkaisua. (Tucker 1998, 415; Breisach 2007, 327–9.)

Oman variaationsa historistisen relativismiongelman tulkinnasta muodostaa Eliaden näkemys historisista modernin ihmisen onnettomuutena, koska sen myötä katosi taju ajan ja historian pitkästä, syklisestä kierrosta. Hänen mukaansa historisismi saattoi syntyä vain siellä, missä historia ei koskaan ole muodostanut pelkkää jatkuvien hirmutekojen sarjaa. Sen vastakohtana ovat ”kohtalohistorian” merkitsemät kansat – esimerkiksi Baltiassa, Balkanilla tai siirtomaissa – jotka saattoivat kestää menneet kauheet vain antamalla niille metahistoriallisen eli historian ulkoisen merkityksen (tapahtuma Jumalan rangaistuksena tai osana hyvän ja pahan välistä ikuista taistelua). Synkeän esimerkin ”kohtalohistorian” paino- lastista tarjosi nimenomaan Kaakkois-Eurooppa, joka joutui vuosisatoja kärsimään ”vain siksi, että se sattui sijaitsemaan aasialaisten maahantunkeutujien reitillä ja myöhemmin olemaan osmanien valtakunnan naapuri”.

Vaikka Eliaden ajatukset nousevat toisen maailmansodan raunioittaman Euroopan konkurssitunnelmasta, näyttäisivät ne antavan myös nykyiselle globalisoituneelle maailmalle ajankohtaisen, pysäyttävän viestin:

Entä nyt, kun historian paine ei enää ole mitenkään vältettävissä, miten ihminen voi sietää historian tuomia onnettomuuksia ja kauheuksia – väestöjen joukkosiirroista ja joukkomurhista

atomipommituksiin – jos niiden taustalla ei häämötä mitään (hyvää) ennettä, mitään historianulkoista tarkoitusta; jos kauheet eivät ole muuta kuin taloudellisten, sosiaalisten tai poliittisten voimien sokeaa leikkiä tai, mikä pahempaa, seurauksia ”vapauksista”, joita tietty vähemmistö ottaa ja toteuttaa maailmanhistorian näyttämöllä. (Eliade 2010, 126–130.)

Riippumatta siitä, ansaitseeko Eliaden historisismi-tulkinta vakavaa pohdintaa, se lähestyy modernin ihmisen epätoivon ja tarkoituksettomuuden ongelmaa poikkeuksellisen luovasti.

3.2. LYHYT MATKA NIHILISMIIN

Tietoteoreettisesti ongelmalliseen tilaan rajautunut keskustelu historiallisen tiedon luonteesta kiihtyi ja nousi uudelle tasolle Friedrich Nietzschen (1844–1900) voimakkaiden tulkintojen myötä. Hänen mukaansa kaikki kuvitelmat riippumattomasta historian tutkimuksesta olivat harhaa, koska ideologisista kytkennöistä vapaata objektiivista tietoa ei ollut. Kaikissa tapauksissa tieto oli riippuvaista tutkijan subjektista. Sellaisena se olikin nähtävä vallankäytön keskeiseksi muodoksi. (Iggers 1997, 8–9.)

Nietzschen ”Jumala on kuollut” – ohjelmajulistus vaati ankaraa arvojen uudelleenmäärittelyä. Jos ja kun ihmisen ulkopuolista ehdotonta moraalilakia ei ollut, täytyi korvaava perusta löytää ihmisen sisältä, ”uuden ihmisen” vahvasta, säälittömästä tahdosta kristillisen ”orjaimoraalin” sijaan. Perinteisiä näkemyksiä kertakaikkisesti mullistavan ajattelun pohjaletuksena oli maailman ja sen historian luontainen merkityksettömyys. Moraalin juuria voitiin etsiä vain ihmisen tarpeista ja arvoista käsin, henkilökohtaisia ja yhteiskunnallisia moraaliresursse-

ja kasvattamalla. Tällä ”moraalisen mielikuvituksen” kehittämisen tiellä moderni ihminen onkin pyrkinyt etenemään, hintana kuitenkin eettisen relativismin turuttama omatunto. (Glover 2006, 27–35, 524–530.)

Henkinen hyppäys Nietzschestä postmodernismiin ei ole suuri, vaikka mitään selvää rajalinjaa ei voidakaan vetää. 1900-luvun viimeisellä neljänneksellä suosion aalloille noussut postmodernistinen ajattelu on haastanut historian tutkimuksen kaikki perinteiset varmuudet kuten faktat ja mahdollisuuden niiden objektiiviseen tulkintaan ja lopulta itse totuuden. Näin tulkittu historian kirjoitus on verrattavissa mihin tahansa kirjallisuuteen, jossa toimivat Ludwig Wittgensteinin (1889–1951) tunnetuksi tekemän ”kielipelin” säännöt ja konventiot. (Brett 2002, 116–7.)

Uuden ajattelun mukaan käyttäjälleen pääosin tiedostamattomaksi jäävä kielen ”poeettinen syvärakenne” on löydettävissä kaikesta ilmaisusta ja siten myös historiallisesta kerronnasta. Amerikkalaisen Hayden Whiten kiteyttämän ”kielellisen käänteen” (*the Linguistic Turn*) mukaan historia on parhaimmillaankin vain hyvää fiktiota, koska historioitsija joutuu – kielen rakenteellisia keinoja hyödyntäen – käytännössä keksimään kuvaamansa menneisyyden. Toisin sanoen historia rakentuu niistä merkityksistä, joita historian kirjoittaja antaa menneisyyden ilmiöille. Hollantilaisen F.R. Ankersmitin metaforan mukaan historia on kuin puu, josta voimme tuntea varsinaisesti vain lehdet; ne symbolisoivat historian jäänteitä. Runko eli varsinainen historia jää parhaallekin tutkijalle vieraaksi. Ns. jälkistrukturalismin ranskalaisten uranuurtajien Michel Foucault’n (1926–1984), Jean-Francois Lyotardin (1924–1998) ja Jacques Derridan (1930–2004) ajatustyön ytimenä oli kaikkien pysyviksi ja universaalisiksi miellettyjen väitteiden torjuminen; jatkuvuuden sijaan muutos on elämän ainoa to-

dellinen realiteetti. Valloilleen päästetyn skeptisen epäilyn henki kantoi näin kohdalokasta hedelmää – ainakin niiden mielestä, joille pyrkimys objektiivisuuteen oli vielä tavoiteltava päämäärä. (Thompson 2004, 37, 58–9; Iggers 1997, 118–9; Breisach 2007, 422–4; Kalela 2000, 153–4.)

3.3. HISTORIA VAILLA POHJAA

Historian muuttuessa kielipeliksi ei sovi ihmetellä, kun radikaalisimmat äänet jo vaativat historioitsijoita vapauttamaan itsensä kaikesta perinteisen historian ”totalisoivasta” painolastista. Pohtiessaan historioitsijan eettistä vastuuta Keith Jenkins (University College, Chichester) nojautui sekä Lyotardin semantiikkaan että Alain Badioun eettisen subjektivismen teoriaan. Niiden pohjalta Jenkins julisti, ettei holokaustista ja Auschwitzista voinut minkään empiirisen tiedon tasolla puhua – ne olivat kauheudessaan ”hiljaisuuden nimiä” (*the names of silence*), joita historioitsija saattoi lähestyä vain ”totuuden partisaanina” – mitä tämä sitten tarkoittaakin. Tulkintaa ei olennaisesti selventänyt puhe ”uskollisuudesta tapahtumalle” tai ”kaikki käy”-teoretisointi alistetun puheoikeuden säilymisestä ”differend-maailmassa”. (Jenkins 2004, 53–55.)

Samassa keskusteluyhteydessä Elisabeth Deeds Ermarth (Lakewood, Colorado) valitti postmodernistisen ajattelun johtaneen yhteisen kielen ja koodiston katoamiseen. Jokaisen valitessa oman koodistonsa syntyy subjektiivisten julistusten kakofonia, jossa natsien koodisto kilpaillee tasavertaisesti Äiti Teresan koodiston kanssa. Voiton ratkaisevat oman asian julkittamisen tapa ja tehokkuus. Historioitsijan patriotismiksi jää tapahtumien seuraaminen syrjästä. Näin tie lopulliseen nihilismiin on avoinna. Tälläkään kohtaa ei käy selväksi, onko lääkkeeksi tarjotuista moraalia ja estetiikkaa sivuavista subjek-

tiivisistä julistuksista mitään apua. (Ermarth 2004, 70–83.)

Esimerkit osoittavat, kuinka äärimmäisen viety postmodernistinen historiantulkinta tuhoaa historian. Jäljelle jää vain subjektiivisia kuvauksia ilman totuutta, koska Derridan sanoin ”tekstin tuolla puolen ei ole mitään”. Postmodernistisen eettisen relativismin tien päässä odottaa banaalius, kuten englantilaisen historiankirjoituksen älyköksi sanottu A.J.P. Taylor (1906–90) retorisesti muistutti:

Inkvisitio kidutti ja poltti tuhansia vääräuskoisia, Hitler lähetti miljoonia juutalaisia kaasukammioihin. He kukin toimivat hienosti oman valonsa mukaan? Kun viemme argumentin loogiseen päätökseen, ainoita pahoja natseja olivat ne, jotka yrittivät aika ajoin säästää jonkun poliittisen vastustajan tai juutalaisen. (Wrigley 2006, 213; Pagden 2006, 187.)

Holokausti epäilemättä ylitti niin määrällisesti kuin laadullisestikin kaikki normaaliuden rajat. Toisaalta on myös nähty, että sen jatkuva vavominen ”liioittelee ihmiskunnan hyvyttä” peittämällä näkyvistä muut vähän pienemmät kauheet. Joka tapauksessa on ymmärrettävää, että viimeistään holokaustin jälkeen historiaan on ollut vaikea yhdistää mitään kauniita teleologisia päämääriä. Pahuuden ja hyvän Jumalan välinen ristiriita on ikivanha teologinen ongelma. Siihen annettut vastaukset sijoittuvat ihmisen vapaan tahdon ja Jumalan käsittämättömän kaikkivaltiuuden välimaastoihin. Näkökulmasta tai korostuksesta riippumatta kysymys: ”Missä oli Jumala, kun kuusi miljoonaa juutalaista kaasutettiin Auschwitzissa?” on omiaan hidastamaan kärkkäimpiä selitysten tarjoajia. (Vincent 2006, 65; Thompson 2004, 101–2.)

3.4. Sokean luonnon palvelijoina

Viimeiset naulat ihmiskeskeisen elämän ja maailmankäsityksen arkkuun taottiin viime vuosisadalla modernin tieteen ja erityisesti biologian läpimurtojen myötä. Niihin nojautuvia äärimmäisiä johtopäätöksiä kuvaa molekyylibiologian Nobelistilla palkitun ranskalaisen Jacques Monod'n (1910–1976) toteamus virkaanastujaisesityksessään vuonna 1967:

Että ihmisellä ei ole mitään merkitystä maailmankaikkeudessa, että hänellä ei ole mitään painoa ja että hän on ilmaantunutkin maailmaan vain sattumalta, tämä tieteen tuloksista tärkein on niistä myös vaikein hyväksyä.

Tukenaan luonnontieteellisen maailmankuvan koko paino Monod halusi murskata kaikki opit, joiden mukaan ihminen ja hänen historiansa olivat korkeimman voiman luomus, olipa tämä voima persoonallinen jumaluus tai jokin historian vääjäämätön kehityslaki. (Leikola 1970, 8.)

Samaa linjaa kotimaisella tasolla edustaa tähtitieteen professori Esko Valtaoja, joka ei näe itsessään muuta kuin suuren kasan alkeishiukkasia. Niin on hyvä, koska

maailman pelisäännöt kerta kaikkiaan ovat sellaiset, että atomeilla on taipumus liittyä yhteen tietynlaisiksi molekyyleiksi ja molekyyleillä on puolestaan taipumus liittyä toisiinsa vain tietyillä tavoilla. – – sattuma voi edetä askel askeleelta. Aineen hyviin tapoihin kuuluu muuttua eläväksi, jos ympäristö vain sen sallii. (Valtaoja 2008, 46, 58)

Luonnontieteiden saavutuksia sinänsä kunnioittava tarkkailija jää varmojen lausuntojen äärellä kyselemään, missä

määrin totuus on lopulta kunkin katsojan silmässä: yhdelle mikro- ja makromaa-ilmal kertovat vain atomien ja kvarkkien sokeasta tanssista, toiselle samat syvydet julistavat epäämättömästi Luojan kunniaa.

Omana aikanaan yhteiskuntapoliitikko Pekka Kuusi (1917–89) kritisoi perinteistä historian tutkimusta vahvan biologisen näkemyksen pohjalta. Teoksessaan *Tämä ihmisen maailma* (1982) Kuusi esitti, ettei ihmisen käyttäytyminen ole vapaan tahdon ohjaamaa rannatonta seikkailua vaan pikemminkin biologisten lainalaisuuksien puitteissa tapahtuvaa kulttuurista kehitystä. ”Ihmiseläimeksi” nimetyn *Homo sapiensin* kulttuurievoluutio määrittäytyy neljän toimintamuuttujan pohjalta: ravinnon hankkiminen, lisääntyminen (reproduktio), suojautuminen ja informaatiotoiminta. Kuusi myönsi, että tämän mukaisesti kirjoitetusta historiasta tulee epäilemättä latteeta tarina. Mutta jos luonto on latteaa, eivät mitkään Aleksanteri Suuren tai Madame Pompadourin seikkailut kelpaa korvikkeeksi. Näitä tärkeämmäksi voivat osoittautua lammasta ja lampaan kesyttäminen. Ratkaisevia ovat sellaiset säännönmukaisuudet, jotka tarjoavat tieteellis-tekniselle ihmiselle mahdollisuuden sopeutua luontoon. (Kuusi 1982, 124–133.)

Empiiristen luonnontieteiden lähtöoletuksena on kausalismin lainalaisuuksia noudattava aineen ja energian suljettu järjestelmä; muita selittäjiä ei siten tarvita. Tältä pohjalta ranskalainen matemaatikko ja tähtitieteilijä Pierre Simon Laplace (1749–1827) väitti rohkeasti, että jos jollain ”älyllä” olisi tiettyä hetkenä täysi tieto luonnon voimista, se pystyisi ennustamaan tulevaisuuden tarkasti. Determinismin hengessä hän myös julisti Napoleonille, ettei tarvinnut Jumalaa tähtitieteellisten hypoteesiensa täydentäjäksi. (Woodruff 2005, 6; Belsey 1995, 462.)

Metafyysinen naturalismi – jota edellä kuvatut lausumat edustavat – olettaa, että kaikki universumin piirteet voidaan selittää luonnollisin metodein, kokemuseräisesti. Lisäksi oletetaan, että monimutkaisemmat ilmiöt voidaan redusoida eli pelkistää tasoltaan yksinkertaisempiin olomuotoihin, viime kädessä atomitasolle. Näine oletuksineen metafyysinen naturalismi on ulottanut lonkeronsa kattavasti myös muihin tieteisiin, mukaan lukien ihmistieteet. Kehityksellä on ollut kauaskantoiset vaikutukset niin moderniin ihmiskäsitykseen kuin historiakuvaankin. (Papineau 1996, 307–320.)

3.5. VIISAS IHMINEN POISTUU NÄYTTÄMÖLTÄÄN

Ympäristötietoisuuden nousu 1960-luvulla merkitsi hitaasti mutta varmasti biologisen näkökulman korostumista myös historian tutkimuksessa. Pohjois-Amerikasta liikkeelle lähtenyt ja globaaliksi laajentunut ympäristöhistoriallinen tutkimusperinne on tuottanut jo mittavan määrän aineistoa. Painotukset vaihtelevat, mutta yhteistä on, että historian keskiöön ihmisen rinnalle ja osittain myös ihmisen sijaan ovat nousseet luonnonvoimat. Tämä tarkoittaa biosfäärin koko elonkehää ulottuen bakteereihin, viruksiin ja niistä aiheutuviin sairauksiin asti. Tästä aiheutuviin kerrontaa edustavat esimerkiksi Alfred Crosbyn, William McNeillin ja Jared Diamondin tuotannot. (McNeill, J.R. 2000; Hughes 2006; Sörlin & Warde 2011.)

Ekohistoriallisen kehityksen rinnalla, osin vanhojen universaalihistoriallisten tavoitteiden pohjalta on kasvanut myös uusi globaalin historian tutkimusperinne (*Global History*). Sen tapa tarkastella maailmaa on puhtaaseen ekohistoriaan verrattuna ihmislähtöisempi. Keskiössä on moderni globalisaatiokehitys, jonka

moottoreina toimivat talous ja teknologiset innovaatiot. Kuvausta hallitsee verkostonäkökulma, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen, myös ihmisen suhde luontoon ja päinvastoin. Globaali historia ei kaihda myöskään tulevaisuuteen suuntautuvaa analyysiä, joten tässä se lähenee sosiaali-tieteitä. (Mazlish 2006; Crossley 2008.)

Ekohistoriaa on puolustettu sinänsä oikealla toteamuksella, että näin 99 % elämän yleisestä historiasta kuten myös ihmisen varhaishistoriasta pääsee viimein esiin ja saa edes jonkinlaisen ”representaationsa”. Kehityksen toistaiseksi viimeistä etappia edustaa ns. ”suuri historia” (*Big History*), jota ovat viime vuosina tehneet tunnetuksi erityisesti David Christian ja Fred Spier. (Christian 2005; Spier 2011.)

”Suuressa historiassa” näkökulma kasvava kosmiseksi ”kaiken teoriaksi” ulottuen universumin *Big Bang* -alkuräjähdyksestä nykyhetkeen. Aineen ja energian moninaiset ilmenemismuodot kasvavat biologisten organismien rinnalle ja niistä ohi, siten kuin moderni (avaruus)fysiikka on niitä pystynyt erittelemään. Näissä analyyseissä ihminen jää oudoksi kummajaiseksi, jota on vaikea mieltää kosmisen evoluution huipentumaksi. Ihmisen kulttuurisessa kehityksessä on kyse samoista kompleksisen muutoksen voimista, jotka vallitsevat universumin valtavissa systeemeissä. (Nenonen 2011, 352–6.)

Sikäli kuin ihmisen roolin ja merkityksen puinti on ”suuren historian” näkökulmasta olennaista, korostuvat toisaalta tulevaisuuden ennustamattomuus, toisaalta huoli ihmiskunnan sisäisten ja ulkoisten ongelmien kasautumisesta Maa-planeetalta. Eräänä ratkaisuna nousee esiin – niin utopistiselta kuin idea nyt tuntuukin – ihmiskunnan siirtyminen muille planeetoille aloittamaan kosmisen evoluution puitteissa alusta. Koska emme toistaiseksi tiedä elämän olemassaolosta muualla universumissa, saa älyllisen ja tietois-

elämän säilyminen planeetallamme näin suorastaan kosmisen merkityksen. (Spier 2011, 202–3; Rees 2003, 185–8.)

Lienee lupa kysyä, miksi näin olisi, jos universumilla ei lähtökohtaisesti ole mitään suunnitelmaa tai tarkoitusta. Eikö pikemminkin voisi ajatella, että elämän tuhoutuminen meidän pikku planeetallamme olisi erittäin vähäpätöinen tapahtuma koko maailmankaikkeuden näkökulmasta katsottuna? Tämän ”hytysenpaskateoriaksikin” nimetyn näemyksen mukaan fysiikan ja astronomian meille välittämä kuva todellisuudesta ei anna mitään perustetta elätellä romantiisia kuvitelmia ihmiskunnan merkityksestä universumin mittaamattomuudessa. (Kirkinen 1987, 13.)

4. Epäilen, siis uskon

4.1. ONKO MEILLÄ TOIVOA, JOS JUMALA ON KUOLLUT JA HISTORIA VAILLA MIELTÄ?

Edellä kuvatun perusteella lienee selvää, että modernin tilan keskiössä ovat luonnontieteet saavutuksineen. Ne luovat käytännössä kattavat puitteet myös sille, mitä ihmisestä ja hänen olemuksestaan voidaan sanoa. Väliotsikkoon tiivistyvät jäljelle jäävät kysymykset. Lause esiintyi aikanaan Juha Sihvolan laatiman Immanuel Kantin filosofiaa koskevan moraalitutkielman otsikkona. Sihvolan tiivistetyksi loppupäätelmäksi jää näkemys, jonka mukaan uskonto ja hartaudenharjoitus ovat ihmisyksilön sisäisen elämän ilmausta ja saavat merkityksensä osana ihmisen ”traditiosidonnaista identiteettiä”. Tiedollisen maailmankuvan kanssa uskolla ei tarvitse olla mitään tekemistä, koska Jumalan olemassaolo jää tiedollisten todistelujen ulkopuolelle. Tästä seuraa myös moraalin autonomisuus uskonnon suhteen. Sihvola ei näin sanoessaan kiel-

lä uskonnon eikä jumaluskon positiivisia merkityksiä. Hän kuitenkin tulkitsee usko(nno)n dogmeista vapaaksi, vihjailevien vertauksien avulla toimivaksi ”pyhän kohtaamiseksi” ja elämän ihmettelyksi, mikä näkyy myös hänen tuoreesta teoksestaan *Maailmankansalaisen uskonto*. (Sihvola 2000, 84–5; Sihvola 2011, 86.)

Kun arvostettu maailmanhistorioitsija William McNeill pohti historian ja tieteen suhdetta, hän ilmaisi arvostavansa uskontoa, joka antoi jokapäiväiselle elämälle merkityksen ja siten motivoi tehokkaaseen toimintaan selviämistaistelussa. Tästä näkökulmasta uskonto on ihmiselle jopa välttämätön elementti. Kyseessä on kuitenkin vain toistaiseksi jatkuva ”outo symbioosi” pyhyttä kohti kurrottautuvan uskonnollisen näkökulman ja tieteellisen maailmankatsomuksen välillä. Muutoin McNeill yhtyi melko suoraviivaisesti materialistiseen peruskatsomukseen, jonka puitteissa hän ilmaisi etsivänsä niin meneestä historiasta kuin nykyluonnostakin ”fyysiseltä, kemialliselta, biologiselta, tai symbolitasolta – – lisääntyvän kompleksisuuden merkkejä”. Kompleksisuuden merkit ovat tärkeitä, koska niiden kautta ilmaantuvat myös uudet, yllättävät kollektiivisen käyttäytymisen muodot. Tämän McNeill nimesi kaiken maailmassa olevan tietämisen ”yhdistäväksi periaatteeksi”. (McNeill 2002, 22–3; Manning 2007, 429–430.)

Moni moderni historioitsija on McNeillin symbioosihakuisuuden sijaan omaksunut jyrkän ateistisen näkemyksen. Tunnettu amerikkalainen historioitsija Richard White ilmaisi kantansa suoraviivaisesti: ”Olen historioitsija. En usko tuonpuoleiseen. On olemassa vain tämänpäiväinen (todellisuus).” Kriitikon mielestä lausunnossa tiivistyvät teologisen ateismin, metafysisen materialismin ja kulttuurisen relativismin perususkomukset, tukenaan luonnontieteiden määri-

set ja pinttynyt allergia kristinuskon oppeja vastaan. Jyrkkyydestään huolimatta lausumassa on siten kyse vain metafysisen naturalismin ja tieto-opillisen skeptismin dogmaattisesta ilmauksesta, joka ei nojaudu osoitettuun tietoon. (Gregory 2006, 136.)

4.2. IHMEIDEN MAHDOLLISUUDESTA HISTORIASSA

Historioitsijoiden sekalaisessa joukossa on toki myös tänä päivänä niitä, joilla on henkilökohtainen uskonnollinen katsomus. Poikkeuksetta heidän tutkimuksellisenä lähtökohtanaan on oman vakaumuksen ja kohteen analyysin tiukka erottaminen, varsinkin jos kohde on tutkijalle itselleen tärkeä uskonnon alue. Vastauksia etsitään metafysisen naturalismin asettamissa puitteissa: luonnonlakien kausalismin yli meneviin ihmeisiin ei vedota. (McIntire 1998, 770.)

Usein sekulaari historiankirjoitus pitää metafysisistä naturalismia niin itseltään selvänä lausumattomana totuutena, ettei historian ja uskonnon rajankäyntiä katsota edes keskustelun arvoiseksi, suurista intohimoista puhumattakaan. Poikkeuksena on historianfilosofiaan ja metodologiaan erikoistunut aikakauslehti *History and Theory*, jossa aiheesta on käyty ennakkoluulotonta tieteellistä keskustelua, erityisesti vuosina 2006 ja 2008. (45: 4, teema: *Religion and History*; 47: 4, teema: *God, Science, and Historical Explanation*.)

Tor Egil Førland Oslon yliopistosta nosti ”kissan pöydälle” pohdinnallaan jumalallisen ihmeen mahdollisuudesta. Hän käytti esimerkkinään 1600-luvun puoliväliin sijoittuvaa kertomusta norjalaisten kalastajanuorukaisten ihmepelestumisestä (selviäminen autiolla saarella 12 päivää pelkän Jumalan kasvattaman syötävän ruohon avulla). Menemättä tapauksen yksityiskohtiin tiivistyy Førlandin sanoma

seuraavaksi: metafyyminen naturalismi pätee kaikkia historiallisia tilanteita koskevana hypoteesina, koska sen pohjana on modernin tieteen empiria ja yliluonnollinen maailma ja sen mahdolliset voimat eivät antaudu empiiristen tieteiden tarkasteluun. Kalastajanuorukaisten selviämiseksi on siten etsittävä luonnollisia syitä. (Førland 2008a, 484–488.)

Loppupäätelmänä Førland jättää rehellisen tutkijan ainoaksi loogiseksi vaihtoehdoksi ateismin. Uskonnolliset tutkijat joutuvat hänen mukaansa elämään monipersoonaisessa tilassa, mikä tarkoittaa yksilön sisällä käytävää vastavoimien loputonta taistelua. Täydentävässä kannanotossaan Førland pohti Peter Liptonin (1954–2007) ajatteluun nojautuen mahdollisuuksia kompromissiin. Hän kysyi, olisiko mahdollista muuttaa uskomisen tapaa siten kuin kuhnilaisessa ajattelussa suhtaudutaan kilpaileviin paradigmoihin: puhetaivat eivät tietyn rajan jälkeen enää kohtaa, koska ne eivät viittaa samaan ilmiömaailmaan. Ns. ”uppteorian” (*immersion*) mukaan tutkija voisi mielikuvituksensa varassa heittäytyä tutkimansa uskonnon maailmaan uskottaen kaikkia eteensä nousevia väitteitä. Niin tai näin, kyseessä on klassinen esimerkki ”doublethink”-mallista, joka vaatii uskon reaalisien sisällön radikaalista uudelleen tulkintaa. (Førland 2008a, 493–494; Førland 2008b, 520–532.)

Brad S. Gregory Notre Dame -yliopistosta muistutti Førlandille osoittamassaan vastauksessa, että käsitys kausaalilakien sitomasta Jumalasta muotoutui keskiajan skolastiikassa, olemisen muotoja koskeneiden nominalististen pohdintojen hedelmänä. John Duns Scotuksen (n. 1266–1308), Wilhelm Occamilaisen (n. 1285–1347) ja heidän seuraajiensa ajattelumallissa olemisen määrittyi Jumalan välttämättömäksi ominaisuudeksi. Loogisena jatkopäätelmänä oli, että kaikkivaltiasta

koskivat samat olemisesta aiheutuvat rajoitukset kuin muitakin olentoja luomakunnassa. Tämän myötä Jumala määriteltiin luomiensa fyysisten luonnonlakien ”vangiksi”, yhdeksi kausalismin rajamaksi olennoksi monien muiden mukana, tai sitten hänet samastettiin Baruch Spinozan (1632–1677) *Deus sive Natura* -ajattelun mukaisesti sellaisenaan luontoon. Näin menetettiin taju Jumalan ylimaallisesta olemuksesta, hänen aineen rajat ylittävistä piirteistään, joita luodun maailman kausalismi ei sido. (Gregory 2008, 500–508.)

Radikaalisesti transsendenttinen, supraolevainen Jumala ei oikein ymmärrettynä ole luomansa maailman sisä- tai ulkopuolella vaan ”jotain aivan muuta”: salattu mutta joka hetki läsnä oleva kaiken ylläpitäjä. Tällaiselle Jumalalle kausalistisen maailman ns. ihmeet eivät muodosta minkäänlaista ongelmaa.

4.3. VARMAN TIEDON VELJESKUNTA

Jonkinlaista sekulaarin historioitsijan hybristä käydyssä keskustelussa edusti Constantin Fasolt Chicagon yliopistosta. Hän julisti historian modernin maailman uudeksi uskonnoksi, vieläpä ainoaksi relevantiksi. Hänen mukaansa perinteiset ns. korkeauskonnot ovat epäonnistuneet uskonnon yleisessä tehtävässä, joka on toimia henkisten julistusten ja todellisuuden kuvausten välisen ristiriidan silloittajana. Ristiriitaa voi kuvata dikotomioilla *minä – toinen, puhuja – maailma*. Wittgensteinilaisittain sanottuna kyse on ”ensimmäisen ja kolmannen persoonan lausumien välille kehittyvästä epäsymmetriasta”. Epäonnistumisen syynä on modernin tieteen edistys, jonka myötä uskonnosta on tullut ”tyhjä nimi”. Pelastus on kuitenkin lähellä: historia on kiinnostunut paljolti samoista menneisyyden todistusaineistoista kuin uskonnotkin ja käsittelee nii-

tä mutta toisenlaisen vastuun ja vapauden hengessä. Siksi historian tutkiminen ja sen tulosten lukeminen muuttuvat moderniksi uskonnolliseksi rituaaliksi, jonka uskontunnustukseksi riittää: ”Uskon, että ihmiset ovat vapaita yksilöitä, joilla on kyky muokata oma kohtalonsa ja vastuu syntyvistä seurauksista.” (Fasolt 2006, 10–26.)

Mark S. Cladisia Brownin yliopistosta ei puhe historioitsijoista modernin aikakauden papistona innostanut. Romanttinen käsitys muinaisen uskonnon rakentavasta roolista verrattuna moderniteetin kelkasta pudonneeseen uskontoon ei kestä historiallista tarkastelua: uskonto on yhtä paljon osa moderniteettia kuin moderni on osa uskontoa. Uskonnon vahvin voimavara on sen yhteisöllisyys tänäänkin. Uskonnon versioita on yhtä monta kuin moderniteetin erilaisia tarkastelukulmia, ja ne kaikki voidaan sovittaa keskenään yhteen. Maailma ei odota eikä tarvitse historioitsijoista uutta sovituksen veljeskuntaa. (Cladis 2006, 94–103.)

Brad Gregory ei ilmeisestikään aivan turhaan muistuttanut metafysisen naturalismin muuttumisesta kaiken läpitu-kevaksi dogmirakenteeksi, jonka ytime-
nä on tieto-opillinen *a priori* -tyyppinen skeptisismi kaikkia uskonnollisia väitteitä kohtaan. Tosiasiassa tiede ei millään varmuustasolla voi sanoa metafysisestä naturalismista muuta kuin että se näyttää hyvältä hypoteesilta – mikä ei ole sama kuin sen totuuden demonstroiminen. Tällaisen perususkon vallassa oleva tutkija ei pysty antamaan uskonnon ilmiöistä neutraalia tieteellistä selvitystä. Niinkin arvostettu uskonnon erittelijä kuin Emile Durkheim (1858–1917) oli malliesimerkki tästä: hänen tutkimustensa selvästi ilmaistuna *a priori* -lähtökohtana oli, että ainoa todellisuus löytyi luonnosta sellaisena kuin empiiriset tieteet sen selittivät. Kaikki muu oli illuusiota. (Gregory 2006, 136–141.)

4.4. EI HELPPOA TOTUUTTA VAAN KATSOMUSKIPUIILUA

Historia on tänäänkin objektiiviseen totuuteen pyrkivä tiede, joka ei koskaan saavuta tavoitettaan. Historiallisten faktojen loputon määrä varmistaa sen, että kuvamme menneisyydestä jää aina kesken-eräiseksi. Siksi historioitsija suhtautuu terveen skeptisismiin mukaisesti kaikkiin historiaa koskeviin ehdottomiin totuuden julistuksiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei historioitsijan maailmankuvaan voisi kuulua usko supranaturalistiseen todellisuuteen. Moderniin kvanttifysiikkaan sisältyvä indeterminismi näyttäisi omalta osaltaan avaavan uusia, luovia väyliä ihmisten ymmärtämiseen. Tältä pohjalta ydinfysiikko K.V. Laurikainen päätyi aikanaan näkemykseen, että kvanttifysiikassa ilmenevä ”suureiden komplementäärisyys” (paikan ja impulssin samanaikainen epätarkkuus) jättää todellisuuteen Jumalan suuruisen aukon. (Visala 2010, 131–7; Laurikainen-Rainio 1990, 16–19, 26–29, 132–4.)

Luonnonlait ylittäviä ihmeitä voi siltä aivan hyvin tapahtua; sopimuksenvaraisesti on silti parempi, ettei menneitä yksittäisiä tapahtumia pyritä selittämään niillä. Jos näin tekisimme, seuraisi välittömästi joukko jatkokysymyksiä: Kenen supranaturalistinen selitysmalli on paras ja oikea ja millä perusteilla? Pidättyvän toimintamallin omaksuminen ei kuitenkaan johda ateismiin tai edes jyrkään agnostisismiin vaan ”avoimeksi jättämiseen”. On todettava: näillä tietoisesti rajoitetuilla premisseillä selitys on tämä. Avoimin, ihmettelevin mielin toimiva historioitsija jättää samalla oven auki muillekin selitysmahdollisuuksille. Niiden tulkitseminen ei kuitenkaan kuulu hänen keskeisimpään toimenkuvaansa. (McIntire 2006, 84.)

Onko historia siis vain sattuman leikkiä, vai voisiko se olla Jumalan puhetta meille ihmisille? Riippumatta siitä, mihin päädyimme, tiedämme yhden tätä nykyä näyttävästi markkinoidun vaihtoehdon: ympärillämme on kylmä, sokea universumi, jolla ei ole suuntaa eikä tarkoitusta niin kuin ei tietenkään ihmiselläkään tuon kolkon todellisuuden pienenä siruna. Tämän puolesta taittaa peistä fyysikko Stephen Hawking myös uusimmassa kirjassaan *The Grand Design* (suom. *Suuri suunnitelma*, 2011). Todistelusta paistaa kuitenkin fiksoituminen yhteen ennakkototuuteen: vaikka universumin kaikki luonnonlait näyttävät olevan juuri meidän kaltaistamme elämää varten viritetyjä, ei lähtökohdaksi kelpaa Luoja, vaan selitystä pitää epätoivon vimmalla hakea rinnakkaismaailmoista, multiversumeista. Näiden osalta kyse on toistaiseksi täydellisestä spekulatiosta, mutta mitäpä väliä, onhan pohtijana maailmankuulu fyysikko. *Big Bang* -termin kiteyttänyt (vaikka itse ilmiön torjunut) astrofyysikko Sir Fred Hoyle (1915–2001) sen sijaan päätyi päinvastaiseen päätelmään: universumin vakioiden viritys viittasi kaiken takana olevaan suunnittelijaan tavalla, joka oli jokaiselle todistusaineistoon tutustuvalla tutkijalle ilmeinen. Sitovien todisteiden puutteessa ”auki jättäminen” on siten tässäkin ainoa oikea toimintatapa. (Hawking & Mlodinow 2011, 149, 202–7.)

Naturalismin metodisiin lähtökohtiin rajatun sekulaarin historiantutkimuksen keinoin ei tämänpuoleiselle, aikaan sidoksissa olevalle historialle löydy omaehtoisista, riittävän uskottavaa käsikirjoitusta tai tarkoitusta. Kuvitelmat modernisaation suurista kehityskertomuksista tai sivilisaatioiden syklisistä kierroista ovat paljastuneet ontoiksi rakennelmiksi ilman vakuuttavaa sisältöä. Samojen ennakkopremissien pohjalta on mahdotonta todentaa myöskään Jumalan vaikutus-

ta historiassa. Tästä riippumatta kolkon universumin tarjoama todellisuuskuva ei tunnu riittävän useimmille ihmisille. Ihmisyksilöt kaipaavat ja etsivät elämän mysteerille syvempää merkitystä ja mieltä kuin aineellisen maailman sokeat lainalaisuudet tarjoavat. Tarve tiivistyy Augustinuksen tunnettuun lausumaan: ”Sinä olet luonut meidät yhteyteesi, Herra, ja sydämemme on levoton, kunnes se löytää levon sinussa.” (*Tunnustukset*.) Sisäinen kaipaus, josta emme pääse eroon, lienee alkuperäisen Luojamme puumerkki muuten arvottomissa savimajoissamme.

Jumalan konkreettisen johdatuksen tai varjeluksen muodot pysyvät silti mysteereinä. Israelin kansaa lukuun ottamatta Jumalalla ei liene erityisiä suosikkeja, vaan hänen lupauksensa koskevat samanarvoisesti kaikkia. Puheet ”kansojen kaitseijan” roolista oman maan suojelijana tai yksittäisten ihmisten erilaiset varjeluskokemukset perustuvat sinänsä aitoihin tunteuksiin. Kysymysmerkeiksi jäävät kuitenkin muut osin samanaikaisesti tapahtuneet yksityiset ja kollektiiviset katastrofit, joita Jumala ei estänyt. Jeesuskaan ei pyrkinyt selittämään Jumalan aivoituk- sia: Pilatuksen tappamat galilealaiset tai Siloan tornin alle jääneet kahdeksantoista ihmistä eivät olleet muita syntisempiä. Tapausten yksinkertainen viesti jäljelle jääneille oli kutsu parannukseen: ”Ellette tee parannusta, niin samoin te kaikki hukutte” (Luuk. 13:1–5).

4.5. KURKOTUS AJAN JA HISTORIAN TUOLLE PUOLEN

Kun tiede vaikenee, uskon mahdollisuudet vasta alkavat. Uskon silmin uskallamme ottaa elämän hyvyden ja kokemamme siunaukset Jumalan kädestä hänen suurenmoisina lahjoinaan. Samassa hengessä voimme hyväksyä menetykset ja

kirvelevät tappiot, jopa kuoleman Kaikki-
valtiaan sallimuksena. Surua tai epätoivoa
ei saa mestaroida, mutta oikea perspek-
tiivä voi auttaa läpi kyynellaakson. Uskon
kautta ymmärrämme, ettei historiaa tar-
vitse mieltää vain sattumien summaksi
tai juonta vailla olevaksi irvinäytelmäksi.
Ellei muuten, niin sentään rivien välistä
siinä meille puhuu itsensä salannut ja sa-
malla kuitenkin tutunoloinen Luoja, jon-
ka käsikirjoitus etenee oikeudenmukaisen
tuomion päivään saakka.

Kyse ei ole toiveajattelusta. Ihmiskun-
nan nykytila huutaa selitystä: Miksi emme
”lajina” toimi niin kuin oikeaksi tiedämme,
vaan tuhoamme lähimmäisiämme ja
omaa kotiamme Maa-planeettaa? Historian
pitkän keston (*longue durée*) annalisti
Fernand Braudel (1902–85) etsi apua huma-
nismista, joka

– on tapa toivoa ja uskoa, että ihmi-
set olisivat veljiä keskenään, ja että si-
vilisaatiot, kukin omalta pohjaltaan ja
kaikki yhdessä pelastaisivat itsensä ja
meidät. – nykyisyyden oven tulisi olla
lavea ja auki tulevaisuuteen, yli kaikki-
en epäonnistumisten, rappeutumisten
ja katastrofien, joita oudot profeetat
ovat ennustaneet.” (Braudel 1980, 217.)

Antti Kasvion kaltaiset modernit fu-
turologit odottavat Maan muuttuvan ih-
mistoimin ”älykkääksi planeetaksi”, joka
pelastaa itse itsensä. Samassa hengessä
Ele Alenius toivoo ”planetaarisen identi-
teetin” synnyttävän uuden, korkeamman
tietoisuuden, jonka kautta ihminen op-
pii lopulta hallitsemaan itsessään olevia
tuhovoimia. Analyysit ontuvat, koska ne
unohtavat ihmisen kohtalokkaan valu-
vian, joka ilmenee sisintämme jäytävänä
moraalisena heikkoutena ja voimatto-
muutena: ”En tee sitä, mitä tahdon, vaan
sitä, mitä vihaan. – tahtoisin kyllä tehdä
oikein, mutta en pysty siihen. En tee sitä

hyvää, mitä tahdon, vaan sitä pahaa, mitä
en tahdo.” (Room. 7:15–19.) Sisintämme
jäytää tietoisuus lankeemuksesta, syn-
nistä ja syyllisyydestä. Siksi kaikki suuret
suunnitelmamme epäonnistuvat, ja le-
vitämme ympärillemme tuhoa. Mikään
menneisyyden tai tulevaisuuden teoria,
joka ei pyri vastaamaan tähän ongelmaan,
ei ansaitse vakavaa harkintaa. (Kasvio
2011, 42; Alenius 2011, 182.)

Kun suomut putoavat, todellisuus ja
historia sen hallitsevana osana voivat
avautua täysin uudella tavalla – sellaisella,
joka antaa kaikelle mielen; palat lokahta-
vat paikoilleen. Ateistista aikuisiällä us-
kovaksi kääntynyt C.S. Lewis (1898–1963)
kohtasi Jeesuksen persoonassa pysäyttä-
vän voiman, joka vakuutti hänet kerta-
kaikkisesti. Kohde oli silti vaikea: Jeesuk-
sen suuret väitteet itsestään olivat hullun
puhetta, ellei historiallinen todellisuus
ollut niiden takana. Puhe suuresta mo-
raaliopettajasta kaatuu omaan naurettavuuteensa,
elleivät Mestarin lukuisat ”Minä olen”-
väitteet olleetkaan tosia. Lewis
kuitenkin vakuuttui, että väitteiden ta-
kana oli tosi Jumala ja tosi ihminen, Jee-
sus Kristus: ”Jumala on laskeutunut viholi-
sen miehittämään maailmaan ihmisen
muodossa.” (Lewis 2001, 50–53; Horner
2008, 69–70.)

Lewisin mielestä tällaista uskontoa em-
me olisi arvanneet itse keksiä. Kristinuskon
sanoma on siten vastaus perusongelmaan:
miksi on olemassa ”universumi, jossa on
paljon pahaa ja ilmeisen tarkoituksetonta,
mutta jossa on (myös) olentoja kuten me,
jotka tiedämme tuon pahuuden ja tarkoituk-
settomuuden”. Oli suuri suunnitelma,
mutta aikanaan jokin meni vikaan, tuli
pahuus ja synti. Niitä vastaan punottiin
kuitenkin jo kaikkeuden alussa uusi
suunnitelma: Jumalan pojan inkarnaatio,
kärsimys ja ylösnousemus. Sen valossa
muuten käsittämätön, lyhyt elämämme
saa tarkoituksen ja mielen. Us-

kon silmin löydämme riittävän määrän luotettavia tienviittoja ja askelmerkkejä, myös historiallisia, kulkeaksemme kohti ihmisen varsinaista päämäärää, yhteistyä alkuperäiseen Luojaamme. (Lewis 2001, 41–42.)

Kaikkeuden Herra ei pakota vaan etsii vapaaehtoista, rakkauden täyttämää kontaktia luotuihinsa. Siksi myöskään aika-historialliset todisteet hänen sanomansa aitoudesta eivät ole vastaansanomattomia eivätkä absoluuttisia. Ennakkoluulottomalle mielelle ne ovat kuitenkin riittävän vakuuttavia:

- Raamatun tekstikopioiden yliverlainen määrä ja luotettavuus mihin tahansa antiikin lähteisiin verrattuna
- vapaan tieteen ja universaaliin ihmisarvokäsitykseen pohjaavan moraalin kehittyminen kristillisen sanoman hapatamassa maaperässä
- jo kuolleeksi luullun Israelin herääminen kansakuntien joukkoon
- ihmiskunnan ja maapallon umpikujaa kohti kehittyvä nykytila.

Yksittäisille merkeille voi tarvittaessa löytää myös luonnollisia selityksiä, mutta rehellinen etsijä katsoo kokonaisuutta. Elämän koko mosaiikki viittaa Belsassarin pitojen seinälle piirtävän ihmiskäden tapaan (Dan. 5:5) vain yhteen suuntaan: Elämän Luojaan ja Ylläpitäjään, Logokseen, jonka pelkkä henkäys riittää antamaan elämälle mielen ja tarkoituksen.

Kaikki virtaa. Elämme lineaarisessa ajan virrassa, sen vankeina, joskaan emme tahdottomina ajopuina. Kaiken takana oleva Jumala ei kuitenkaan ole sidottu aikaan. Itse asiassa hän lienee kokonaan ajan ulkopuolella. Siten kaikki ajat ovat hänelle *nyt*-hetkiä. Tällaisella Jumalalla ei ole myöskään historiaa. (Lewis 2001, 167–170.) Tätä on vaikea tajuta, mutta ehkä ymmärrämme sen siirryttyämme histo-

rian tuolle puolelle, jossa ”kaikki entinen on kadonnut” (Ilm. 21:4). ●

KIRJALLISUUS

- Ahonen, Sirkka:** *Historia – sittenkin tuomari?* In: *Historiallinen aikakauskirja 2/2004* (227–231).
- Alenius, Ele:** *Maailmankehityksen suuri käänne.* Helsinki: Like 2011.
- Augustinus:** *Tunnustukset: Confessiones.* Suom. **Otto Lakka**, suom. tark. **Yrjö-Otto Lakka.** *Kristikunnan klassikkoja 1.* Helsinki: SLEY-Kirjat 1981.
- Belsey, Andrew:** *Laplace, Pierre-Simon.* In: *The Oxford Companion to Philosophy.* Toim. **T. Honderich.** Oxford, New York: Oxford University Press 1995. (462.)
- Berlin, Isaiah:** *Historical Inevitability.* London: Oxford University Press 1959. 1. p. 1954.
- Braudel, Fernand:** *On History.* Transl. **Sarah Matthews.** Chicago: The University of Chicago Press 1980. Alkuteos: *Ecrits sur l'histoire* 1969.
- Breisach, Ernst:** *Historiography: Ancient, Medieval & Modern.* Chicago, London: The University of Chicago Press 2007. 3. p.
- Brett, Annabel:** *What is Intellectual History Now?* In: *What is History Now?* Toim. **David Cannadine.** 2002. (113–131.)
- Butterfield, Herbert:** *Man on his Past: The Study of the History of Historical Scholarship.* Cambridge: Cambridge University Press 1969.
- Butterfield, Herbert:** *God in History.* In: *God, History, and Historians.* Toim. **C.T. McIntire.** New York: Oxford University Press 1977. (193–204.)
- Callender, Craig:** *Is Time an Illusion?* In: *Scientific American 21:1.* Kevät 2012. Erytisnumero: *A Matter of Time.* (15–21.)
- Callinocos, Alex:** *Theories and Narratives: Reflections on the Philosophy of History.* Cambridge: Polity Press 1995.
- Carneiro, Robert L.:** *The Muse of History and the Science of Culture.* New York, Boston: Kluwer Academic/Plenum Publishers 2000.

- Carr, Edward Hallett:** *What is History?* Uud. pain. Harmondsworth: Penguin Books 1990. 1. p. 1961. Suomeksi: *Mitä historia on?* 1963.
- Christian, David:** *Maps of Time: An Introduction to Big History.* Berkeley, Los Angeles: University of California Press 2005. 1. p. 2004.
- Cladis, Mark S.:** *Modernity in Religion: a Response to Constantin Fasolt's "History and Religion in the Modern Age."* In: *History and Theory* 45: 4. 2006. (93–103.)
- Collingwood, Robin George:** *The Idea of History.* Oxford: Clarendon Press 1948. 1. p. 1946.
- Crossley, Pamela Kyle:** *What is Global History?* Cambridge, Malden: Polity 2008.
- Davies, Paul:** *That Mysterious Flow.* In: *Scientific American* 21:1. Kevät 2012. Erytysnumero: *A Matter of Time.* (8–13.)
- Dawson, Christopher:** *The Christian View of History.* In: *God, History, and Historians.* Ed. **C.T. McIntire.** New York, Cambridge, Malden: Oxford University Press 1977.
- Eliade, Mircea:** *Ikuisen paluun myytti: kosmos ja historia.* Suom. **Teuvo Laitila.** Helsinki: Loki-kirjat 2010. 1. p. 1992. Alkuteos: *Le Mythe de l'éternel retour: archétypes et répétition,* 1949.
- Ermarth, Elisabeth Deeds:** *Ethics and Method.* In: *History and Theory* 43:4. 2004. (61–83.)
- Eskola, Seikko:** *Syklistyyppisiä maailmanhistorian selitysyhteyksiä 1900-luvulla.* In: *Historiankirjoituksen historia 1983* (366–378).
- Fasolt, Constantin:** *History and Religion in the Modern Age.* In: *History and Theory* 45:4. 2006. (10–26.)
- Filkin, David:** *Stephen Hawkingin maailmankaikkeus.* HelsinkiMedia 1998. Alkuteos: *Stephen Hawking's Universe.* 1997.
- Førland, Tor Egil:** *Acts of god? Miracles and Scientific Explanation.* In: *History and Theory* 47:4. 2008(a). (483–494.)
- Førland, Tor Egil:** *Historiography without God: A Reply to Gregory.* In: *History and Theory* 47:4. 2008(b). (520–532.)
- Fukuyama, Francis:** *The End of History and the Last Man.* New York, Toronto: The Free Press 1992.
- Fukuyama, Francis:** *The Future of History: Can Liberal Democracy Survive the Decline of the Middle Class?* In: *Foreign Affairs, Vol. 91. Number 1.* Tammi-helmikuu 2012.
- Galtung, Johan & Inayatullah, Sohail** (toim.): *Macrohistory and Macrohistorians: Perspectives on Individual, Social, and Civilizational Change.* Wesport: Praeger 1997.
- Glover, Jonathan:** *Ihmisyys: 1900-luvun moraalihistoria.* Suom. **Petri Stenman.** Keuruu: Like 2006. Alkuteos: *Humanity.* 1999.
- Gregory, Brad S.:** *The Other Confessional History: On Secular Bias in the Study of Religion.* In: *History and Theory* 45: 4. 2006. (132–149.)
- Gregory, Brad S.:** *No Room for God? History, Science, Metaphysics, and the Study of Religion.* In: *History and Theory* 47:4. 2008. (495–519.)
- Hawking, Stephen:** *Ajan lyhyt historia: alkuräjähdyksestä mustiin aukkoihin.* Suom. **Risto Varteva.** Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY 1989. Alkuteos: *A Brief History of Time,* 1988.
- Hawking, Stephen & Mlodinow, Leonard:** *The Grand Design.* Bantam Books 2011. 1. p. 2010. Suomeksi (**Markus Hotakainen**): *Suuri suunnitelma.* 2011.
- Heinonen, Sirkka:** *Aika ja tulevaisuus Senecan tuotannossa.* Helsinki: Valtion painatuskeskus 1990.
- Historiankirjoituksen historia.* Toim. **Päivi Seetälä, Pekka Suvanto, Matti Viikari.** Helsinki: Gaudeamus 1983.
- Hobsbawm, Eric:** *Globalisation, Democracy and Terrorism.* London: Little, Brown 2007.
- Horner, David A.:** *Aut Deus aut Malus Homo: A Defence of C.S. Lewis's "Shocking Alternative."* In: *C.S. Lewis as Philosopher: Truth, Goodness and Beauty.* Toim. **David Baggett, Gary R. Habermas** and **Jerry L. Walls.** Downers Grove: IVP Academic 2008. (68–84.)
- Hughes, J. D.:** *What is Environmental History.* Cambridge: Polity Press 2006.
- Hyrkkänen, Markku:** *Historiallinen ajattelu*

itseymmärryksen välineenä. In: *Historiallinen aikakauskirja 2011: 3* (254–266).

Iggers, Georg. G.: *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*. Middletown: Wesleyan University Press.

“It’s a Mad, Mad, Mad, Mad World”. Newsweek, Special Edition: Issues 2012. Joulukuu 2011/Helmikuu 2012.

Jenkins, Keith: *Ethical Responsibility and the Historian: On the Possible End of A History “Of A Certain Kind”*. In: *History and Theory* 43: 4. 2004. (43–60.)

Kalela, Jorma: *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus 2000.

Kasvio, Antti: *Kasvun kriisi ja keinot sen ratkaisemiseksi*. In: *Tieteessä tapahtuu 7/2011*. (37–42.)

Kirkinen, Heikki: *Historian rakenteet ja voimat: johdatus historianfilosofiaan*. Helsinki: Kirjayhtymä 1987.

Kuusi, Pekka: *Tämä ihmisen maailma*. Porvoo: WSOY 1982.

Laitila, Teuvo: *Suomentajan esipuhe*. In: *Eliade 2010* (1992) (vii–xxxiv).

Laurikainen, K.V. & Rainio, Kullervo 1990. *Todellisuus ja kuvajainen*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Leikola, Anto: *Saatesanat teoksessa Monod, Jacques: Sattuma ja välttämättömyys: tutkielma modernin biologian luonnonfilosofiasta*. Porvoo – Helsinki: WSOY 1970. (7–13.)

Lewis, C.S.: *Mere Christianity*. San Francisco, Harper, New York: Harper Collins 2001. 1. p. 1952. Suom. *Ehyt elämä*, 1962; *Tätä on kristinusko*, suom. **Marja Liljeqvist**. 1978, 2. p. 1985.

Livingstone, David N.: *Adam’s Ancestors: Race, Religion, and the Politics of Human Origins*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press 2008.

Mandelbaum, Maurice: *History, Man, & Reason: A Study in Nineteenth-Century Thought*. Baltimore, London: The Johns Hopkins Press 1971.

Manning, Patrick: *William H. McNeill: Lu-*

cretius and Moses in World History. (Review Article.) In: *History and Theory* 46:4. 2007. (428–445.)

Mazlish, Bruce: *The New Global History*. New York, London: Routledge 2006.

McDowell, W.H.: *Historical research: A Guide*. London, New York, Toronto: Longman 2002.

McIntire, C.T.: *History of Religions*. In: *Global Encyclopedia of Historical Writing*. Vol. II. Toim. **D.R. Woolf**. New York, London: Garland Publishing 1998.

McIntire, C.T.: *Transcending Dichotomies in History and Religion*. In: *History & Theory* 45: 4. 2006. (80–92.)

McNeill, John R.: *Something New Under the Sun: An Environmental History of the Twentieth-Century World*. Harmondsworth: Penguin Books 2000.

McNeill, William: *History and the Scientific Worldview*. In: *The Return of Science: Evolution, History, and Theory*. Toim. **Philip Pomper & David Gary Shaw**. Lanham, Boulder, New York: Rowman & Littlefield Publishers 2002. (13–26.)

Mommsen, Wolfgang J.: *Moral Commitment and Scholarly Detachment: The Social Function of the Historian*. In: *Historians and Social Values*. Toim. **Joep Leerssen & Ann Rigney**. Amsterdam: Amsterdam University Press 2000. (45–55.)

Nenonen, Marko: “Big History” – enemmän kuin globaali näkökulma. In: *Historiallinen aikakauskirja 2011: 3* (352–356).

Pagden Anthony: In: *Big Questions in History*. Toim. **Harriet Swain**. London: Vintage Books 2006. (183–188.)

Papineau, David: *Philosophy of Science*. In: *The Blackwell Companion to Philosophy*. Toim. **N. Bunnin & E.P. Tsui-James**. Oxford: Blackwell 1996. (290–324.)

Partington, Angela (toim.) 1996. *The Oxford Dictionary of Quotations*. Uudistettu 4. painos. Oxford University Press. Oxford, New York.

Puolimatka, Tapio 2007. *Usko, tiede ja Raa-*

mattu. Kustannus Oy Uusi Tie. Helsinki.

Rees, Martin: *Our Final Hour: A Scientist's Warning: How Terror, Error, and Environmental Disaster Threaten Humankind's Future in This Century – On Earth and Beyond.* Basic Books 2003

Renvall, Pentti 1965. *Nykyajan historiantutkimus.* Porvoo, Helsinki: WSOY.

Setälä, Päivi: *Antiikin historiankirjoitus.* In: *Historiankirjoituksen historia* 1983 (7–23).

Shetler, Brian. Augustine: *The River of Eternity.* In: *Macrohistory and Macrohistorians: Perspectives on Individual, Social and Civilizational Change.* London: Praeger Westport 1997. (18–24.)

Sihvola, Juha 2000. *Onko meillä toivoa, jos Jumala on kuollut ja historia vailla mieltä?* Teoksessa *Toivo ja luottamus epävarmuuden maailmassa.* Toim. **Jussi Kotkavirta & Arvi Tuomi.** SoPhi 53. Jyväskylä. 68–87.

Sihvola, Juha: *Maaillmankansalaisen uskonto.* Keuruu: Otava 2011.

Sillanpää, Sami: *Historialla onkin tulevaisuus.* In: *Helsingin Sanomat* 15.1.2012, B2.

Southgate, Beverley: *History: What and Why? Ancient, modern, and postmodern perspectives.* 2. p. London, New York: Routledge 2004.

Spier, Fred: *Big History: History and the Future of Humanity.* Chichester: Wiley-Blackwell 2011. 1. p. 2010.

Stanford, Michael: *A Companion to the Study of History.* Oxford, Cambridge: Blackwell 1994.

Sweet, William: *The Philosophy of History.* In: *The Philosophy of History: A Re-examination.* Toim. **W. Sweet.** Burlington: Ashgate Aldershot 2004. (1–23.)

Sörlin, Sverker & Warde, Paul (toim.): *Na-*

ture's End: History and the Environment. Houndsmills, New York: Palgrave Macmillan 2011. 1. p. 2009.

Teerikorpi, Pekka & Valtonen, Mauri: *Kosmos: maailmamme muuttuva kuva.* Helsinki: Tähtitieteellinen yhdistys Ursa 1988.

Thompson, Willie: *Postmodernism and History.* Houndsmills, New York: Plagrave-Macmillan 2004.

Topelius, Z.: *Välskärin kertomuksia: ensimmäinen osa.* **Suom. Juhani Aho.** Porvoo: WSOY 1926. Alkuteos 1895.

Tosh, John: *The Pursuit of History.* London, New York: Longman 1991.

Toynbee, Arnold J. *A Study of History, osa 5.* Oxford: Oxford University Press. 1. p. 1939.

Tucker, Aviezer: *Historicism.* In: *Global Encyclopedia of Historical Writing* 2. Toim. **D.R. Woolf.** New York, London: Garland Publishing 1998.

Valtaoja, Esko: *Kotona maailmankaikkeudessa.* Ursan julkaisuja 80. Helsinki: Tähtitieteellinen yhdistys Ursa 2008. 1.p. 2001.

Vann, Richard T.: *Historians and Moral Evaluations.* In: *History and Theory*, Vol. 43:4/2004 (3–30).

Vincent, John: *An Intelligent Person's Guide to History.* London: Duckworth Overlook 2006.

Visala, Aku: *Mitä tiede ei voi kertoa sinulle.* Kauniainen: Perussanomama 2010.

Wilson, Norman J.: *History in Crisis? Recent Directions in Historiography.* Upper Saddle River: Prentice Hall 1999.

Woodruff, William: *A Concise History of the Modern World, 1500 to the Present: A Guide to World Affairs.* London: Abacus 2005.

Wrigley, Cris & A.J.P. Taylor. *Radical Historian of Europe.* London, New York: I.B. Tauri.

Kommentteja Timo Toukomiehen artikkeliin

Ruth Franzén:

Kiitän mielenkiintoisesta ja monipuolisesta artikkelista ja ajatuksia herättävästä tekstistä. Se antaa hyvän välähdyksen inhimillisen ajattelun kirjavuudesta ja risti-riitaisuudesta.

Pelkistettynä perusongelma tässä on ymmärtääkseni epistemologinen (tietoteoreettinen). Samalla peruskysymys on, minkä varaan kukin viime kädessä perustaa elämänsä: Jumala on olemassa – Jumala ei ole olemassa. Siitä seuraavat muut perusolettamuksemme, joista tutkijakaan ei ole ”vapaa”. Kumpakin näistä ”totuuksista” on yhtä vaikea todistaa oikeaksi tai vääräksi empiirisesti. Kumpikin on viime kädessä uskon kysymys. Kukin valitkoon, kumpaan uskoo, sattumaanko vai Jumalaan. Kun katsoo luontoa, eläimiä, ihmisiä, avaruutta ja tähtitaivasta, mikro- ja makrokosmosta kaikkine suurine ja piene ihmeineen, en ainakaan minä jaksa uskoa tällaisia ihmeitä tekevään sattumaan.

Tämä ei silti suinkaan merkitse, että historian tutkijana kristitty, agnostikko ja ateisti välttämättä saisivat työssään erilaiset tulokset. Päinvastoin jos kaikki ovat rehellisiä, tunnollisia ja ammattitaitoisia tutkijoita, heidän pitäisi pystyä seuraamaan toistensa tutkimuksia päätyen samoihin tuloksiin kenenkään heistä joutumatta tinkimään uskostaan, vaikka tulkinnat voivat olla erilaisia. Itse ainakaan en ole historian tutkijana tavannut tutkijaa, joka olisi väittänyt löytäneensä menetelmiä, joitten avulla voi tutkia suoraan Jumalan jälkiä historiassa. Tutkimuksessahan on kysymys lähteisiin perustuvasta argumentaatiosta ja sen todistusvoimasta.

Tämä ei suinkaan tarkoita, ettei uskova tutkija voisi ”nähdä” Jumalan sormeaa historiassa. Itse en ole esimerkiksi pitkään aikaan ”nähtyt” niin vakuuttavasti Jumalan varjelusta ja huolenpitoa Suomen kansaa kohtaan kuin lukiessani Henrik Meinanderin kirjoittamaa Suomen historian neljättä osaa. Siinä ei puhuta Jumalasta yhtään. Silti siinä tulee erittäin vakuuttavasti esille faktoja, joita on erittäin vaikea ajatella vain ”sattuman tarkoituksettomana leikinä”. Meinander ei turvaudu kumpaankaan selitykseen vaan kertoo tutkimustuloksensa jättäen perimmäiset tulkinnat lukijalle. Näin historian tutkija tekee. Itsekin teen näin, koska historiatieteen käytettävissä olevilla menetelmillä ihminen ei pysty perimmäisiin kysymyksiin vastaamaan. Eri kirjoittajien ja lukijojen väliset mahdolliset ideologiset erot eivät näistä syistä useinkaan näy. Jos kuitenkin *a priori* lähtee siitä, ettei Jumalaa ole, on varmaankin pakko turvautua sattumaan, kun haluaa tehdä ymmärrettäväksi, mitä historiaa oikein ajaa. Täytyy vain muistaa, että sekin on uskonvarainen tulkinta.

Tässä ei ole mahdollista paneutua uskon eri ulottuvuuksiin eikä eri teologisiin katsomuksiin Jumalan ilmoituksesta. Totean vain, että itse lähden siitä, että on olemassa Jumala, joka on halunnut ilmoittaa itsensä ihmisille. Tämän hän on tehnyt ja tekee ilmoittamassaan Sanassa ja ennen kaikkea astumalla itse maailmaamme Jeesuksessa Kristuksessa. Voimme ihmetellä tätä käsittämätöntä mysteeriä, muttemme pysty sitä vedenpitävästi todistamaan, vaikka jäljet näkyvät historiassa. Samoin on muutenkin, kun Jumalan jäljet näkyvät historiassa.

Kommenttini taustaan kuuluu, että

olen itse huomattavan osan tähänastisesta elämästäni saanut syvenevällä tavalla omistautua historiaa koskevaan käytännön työskentelyyn. Akateemisen loppu-tutkintoni suorittaneena sain itse olla ensin koulutettavana, vähitellen itsenäisenä tutkijana ja lopuksi myös eri asteiden – professorina nimenomaan myös tohtorikoulutuksen – suunnittelijana ja opettajana. Kieltämättä olen näin itsekin sidoksissa aikamme kulttuuriin, tahdonpa sitä tai en. Sitä paitsi jokaisella historian-tutkijalla on henkilökohtainen taustansa, joka vaikuttaa monella tavalla eri valintoihin. Jotta historian-tutkimus olisi mahdollisimman monipuolista ja itseään korjaavaa, tutkijoidenkin tulisi sen takia edustaa erilaisia alakulttuureja. Millä eväillä ja millaisilla tavoitteilla historioitsijat toimivat? Mitä painotetaan? Miten olisi perusteltua lähestyä eri tapoja pohtia historiaa?

Ammattielämässä historian-tutkija pohtii jatkuvasti aiheen, lähdeaineiston, rajauksen, jaksottelun, esitystavan ja muun sellaisen valintaa. Se on aina kytköksissä vallitsevaan kulttuuriin. Harva tätä kieltäisikään. Mielikuva täysin objektiivisen tutkimuksen tekemisestä on viime vuosikymmeninä haihtunut. Leopold von Ranken tavoite osoittaa, *wie es eigentlich gewesen war*, on joutunut erittäin rankan arvostelun kohteeksi. Tuskin kukaan enää uskoo kuvitelmaan, että historioitsijalla olisi koskaan edes käytettävissä kaikki faktat tai että olisi mahdollista ”antaa vain tosiasioitten puhua”. Se on harha. Arvolausumiakaan ei voi välttää historiankirjoituksessa. Kyseenalaista on myös, olisiko sellainen yleensä toivottavaa esimerkiksi kielenkäytössä. Tutkija tekee aina työtä jostakin perspektiivistä käsin.

Silti mielestäni objektiivisen totuuden etsiminen on edelleen eettisesti välttämätön tavoite. Se on ihanne, johon

historiantutkijan pitää ja kannattaa pyrkiä. Kuten muissa ihanteiden ja todellisuuden törmäyksissä ratkaisu ei saa eikä voi olla ihanteiden romuttaminen. Niin moniulotteinen asia kuin totuus voikin olla meidän länsimaisessa kulttuurissamme, historian-tutkijan tulee mielestäni edelleen ehdottomasti pyrkiä niin lähelle objektiivista totuutta kuin suinkin mahdollista. Vain esitys, jossa myös yksityiskohdat ovat kestäväällä pohjalla, on tutkimusta.

Historiantutkimuksen yhdeksi peruspylvääksi kelpaa eettisenä normina edelleen kultainen sääntö: ”Mitä haluatte ihmisten tekevän teille, tehkää myös te heille.” Tutkija on vastuussa antamistaan tiedoista, ei vain lukijalle vaan myös menneiden aikojen ihmisille, tutkimuskohdeena olevalle aikakaudelle. Aikaisemmat sukupolvet eivät enää pysty puolustautumaan nykyhistorioitsijoiden väittämiä vastaan. Meidän tehtäväksemme jää nyky-aikana heidän puolustamisensa valheita ja vääryyttä vastaan.

Pentti Renvall on puhunut historiatieteestä ”hyvän arvostelukyvyn tieteenä”. Arvostelukyvyyteen liittyy nimenomaan erittäin tärkeänä osana myös eettinen dimensio. Tähän voi liittää sen toivomuksen, vaatimuksen ja velvollisuuden, että tutkija myös arvioisi tutkimustuloksiaan ja niiden totuusarvoa ottaen huomioon mahdollisen oman tendenssinsä, siis omat lähtökohtansa, ennako-olettamuksensa ja sokeat pilkkunsa. Se joka näin menettelee, nostaa oman tutkimuksensa arvoa antamalla lukijalle hyvät mahdollisuudet itsenäisen mielipiteen muodostamiseen. Tästä puhuu esimerkiksi Jorma Kalela vakuuttavasti todeten samalla, että naishistorioitsijat ovat asiassa edelläkävijöitä. Silti näin valitettavan harvoin tapahtuu. Hyvän tutkimuksen päämääränään on tai ainakin tulisi olla, että palaute ja myöhempi tutkimus vielä korjaisivat

ja parantaisivat myös hyvin tehtyä tutkimusta. Dialogi kuuluu tutkimuksen luonteeseen päättymättömänä väittelynä. Tutkimustulokset eivät ole lopullisia, vaan uusi perspektiivi voi aina antaa uutta tietoa. Enemmän tai myöhemmin niin tapahtuukin.

Miten tällaiset mietteet oikein liittyvät tämän artikkelin pääkysymykseen Jumalasta historiassa? Mielestäni ne liittyvät läheisestikin. Se joka uskoo, että Jumala vaikuttaa historiassa, joutuu myös kysymään, miten historioitsijan tulee kristityn suhtautua historiantutkimukseen. Tässä viittaisin analogisesti norjalaisen systemaattisen teologian professorin ja tunnetun julistajan ja sielunhoitajan Ole Hallesbyn neuvon opiskelijoille: ”Kristityn opiskelijan ensimmäinen ja tärkein tehtävä on opiskella.” Muunnettuna kristitylle tutkijalle sama kuuluisi varmaan näin: ”Kristityn tutkijan ensimmäinen ja tärkein tehtävä on ahkeroiden tehdä hyvää ja luotettavaa tutkimusta niin pitkälle kuin se on inhimillisesti mahdollista.” *Ars longa, vita brevis est.* ●

TÄYDENTÄVÄÄ KIRJALLISUUTTA PÄÄARTIKKELIN KIRJALLISUUSLISTAN LISÄKSI:

Bebbington David: *Patterns in History.* Leicester: Inter-Varsity Press 1979.

Brown Colin: *History & the Believer.* In: *History, Criticism and Faith.* Toim. **Colin Brown.** Leicester: Varsity Press 1976.

Brown Colin: *History and Faith. A Personal Exploration.* Grand Rapids, Michigan: Zondervan 1987.

Kommentin esittäjä on TT, Upsalan yliopiston kirkkohistorian emeritaprofessori Helsingistä.

Seikko Eskola:

Toukomiehen suurta lukeneisuutta ja oppineisuutta osoittavassa esityksessä tarkastellaan sitä, miten eri tutkijat ovat selittäneet historiaa ja miten kristillinen usko siinä on näkynyt.

Historiantutkimus pyrkii luomaan kuvan menneisyydestä, siitä, miten tähän on tultu. Se perustuu menneistä ajoista jääneisiin lähteisiin. Ne ovat aina ihmiskäden tuotetta. Jumalaa ei niistä voi suoraan päätellä. Jumalan sormen näkeminen on tulkitsijan ja uskon asia. Kristinuskon konkreettista vaikutusta menneisyydessä sen sijaan voi tieteen kriteerein selvittää.

Suomalaisen historiantutkimuksen *grand old man*, akateemikko Eino Jutikkala (1907–2006), korosti usein sattuman vaikutusta historiassa. Yhteiskuntien ja kulttuurien eri sektorit vaikuttavat jatkuvasti toisiinsa. Yhtä sektoria voisi jotenkin ennustaa, ellei se olisi riippuvainen monista muista muuttujista. Muutos jossakin – sota, keksintö, katastrofi – saattaa ratkaisevasti sekoittaa kehityksen muilla alueilla. Kehityksen kulun muuttavissa sattumissa voi myös nähdä Jumalan sormen.

1800-luvulla vaikuttaneet historian professorit G.Z. Yrjö-Koskinen ja Z. Topelius uskoivat Jumalan kaitselmukseen Suomen historiassa. Jos he nyt palaisivat tähän maailmaan ja saisivat nähdä nykyisen itsenäisen, vapaan Suomen ja heille kerrottaisin, minkä vaarojen ja koettelemusten kautta tähän on päädytty, he olisivat vakuuttuneita Jumalan sormesta Suomen historiassa. Empiirinen todellisuushan oli osoittanut Jumalan varjeluksen. Muuten Suomen selviämistä ei voisi selittää. Suomihan oli heidän elinaikanaan joutumassa kiinteäksi osaksi Venäjää. Sitten olivat tulleet maailmansodat, bolshevismit, kylmät sodat kaikkine suurine uhkineen. Kylä minäkin näen siinä kaitselmuksen ohjauksen.

Sekularisoituminen näkyy nykyisissä historianesityksissä usein kristinuskon vaikutuksen ohittamisena. Euroopan kulttuuria ja menestystä ei kuitenkaan voi ymmärtää ilman sen kristillisiä juuria. Euroopan kulttuuri on synteesi Ateenasta, Roomasta ja Jerusalemissa. Kristinuskon vaikutuksen unohtaminen ei ole tieteen omien, objektiivisuutta edellyttävien pelisääntöjen mukaista.

Ajatuksia kristinuskon vaikutuksesta historiaan herättää myös nykyinen Kreikan kriisi. Ennen toista maailmansotaa demokratia oli katolisessa maailmassa juurtunut oikeastaan vain Ranskaan muttei mihinkään ortodoksiseen valtioon. Sen sijaan se kukoisti monissa protestanttisen reformaation maissa.

Tällä hetkellä demokratia kukoistaa 1500-luvun protestanttien ja katolilaisten perillisissä muttei missään ortodoksisessa maassa, Kreikastahan on tätä kirjoitettaessa hiukan vaikea sanoa. Kovin vaikeaa sen on ollut juurtua muuhun maailmaan. Japani ja Etelä-Korea ovat hyviä poikkeuksia. Intia on demokratia englantilaisen siirto-kauden vaikutuksesta. Siis 1500-luvun kirkkohistoria ja kristinuskon vaikutus on relevanttia tämänkin päivän maailmassa.

Toukomies viittaa myös ympäristöhistorian nousuun ja Suomessakin toimineeseen Alfred W. Crosbyyn. Tämän tutkimukset sairauksien vaikutuksesta historiassa koskevat myös kirkkoa ja kristinuskkoa. Katolista kirkkoa on näet syytetty ankarasti Amerikan alkuasukkaita löytötöretkien jälkeen kohdanneesta tuhosta. Crosby osoittaa kuitenkin, että se aiheutui taudeista, joiden syntymekanismia aikalaiset eivät tunteneet. Munkit päinvastoin yrittivät auttaa valloittajien sortamia alkuasukkaita. ●

Kommentoija on VTT, Tampereen yliopiston yleisen historian emeritusprofessori Helsingistä.

Raimo Mäkelä:

”Jumala kohtaa meidät luonnossa, elämämme kohtaloissa ja kansojen vaiheissa. Hän puhuu meille omassatunnossamme. Mutta erityisesti Jumala ilmaisee itsensä meille Pyhässä Raamatussa ja Vapahtajassamme Jeesuksessa Kristuksessa.”

Näin sanoo Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi vuodelta 1948 kohdassa 4. *Miten Jumala ilmoittaa itsensä*. Näin minullekin opetettiin rippikoulussa yli puoli vuosisataa sitten. Niin opetin sitten itsekin rippikoulussa 1960–70-luvuilla. Jo varhaiskirkon isillä (esimerkiksi Tertullianuksella) oli käsite *luonnon kirja* (lat. *liber naturae*). Se tarkoittaa, että Kirjoituksen eli Raamatun rinnalla Jumala puhuu luonnossa kuin kirjassa ikään. Tämän rinnalle saksalainen Johann Georg Hamann (1730–88) toi käsitteen *liber historiae* ’historian kirja’. Hän tarkoitti sillä, että niin kuin Jumala puhuu luonnossa, niin hän – analogisesti – puhuu myös historiassa.

Kristillisessä teologiassa tätä puhetta on sanottu ”yleiseksi ilmoitukseksi” erotukseksi ”erityisestä”. Erityisessä ilmoituksessa Jumala esiintyy ja kohdataan henkilönä, minänä, jonka tuntemiseen se ihmisen saattaa. Yleinen ilmoitus sen sijaan ei sisällä ketään sanoilla puhuvaa miinää. Se rajoittuu tiettyihin asioihin, ilmiöihin ja tapahtumiin, joiden voidaan ajatella olevan jonkun luontoa, historiaa ja ihmistä suuremman ja näitä ohjaavan tekoja. Hän itse ei kuitenkaan ole niissä tavattavissa henkilönä. Siksi niiden merkitys on Jumalan tuntemisen kannalta ikään kuin toisaalta alustava, toisaalta vahvistava: ne viittaavat tiettyyn suuntaan mutteivät vie perille. Siksi ne saavat ihmisen korkeintaan hapuilemaan ja aavistamaan mutteivät tietämään eivätkä tuntemaan. Niiden merkitys avautuu varsinaisesti vasta tuon Henkilön tuntemisesta erityisen ilmoituksen perusteella.

Klassinen esitys tästä on apostoli Paavalin Ateenan Areiopagilla *ex tempore* pitämä puhe, jossa hän sanoi muun muassa:

Jumala antaa kaikille elämän, hengen ja kaiken muun. Yhdestä ihmisestä hän on luonut koko ihmissuvun, kaikki kansat asumaan eri puolilla maan päällä, hän on säätänyt niille määrääjat ja asuma-alueiden rajat, jotta ihmiset etsisivät Jumalaa ja kenties hapuillen löytäisivät hänet. Jumala ei kylläkään ole kaukana yhdestäkään meistä: hänesä me elämme, liikumme ja olemme. Ovathan muutammat teidän runoilijankin sanoneet: 'Me olemme myös hänen sukuaan.' (Ap.t. 17:25–28.)

Paavali siis yhdistää ”luonnon kirjan” ja ”historian kirjan” ja edellyttää, että ihmiset ”lukevat” niitä ja etsiytyvät siten oikeaan suuntaan. Samalla hän torjuu epikurolaisten kuulijoidensa (j. 18) käsityksen historian sattumanvaraisuudesta, kun heidän mielestään kaikki tapahtuu ”itsestään”, kirjaimellisesti ”automaattisesti”, ja kaikki koostuu atomeista. Paavalin stoalaisten kuulijoiden mielestä kaikki sen sijaan on kokonaisuus, ”ruumis”, ja koostuu tulesta. Näin Paavalia selitti itämainen kirkkoisä Johannes Khrysostomos (347–407). Jo 200-luvulla eKr apokryfinen Viisauden kirja (2:1–2) tunsu sattuma-ajatelun puhuessaan ”jumalattomista, jotka ovat liittoutuneet kuoleman kanssa” ja sanovat: ”Lyhyt ja surkea on meidän elämämme. – – sattumasta me olemme syntyneet, ja tämän elämän jälkeen me olemme, niin kuin meitä ei olisi ollutkaan.” Tällaisia historianfilosofia on siis ollut aina. Tässä on kysymys tietystä uskosta ja asenteesta, ei ainoastaan oikeasta tiedosta.

Kristillinen usko antaa historiankin ymmärtämiseen trinitaarisen eli Jumalan kolmiykysestä avautuvan näkökulman. Isän, Luojan, Ylläpitäjän, Kaitsijan,

toiminta näkyy erityisesti luonnossa ja ”kansojen vaiheissa” eli historiassa, joilla on tietty analoginen suhde keskenään: niin kuin luonto kertoo Luojastaan, niin historia kertoo Kaitsijastaan. Luonto on moraalisuuden ulkopuolella, mutta kansoissa on olennaista moraalii, yksilöiden ja yhteisöjen toiminta väärin ja oikein. Väärä moraalii saa aikaan väärää toimintaa. Se puolestaan tuottaa kirousta ja kärsimystä yksilöille, syyttömillekin ihmisille, ja koko kansayhteisölle. Moraalisesti oikea toiminta tuottaa hyvinvointia ja ”siunausta” yksilöille, niillekin, jotka eivät ole sitä ”ansainneet”, ja koko kansayhteisölle. Moraalinen tarkastelu on kaikessa historian tutkimuksessa ydinasia. Yksittäisten henkilöiden ratkaisut vaikuttavat olennaisesti kansojen vaiheisiin

Itävaltalainen historioitsija Wilhelm Bauer (1877–1953) sanoo kirjassaan *Einführung in das Studium der Geschichte* (1921, 'Johdatus historian opiskeluun'), jota Suomessakin on luettu yliopistollisena kurssikirjana, ettei varsinainen *maailmanhistorian* käsite syntynyt antiikin Kreikan suurilla historioitsijoilla ennen Kristuksen syntymää – Herodotoksella (484–425), Thukydideellä (460–395), Xenofonilla (430–354), Polybioksella (203–120) – vaan Vanhan testamentin profeteoilla, erityisesti Danielilla. He tarkastelivat maailmantapahtumista kokonaisuutena, jolla on alkunsa ja loppunsa ja niiden välillä suuntansa ja tarkoituksensa. Tähän heittä ohjasi usko Jumalaan, kaikkivaltiaaseen kansojen kaitsijaan. Länsimainen käsitys historiasta olisi varmaan suunnattomasti suppeampi ja köyhempi ilman tätä ajattelua.

Isä kuitenkin tunnetaan henkilönä vain historiaan ihmiseksi tulleesta Pojasta, Jeesuksesta Kristuksesta. Hän ei ollut eikä ole vain henkiolento niin kuin Isä ja Henki vaan lisäksi lihaa ja verta, Jumalihminen. Siksi kristilliselle uskolle Jeesuksen

historia(llisuus) on ydinasia. Jeesuksen historia ja ihmis(t)en historia leikkaavat toisensa ja ovat toisilleen korvaamattoman tärkeitä. Kristillinen usko ei ole olenaisesti aatetta eikä tunnetta eikä runoutta, vaikka sillä nämäkin ulottuvuudet on, vaan se on samanaikaisesti historiallinen ja personaalinen asia, suhde historian henkilöön, joka on samalla ennen kaikkea historiaa, kaiken historian yläpuolella ja kaiken historian jälkeen. Sellaisena Jeesus, Jumalihminen, on ainutlaatuisen, kaikkiin ja kaikkeen vertaamaton, ja perimmältään historiantutkimuksen ja kaiken inhimillisen tutkimuksen tavoittamattomissa, vaikka hän siis on myös historiassa ja historiaa.

Kristillinen kirkko on Jumalan Kolmannen persoonan, Hengen, aikaansaannos historiassa. Siinä on sellaisia ulottuvuuksia, joihin varsinainen historiantutkimus

ei pääse käsiksi, niin kuin Jeesuksen henkilössä jumaluus ja ihmisyyys läpäisevät toisensa. Samalla kirkko koostuu ihmisistä, jotka ovat lihaa ja verta ja sellaisina fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten lakien alaisia. Kirkkoa voidaan ja täytyy tutkia ja selittää maallisena yhteisönä niin kuin muitakin ihmisyhteisöjä. Samalla siinä kuitenkin on aineksia, jotka eivät selity tällä tavoin. Erityisesti sen lähtökoh- ta on sen ulkopuolella, Jumalan sanassa. Jumalan sana ja Jumalan Henki motivoi- vat sen toimimaan myös sellaisilla tavoil- la, joille ei ole selittävää vertauskohtaa ei- kä lainalaisuutta muissa yhteisöissä. tämä toiminta on moraalista ja siten inhimil- lisesti arvioitavissa ja ”uskonnollista” tai oikeammin hengellistä: kirkko välittää Ju- malan sanaa, joka puolestaan välittää ih- misille henkilökohtaisen yhteyden kolmi- yhteiseen Jumalaan. ●

Mitä Jumala sallii, mitä Jumala tahtoo?

Leif Andersen

Kirjoittaja on Tanskan Seurakuntatiedekunnan homiletiikan opettaja ja Tanskan Sisälähetyksen matkasaarnaaja. Tällä kirjoituksella hän osallistui Tanskassa käytyyn keskusteluun Jumalasta, pahuudesta ja kärsimyksestä. *Perustassa 1/2013* julkaistaan hänen laajempi artikkelinsa tästä aiheesta.

Kristus on meidän itkevä Jumalamme

Ei, Kristuksen julistus ja toiminta puuttuvat Peter Olsenin hiukan liian vanhatestamentillisestä Utøyan tapahtumien selittämisestä. Voimme hyvin selvittää toisille, miten luemme Raamattua. Emme kuitenkaan voi selvittää toisille, miten luemme heidän elämäänsä, heidän onnettomuuksiaan, kuolemaa ja tapahtumia. Siinä voimme vain kysellä – ja olla vaihi.

Olsenin teksti on valitettavasti esimerkki siitä, kuinka paljon oikeaa voidaan sanoa – ja kuitenkin päätyä sellaiseen, mikä on täysin, täysin väärin. Näin kuitenkin väistämättä käy, ellei jotain argumenttia rakenneta Raamatun vaan jonkin Raamatussa olevan asian varaan.

Olsenin nyt koko [Tanskan]maassa tunnetussa lausumassa, että ”Jumala toimi Breivikin kädellä”, on omituista, että se puhui kellontarkasti asiasta, josta Raamattu on vaihi: yksittäisen ihmisen kärsimyksen tarkoituksesta. Hänen tekstissään on omituista, että se on täysin vaihi asiasta, josta Raamattu puhuu voimakkaaimmin: Kristuksen kuvasta.

Olsen pyrkii kyllä kaikessa ajattelussaan epäilemättä rakentamaan myös Uuteen testamenttiin. Tästä asiasta hän kirjoittaa

kuitenkin yksinomaan Vanhasta testamentista käsin. Kristuksen persoona, Kristuksen julistus ja Kristuksen teko ovat kokonaan poissa. Tässä on suuri ero, niin kuin vanha esimieheni Oluf Paaske sanoi asian: ”Sen, mitä Jumalalla on sanottavana sinulle, hän sanoo Kristuksen välityksellä.”

Yhtä vähän kuin Olsen minäkin turhentaisin Vanhan testamentin. On ratkaisevaa, ettemme ole Raamatussa tekemisissä kahden eri jumalan kansa emmekä oikean ja väärän Jumala-kuvan kanssa. Yhtä ratkaisevaa on kuitenkin pitäytyminen ”etenevään ilmoitukseen”: siihen, että asiat sanotaan selvemmin Uudessa testamentissa, ja siihen, että Jumalan vanhalta ja uudella liitolla on hänen liittojensa historiassa murroskohta. Toisessa ollaan ajassa ennen Kristusta, toisessa ajassa Kristuksen jälkeen.

Uudessa testamentissa tulee selvemmäksi, ettei Jumalan kaikkivaltius ole filosofisessa eikä loogisessa mielessä absoluuttista. Hän ei voi kaikkea! Hänellä on ”muuan heikkous”, niin kuin Paavali asian sanoo. Käy selvemmäksi, että se, mitä Jumala sallii, ja se, mitä Jumala tekee, ovat eri asioita.

Jumalan rakkaus tulee voimakkaasti esiin Vanhassa testamentissa mutta nousee Uudessa testamentissa kokonaan etualalle. Saatanan osa tulee selvemmäksi niin kuin sekin, että Jumalan kaikkivaltius on ennen kaikkea rakkauden valtaa. Uudessa testamentissa on kaikkiaan selvempi ero Jumalan valtakunnan, jossa Saatanan on voitettu, ja maailman välillä, jossa Saatamalla on yhä tietty valta.

Vasta Uudessa testamentissa näemme Jumalan itkevän. Jumala itkee avuttomana Jerusalemiä katsellessaan: ”Miten monesti olenkaan tahtonut koota lapsesi,

niin kuin kanaemo kokoaa poikaset siipiensä suojaan! Mutta te ette tahtoneet tulla.” (Matt. 23:37.) Sitten tapahtuu ihmisten tahto, ei Jumalan tahto.

Getsemanessa Isällä ja Pojalla on eri tahto. Sitten tapahtuu Isän tahto, ei Pojan tahto.

Me rukoilemme: ”Tapahtukoon sinun tahtosi myös maan päällä niin kuin taivaassa” – aivan yksinkertaisesti siitä syystä, ettei Jumalan tahto aina tapahdu maan päällä.

Seuraavaan ei pidä sisällyttää liikaa, mutta Olsenin tekstissä ei todella ole mitään, mitä ei islamkin sanoisi. Se nimittäin liikkuu vain Vanhan testamentin piirissä, joka tunnetusti on lähempänä islamia kuin Raamattu kokonaisuudessaan.

Olsen on täysin oikeassa siinä, ettei ilman muuta voi julistaa Jumalaa syyttömäksi siitä, mitä hänen maailmassaan tapahtuu. Jumalalla on tietty vastuu myös siitä, mikä on pahinta. Siksi Vanhassa testamentissa on hyvin paljon vapauttavaa ja oikeutettua vihaa Kaikkivaltiasta kohtaan eikä vain orjamaista alistumista. Uuden testamentin valossa hänen vastuunsa maailmassa ei ole niinkään siinä, että hän itse suorittaa ja toteuttaa sen, vaan siinä, että hän sallii asioiden tapahtua puuttumatta niihin. Tämä on jo itsessään riittävän paheksuttavaa ja käsittämätöntä. Sitä ei tarvitse enempää kärjistää tehdäkseen sen vielä loukkaavammaksi.

Siksi Raamatun puhetta Jumalan kaikkivaltiudesta ja yksintoimimisesta ei koskaan voi käyttää olemassaolon selityksenä. Se, mitä Raamattu sanoo Jumalan yksintoimimisesta ja Jumalasta onnettomuuksien luoja, on uskon kieltä.

On aivan oikein, että usko voi sanoa, että minä en kuole, ennen kuin Jumala tahtoo. Miten kuitenkin epäusko voisi sanoa sen yhtä varmasti? Miten voisimme pyhäytymättä ja hengähtämättä siirtää sen selittämään maailman kärsimystä?

Se, että ”kaikki koituu parhaaksi”, on nimenomaan sellainen lupaus, että se koskee ”niitä, jotka rakastavat Jumalaa” (Room. 8:28). Se ei totisesti selitä kaikkea kärsimystä kaikkina aikoina. Jumalan kaikkivaltiuden ja vastuun taustaa vasten voimme nähdä Jumalan isänmielen vain Kristuksessa. Ilman Kristuksen kasvoja onnettomuuden luoja kasvoista tulee kiistattomasti pahat. Ilman Kristuksen kasvoja parhaimmistakin ja loogisimmistakin selityksistä tulee raakoja ja julmia.

On totta, että nykyteologia on halveksiessaan Raamattua perustana viljellyt puhtaaksi ajatuksen Jumalan heikkoudesta ja unohtanut kokonaan Jumalan täysivaltaisuuden. Olen Olsenin kanssa yhtä mieltä siitä, että perimmältään on lohduttavaa tietää olevansa Jumalan kaikkivaltiaisissa käsissä. Tämä on yksi ydinkohta kirjassani *Miksi nukut, Herra?*

Kuitenkin juuri tässä on kylläkin se kohta, jossa olen vakavimmin eri mieltä Olsenin kanssa: tämä on nimenomaan uskon lohdutus. Se ei ole selitys, jonka voi singota epätoivoisille ihmisille tai tunkea heidän kurkkuunsa. Se voidaan ehkä kuiskata valettaessa jonkun kanssa hitaasti, luottamuksen Kristukseen kasvaessa. Jos ihmisillä ei kuitenkaan ole tätä luottamusta Kristukseen, he väistämättä ymmärtävät sen Jumalan pahuudeksi. Voi totisesti olla meille muillekin kyllin vaikeaa olla ymmärtämättä sitä sellaiseksi.

Niinpä voi tuskin lähteä siitä, että toisille ilman muuta voi julistaa Jumalaa sellaisena, joka on surmannut heidän lapsensa, ja sitten odottaa, että se nostaa heidän luottamuksensa jumalalliseen rakkauteen ja tarkoitukseen.

Jos sitten tyydymme sanomaan, että Jumala antaa jonkin tapahtua, niin meidän tärkein sanomamme ei edelleenkaan ole, että hän sallii ihmisten surmata, vaan että hän ristillä antautui itse surmattavaksi. On toivotonta ja mahdotonta yrittää antaa

ihmisille luottamusta Jumalan rakkautteen kärsimyksessä, ennen kuin he ensin ovat saaneet nähdä Jumalan kärsivänä Jumalana.

Kristus on meidän itkevä Jumalamme. Hän on Jumalan hylkäämä Jumala. Vain hänen kasvoistaan ihmiset voivat aavis-
taa, että Jumala tahtoo heille hyvää jopa heidän ollessaan Jumalan hylkäämiä.

En suinkaan epäile, ettei Olsen edellytä Kristuksen kasvoja asiaan kuuluviksi mutta kylläkin epäsuorasti ja kätkeytytti. Tällaisessa aiheessa niitä ei kuitenkaan voi todella jättää kätkeytyksi, ei edes tällaisissa radikaalisissa muotoiluissa. Jos ihmisille vielä kaupanpäällisiksi annetaan sellainen vaikutelma, että on ratkaissut heidän puolestaan kärsimyksen arvoituksen, heille jää tästä käteen lähinnä se, ettei heitä ole lainkaan ymmärretty.

Jos julistaa lohdutuksena sitä, että Jumala on onnettomuuden luoja, vaikka ihmiset eivät ehkä tunne uskon luottamusta Kristukseen tai vain etsivät sitä, se on samaa kuin että minä yrittäisin takoa vai-
moani, kunnes hän lopulta saisi tyhmään kalloonsa sen, että rakastan häntä. Tällä tavoin kaikkein oikeinkin teologia vääristyy täysin, täysin. Vielä pahempaa on, jos se samalla on yksipuolista ja ylyksinker-
taistettua.

Tällä tavoin suljetaan ihmisten suu heidän vihaltaan Jumalaa kohtaan. Emme

voi koskaan teologiassa, sanomalehdessä, hautauksessa, julistuksessa emmekä sie-
lunhoidossa kohota selittämään sen hetken ja tilanteen kärsimystä – emmekä voi tietää kyseessä olevien ihmisten puolesta, mitä Jumala tahtoo heille tapahtuneen välityksellä. Emme siis koskaan. Se menee aina pieleen.

Asian ydinhän on siinä, että tämä on jotain, mitä nämä ihmiset kenties jonain päivänä näkevät itse. Jos me selitämme heille sen, se saattaa todellisuudessa estää heitä koskaan näkemästä sitä itse.

On vielä lisättävä myös, että vaikka Jumalan kaikkivaltiuden monistinen painottaminen on lohdullista Olsenille ja minulle, on tiedostettava, ettei se ole kaikille sellaista, ei kaikille uskovillekaan eikä edes pitkän ajan kuluessa eikä vaikka se voidaan perustella raamatullisesti.

Tässä meidän on siis pidättäydyttävä perusteluista ja raamatunkohtien esittämisestä. Tässä tarvitaan muuta apua. Vaikka jotkut ehkä tänään ovat vihaisia Peter Olsenille, on tosiasiaa paljon parempaa olla vihainen Jumalalle siitä, että hän salli Utøyän tapahtumat – puuttumatta niihin. ●

Tanskalaisessa *Kristeligt Dagblad* -lehdessä 6.6.2012. Artikkelissa mainittu Peter Olsenin teksti julkaistiin rinnakkain Anderse-
nin artikkelin kanssa.

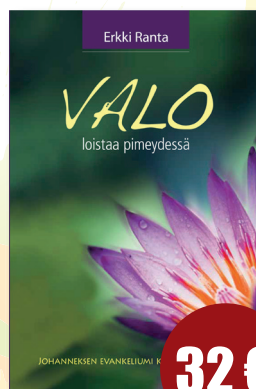
Erkki Ranta

Valo loistaa pimeydessä – Johanneksen evankeliumi kaikelle kansalle

Johanneksen evankeliumi sisältääkin paljon niin tapahtumia kuin Jeesuksen puheosuuksia, joita ei ole Uuden testamentin muissa eli synoptisissa evankeliumeissa. Pitkät opetuspuheet ovat antaneet aiheen kutsua Johannesta hengelliseksi evankeliumiksi. Toisaalta Johannes kertoo historiallisia tietoja ja yksityiskohtia, jotka auttavat jäsentämään muiden evankeliumien kertomuksia esim. ajallisiin ja paikallisiin puitteisiin.

Kirkkovuodessamme on yli 70 tekstiä Johanneksen evankeliumista, sama määrä kuin Matteuksen ja Luukkaan evankeliumeista. Tämä on jatkuva haaste niille, jotka opettavat ja saarnaavat seurakunnalle.

Tekijä haluaa tarjota heille sekä yksityisille sanan tutkijoille ja raamattupiireille niin rikkaita yksityiskohtia kuin kokoaviakin näkökohtia. Sivumäärä 410.

32 €

Timo Junkkaalan uudet kirjaset

5 €

Raamattu ja tulkinta

Voiko tuhansia vuosia vanha kirja yhä antaa vastauksia kysymyksiimme? Mitä kristinusko on perinteisesti maailman luetuimmasta – ja ehkä väärinymmärretyimmästä – kirjasta ajatellut?

5 €

Kaste ja usko

Suomessa on yhä tapana kastaa lapset. Mutta mihin kastetta tarvitaan ja mitä tekemistä sillä on uskon kanssa? Timo Junkkaala osoittaa, miten keskeinen merkitys kasteella kristinuskossa on.

5 €

Henki ja lahjat

Raamatun Jumala sanoo toimivansa maailmassa nyt Pyhän Henkensä välityksellä. Mutta miten? Mitä Raamattu opettaa Pyhästä Hengestä?

**3 kpl
12 €**

www.perussanoma.fi puh. 09 5123 9120 | tilauspalvelu@perussanoma.fi

PERUSSANOMA - USKON JA TIEDON LÄHTEELLÄ

Meiltä ja muualta

295 | Norjan joukkomurha ja Jumala

Tanskalaisessa päivälehdessä *Kristeligt Dagblad* 24.5.2012 oli selostus Norjan joukkomurhan herättämästä kysymyksestä, joka koskee Jumalan sallimusta, tekoja ja rangaistusta.

296 | Uskonnonopetus uskonnonvapauden edellytyksenä

Emeritusvaltiosihteeri, YT Risto Volanen kirjoitti *Suomen Kuvalehdessä* 33/17.8.2012 uskonnonopetuksen ja uskonnonvapauden suhteesta.

● Norjan joukkomurha ja Jumala

Jumalan tarkoitus Norjan tragediassa on syntisten käännättäminen. Tätä mieltä on tanskalainen filosofian tohtori ja teologi. Norjassa monet pitävät joukkosurmaa Jumalan rangaistuksena tai varoituksena. Teologien oikosulku, jyrisivät kriitikot. Jumalalla oli sormensa pelissä, kun norjalainen Anders Breivik viime kesänä surmasi 77 ihmistä Utøyalla ja Oslossa. Näin ajattelevat jotkut teologit Tanskassa ja Norjassa joukkosurmasta, jota pidettiin Norjan pahimpana terroritekona toisen maailmansodan jälkeen.

Norjassa tämä näkökohta on tuotu julkisuuteen jo monta kertaa. Muutama viikko sitten abortin vastustaja ja entinen Norjan kirkon pappi Ludvig Nessa viittasi siihen, että Breivikin suorittama Oslon hallintorakennusten pommitus oli seuraus maan aborttipolitiikasta. Aikaisemmin tänä vuonna norjalainen kirjailija Per Haakonsen sai aikaan kritiikin myrskyn, kun hän eräässä esitelmässä piti Utøyän joukkosurmaa ”varoituksena” Norjan suhteesta Israeliin, ei ”ensisijaisesti rangaistukseksi”: ”Jumala on historian Jumala. Mitään ei tapahdu sattumalta. Siksi meidän on suhtauduttava avoimesti ajatukseen, että Utøyalla ja Norjan Israelin-politiikalla voi olla jokin yhteys toisiinsa.”

Meillä Tanskassa teologi, FT Peter Olsen, joka on raamatunopettaja Luthersk Mission -järjestössä ja opettaa Dansk Bibel-Institut -oppilaitoksessa, on sitä mieltä, että Jumalan tarkoituksena oli syntisten käännättäminen: ”Jumala toimi Breivikin kädellä”, hän sanoo ja lisää, että Jumalalla ja Breivikillä oli kummallakin tarkoituksensa tässä: ”Breivikin tarkoitus oli paha ja vastoin Jumalan tahtoa. Siksi hän joutuu tilille Jumalan eteen. Jumalan tarkoitus kuitenkin oli hyvä, sillä hän ha-

luaa kutsua syntisiä kääntymään. Minun mielestäni Jumalalla on aina jokin tarkoitus kaikessa, minkä hän antaa tapahtua. Paha kohtaa meitä, koska Jumala tahtoo, että käännymme hänen puoleensa. Jumala johtaa ja hallitsee kaikkea tapahtumista, myös Breivikiä.” Olsenin mielestä Raamatusta kohtaamme juuri tämän kuvan Jumalasta ja hänen maailmanhallinnastaan. ”Jumala kurittaa Israeliakin Vanhassa testamentissa antamalla assyrialaisien hyökätä Israeliin ja rankaisee sitten assyrialaisia. Vain Jumala on kaikkivaltias.”

Tähän näkökohtaan yhtyy teologisesti konservatiivisen Dansk Bibel-Institut -laitoksen rehtori Børge Haahr Andersen, vaikkei hän itse haluakaan muotoilla asiaa näin kärkevästi. ”Olsen ei sano mitään, mitä ei voi lukea Tanskan virsikirjasta. On vanha luterilainen käsitys, että Jumala vaikuttaa kaikessa. Sillä tavoin tämä on siis klassista kristinuskoa”, hän sanoo. Hänen mielestään kansankirkossa on nykyään yleisenä asenteena, ettei Jumalalla ole mitään tekemistä maailman pahuuden kanssa. Teologisesti katsoen tämä on karkeaa yksinkertaistamista.

”Minä korostan, että Jumala vaikuttaa kaikessa ja on siten pahuuden ja kärsimyksen takana. Samalla paha on koko ajan pahaa ja vastoin Jumalan hyvää tahtoa. Lopulta – vaikka paha siis on pahaa ja mieletöntä – Jumala voi täysivaltaisuudessaan hyvin käyttää pahaa myönteiseen tarkoitukseen. Tämä on yksi kristinuskon paradokseja. Kaikki kolme asiaa on sanottava yhdessä. Muuten mennään hirvittävästi pieleen, kun kohdataan kärsimyksen ja pahuuden uhrin”, Haahr Andersen sanoo.

Aarhusin yliopiston teologian lehtorin Peter Lodbergin mielestä teologit ovat

tässä väärässä. Hän korostaa, että tällaista teologiaa esiintyy amerikkalaisessa raamattuvyöhykkeessä, mutta täällä Tanskassa sillä on hyvin vähän kannattajia: ”Tällainen on aivan yksinkertaisesti teologinen oikosulku, jossa unohdetaan Uuden testamentin käsitys Jumalasta ja korostetaan erityisesti Vanhan testamentin kostavaa ja rankaisevaa Jumalaa. Jos uskotaan, että Jumala käyttää kärsimystä jonkin asian edistämiseen, joudutaan oikeuttamaan vääryys. Näin päädytään teologisesti katsoen katastrofaaliseen umpikujaan, josta esimerkkinä on holokausti. Siksi sen jälkeen tapahtuikin ratkaiseva teologinen hyppy, jossa alettiin korostaa Jumalan solidaarisuutta kärsivää kohtaan. Se on paljon terveempää Uuden testamentin teologiaa.”

Myös Menighedsfakultetet (Seurakuntatiedekunta)-laitoksen kon-

servatiivisen raamattukoulutuksen lehtori Leif Andersen sanoutuu irti siitä, että Jumalalla olisi jokin tarkoitus Utøyan kaltaisessa katastrofissa: ”Olsen asettaa yhtäläisyysmerkit Jumalan sallimuksen ja Jumalan teon välille. Se on ymmärrettävää, jos asiaa katsoo vain Vanhan testamentin näkökulmasta, jossa korostetaan Jumalan kaikkivaltiuutta maailmassa. Kuitenkin vasta Uudessa testamentissa tulee selvemmäksi aivan ratkaiseva asia, kun toisella tavalla tehdään ero maailman ja Jumalan valtakunnan välillä. Maailmassa voi tapahtua sellaista, mitä Jumala ei tahdo. Jumala on myös itkevä Jumala. Jumala ja Saatana taistelevat keskenään todellisesti. Saatana on todella Jumalan vastustaja, ja hänellä on todellinen osa maailman pahuudessa.” ●

● Uskonnonvapaus edellyttää uskonnonopetusta

Uskonnonopetuksella on ollut Suomessa niin pitkä ja kiistanaton perinne, että sen perustelut ovat päässeet unohtumaan. Tämä tuli esiin, kun hallitus päätti vähentää uskonnonopetusta ja lisätä muita aineita opetusministeri **Jukka Gustafssonin** (sd) perusteluihin. Hänen mukaansa näin ”vahvistetaan yhteiskunnallista ja arvokasvatusta”. [Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellisen tiedekunnan uskonnonpedagogiikan] Professori Arto Kallioniemi ja entinen kansanedustaja Iriina Krohn (Puheenvuoro, SK 29/2012) jatkoivat samaa ajattelutapaa: ”Modernin uskonnonopetuksen tavoitteet toteutuvat parhaiten yhteisessä oppiaineessa”, jota nimitetään ”katsomusopetuksiksi”.

Vasemmistoliiton ja vihreiden tavoitteet ymmärtää, sillä kumpikin on saanut vahvistusta marxilaisista liikkeistä. Kookouksen ja Sdp:n uskonnonopetuksen vastainen suuntautuminen on kuitenkin historiallisesti uutta.

Kuten Kallioniemi toteaa kirjeessään opetus- ja kulttuuriministeriölle, nykyisen oman uskonnon opetuksen lähtökohdat tulevat 1920-luvulta. Mutta toisin kuin hän tulkitsee, mallin taustana ei ollut vain yhteiskunnallinen tilanne, vaan paljon pitempi eurooppalainen historia. Ja vastavasti hänen esittämänsä ”yhteiskunnallista koheesiota lisäävä” katsomusopetus nostaa esiin tuon saman historian kummitukset.

Järjestyneen yhteiskunnan ja valtion alkuvaiheissa katsomusten muokkaus oli valtion johdon tärkeimpiä tehtäviä, mitä tavallisesti toteutettiin valtion kontrollissa olevien kulttien avulla.

”Valtiomiehen tärkein tehtävä on kansalaisten sielujen hoitaminen”, sanoi Platon *Lait*-teoksessaan. Erityisen hyvin onnistui keisari Augustus, joka kehitti Euroopan keisareiden, paavien ja kuninkaiden vuosisatoja käyttämän platonistisen argumentin, että he edustavat ja toteuttavat maan päällä taivaallisen makrokosmoksen oikeaa järjestystä.

Muutos kohti nykyaikaa alkoi 500 vuotta sitten, kun reformaatio nosti esiin ”yksin uskosta, yksin armosta” -argumentin: ihminen ei tarvitse sielunsa auttamista varten itsensä ja Jumalan väliin maallisia auktoriteetteja. Myös tieteellisen valistuksen eteneminen kaatoi lopulta kuninkaan vallan yli-inhimillisen perustelun. Valtion vallan uudeksi perusteluksi Grotius, Hobbes, Locke ja Rousseau kehittivät ajatuksen yhteiskuntasopimuksesta. Sen mukaan kansalaiset luopuvat oman käden oikeudesta valtion hyväksi sillä ehdolla, että valtio suojelee heitä ja heidän oikeuksiinsa. Erityisesti John Locken mukaan valtion pitää jättää myös kansalaisten sielut rauhaan, heidän perimmät katsomuksensa omaksi asiaksi.

Demokraattinen valtio onkin perustunut ajatukseen, että jokainen ihminen on itse valitsemaltaan pohjalta vapaa ja eettinen hoitamaan yhteisiä asioita. Ongelmaksi muodostui, miten kukin sukupolvi saa syvemmän katsomuksellisen osan sivistyksestä, joka tekee tämän mahdolliseksi.

Itsenäisessä Suomessa ratkaisuksi tuli, että valtio järjestää kouluissa kansalaisten oman uskonnon opetuksen, mutta ei puutu sen sisältöön. Sama ajattelutapa suosi myös laajaa vapaata kansansivistystä, jonka sisältöön valtio ei myöskään puutu.

Viime vuosisadan totalitaariset marxi-

laiset ja fasiset liikkeet katsoivat kuitenkin omaavansa ainoan oikean käsityksen ihmisestä. Sen mukaisen sosiaalisen koheesion ja jatkuvuuden nämä valtiot varmistivat tehokkaalla katsomusopetuksella. Adolf Hitler sanoi asian ytimekkäästi puheessaan lasten vanhemmille marraskuussa 1933: ”Minä en tule teidän puolelleenne, ettekä te tule minun puolelleni... Teidän lapsenne kuuluvat jo minulle.”

Demokraattisessa maassa kysymys kuuluu nytkin, millä oikeudella nykyäitien ja -isien lapsien katsomusopetuksen sisällöstä päätetään. Onko kansalaisilla jatkossa oikeus oman uskonnon tai katsomuksen mukaiseen opetukseen, vai päättääkö valtio kaikille yhteisen katsomusopetuksen sisällön? Tähän suuntaan hallitus avaa nyt tien Gustafssonin tuntijakouudistuksella, ja Kallioniemi sekä Krohn ottavat jo seuraavia askeleita.

On siis kaikki syy torjua hallituksen avaus uustotalitarismiin ja puolustaa demokratiaa sekä uskonnon- ja katsomusenvapautta. ●

★★★

Irina Krohn ja Arto Kallioniemi sekä kirjokollisen PTK – poikien ja tyttöjen keskusjärjestön toiminnanjohtaja, pastori Eero Jokela olivat esittäneet samanlaisen mielipiteen jo 1.7. *Helsingin Sanomissa*.

Hallituksella ei ilmeisesti ollut rohkeutta kehittää koulutuspoliittisten päämääriensä läpiviemiseen oppiainetta, esimerkiksi kaikille yhteistä uskontotietoa, joka soveltuisi siihen parhaiten. Sen sijaan uskontoon keskeisesti kuuluva aines sijoitetaan muihin oppiaineisiin. Perusopetuksen tuntijaon uskonnonopetuksen sisältöä koskevat näkemykset sopivat aatemaailmaltaan paremmin fundamentalistisen uskonnollisen yhdyskunnan mielipiteiksi kuin valtioneuvostomme koulupoliittiseksi linjaukseksi. ●

Haastattelut

301 | Jouni Laine sai kipinän draamatyöhön jo lapsuudessa

Jouni Laine työskentelee Hyvinkään seurakunnan kirkkoteatteriohjaajana. Draamatoiminnan tarkoituksena on tavoittaa niitä seurakuntalaisia, joita seurakunnan vakiotoimet eivät tavoita.

304 | Vivian ja Boris Salo järjestävät avioliittokursseja ennalta ehkäiseväksi avuksi

Pietarsaaren ruotsalaisen seurakunnan kappalainen Boris Salo ja hänen rouvansa Vivian, joka on sekä erikoissairaanhoitaja että teologian maisteri, ovat 12 vuoden ajan pitäneet lähes 30 avioliittokurssia, joilla on ollut toista tuhatta osanottajaa. ”Markkinoimme kurssseja ennalta ehkäisevänä apuna. Ymmärrämme kuitenkin, että meillä on aina pareja, jotka pitävät kurssia viimeisenä mahdollisuutena suhteensa pelastamiseen”, he luonnehtivat.

● Kipinä draamaan syttyi lapsuudessa

Vaimoni ja minä näimme heinäkuun viimeisenä lauantai-iltana Palopuron kesäteatterissa Hyvinkäällä näytelmäsovituksen Hyvinkään entisen kirkkoherran Paavo Kiurun elämäkertaromaanista (1946) *Helena Konttinen, Karjalan profeetta*. Sitä oli esitetty jo edellisenä kesänä. Harrastajavoimin työstetty produktio oli vaikuttava. Sen oli tuottanut, dramatisoinut ja ohjannut Hyvinkään seurakunnan kirkkoteatteriohjaaja Jouni Laine, jonka virka on ainoa laatuaan Suomessa. Hän on alkuperäiseltä ammatiltaan kirkon nuorisotyönohjaaja, mutta on jo 12 vuotta saanut keskittyä täysitoimisesti kirkkoteatterityöhön. Erikoista on myös, että ”Palo-

puron kesäteatteri” on Laineen kotitalon pihapiiri, jonka keskelle on pystytetty tilapäinen katettu katsomo 220 hengelle. Seuraavassa haastattelen Jouni Lainetta tältä alueelta.

Mitkä ovat seurakuntanne draamatoiminnan alueet: millaisia eri näytelmiä tuotate?

- Teemanäytelmät jouluna ja pääsiäisenä,
- Kesäteatteri, joka on koko vuoden mittainen projekti,
- Nuorisoteatteri, kantaa ottavat nuorisinäytelmät
- Nukketeatteri, esimerkiksi nukkepassio

Jouni Laineen työ seurakunnan kirkkoteatteriohjaajana on Suomessa ainoa laatuaan.

- Perinteinen kirkkodraama, liturginen draama ja sakraalidraama
- Draamatyöskentelyä erilaisten ryhmien parissa

Mistä tulevat tekstit? Mitkä niistä ovat valmiita? Mitä mahdollisesti tuotate – nykyaikaiseen tapaan – itse yksilöiden kirjoittamina tai mahdollisesti ryhmätyönä?

Koska käyttökelpoista tekstimateriaalia on varsin vähän, on tekstit pääsääntöisesti kirjoitettava itse, mutta välillä onnistumme löytämään hyviä lainatekstejä.

Kesäteatterissa olette tuottaneet erityisesti elämäkertoja, jotka kai kaikki ovat olleet omia dramatisointeja romaaneista tai vastaavista ja käsitelleet hengellisiä merkkihenkilöitä Suomessa ja maailmalta. Keitä olette tällä tavoin nostaneet menneisyydestä nykyaikaan?

- N.K. Malmbergin tarina, Paleleva kerjäläinen 2001
- Henrik Renqvist, Saaren vanki 2002 ja 2003
- L.L. Laestadius, Huutavan ääni 2004
- Paavo Ruotsalainen, Erämaan profeetta 2005
- Franciscus Assisilainen, Poverello 2006
- Martti Rautanen, Nakambale 2007
- A. Achrenius, Viimeinen pasuuna 2008
- Martti Luther, Aamun airueet 2009
- Passiodraama, Seimi ja Risti 2010
- Helena Konttinen, Karjalan Profeetta 2011 ja 2012

Mikä seurakunnan draamatoiminnan tarkoitus on?

Tavoittaa niitä seurakuntalaisia, joita seurakunnan vakioitoimet eivät tavoita.

Keitä esityksillä tavoitetaan katsojiksi? Ylletäänkö tällä toiminnalla seura-

kunnan tavanomaisten toimintojen ja osallistujien ulkopuolelle?

Kun toimialana ovat nukketeatteri, nuorisoteatteri ja kirkkoteatteri, on tuntapinta varsin laaja ja esitykset tavoitavat laajan yleisön jo ikähaitarin perusteella. Kesäteatteri tavoittaa merkittävän osan katsojakunnasta oman seurakuntamme ulkopuolelta.

Miten maallinen media on asennoitunut? Missä määrin se kertoo toiminnasta ennakkoon? Esittäkö se kritiikkejä ja jos esittää, miten asiantuntevasti? Onko oletettavaa, että tämä toiminta tunnetaan Hyvinkäällä yleisesti?

Erityisesti kesäteatterimme ja nuorisoteatterimme ovat saaneet julkisen kritiikin paikallislehdessä. Lehdistö kohtelee kirkkoteatteria tasaveroisesti muiden teattereiden kanssa ja julkaisee ennakkojutut valmistumassa olevista produktioistamme ja kirjoittaapa vielä jälkiarvioinnin.

Mitkä esitykset ovat olleet erityisen vaikuttavia esittäjien kannalta, katsojien palautteen perusteella ja julkisuudessa?

Teatterinäytelmä *Bonhoeffer, Hitlerin henkilökohtainen vanki* oli tavallaan kirkkoteatterityön läpilyöntimme toimikaudella 1999. Esitimme sitä muun muassa Porin kirkkopäivillä. Aidoissa natsipuvuissa esitetty keskitysleiridraama, jonka osana Bonhoeffer kirjoittaa vankilakirjeensä ja virren 600 (*Hyvyyden voiman ihmeelliseen suojaan*) kidutusten välillä, oli vaikuttava kokemus niin näyttelijöille kuin katsojille.

Miltä tahoilta olette kohdanneet kielteisiä asenteita, miltä tahoilta myönteisiä? Onko näissä ollut yllätyksiä?

Negatiivista palautetta on tullut vähemmän kuin olemme odottaneet. Ka-

peasti ajattelevat ”uskovat” ovat innokkaimpia pahastujiamme.

Miten esiintyjät saadaan? Onko heissä yleensä ensikertalaisia? Entä vanhoja konkareita? Mikä heitä motivoi osallistumaan? Riittääkö into pitkäjänteiseen harjoitteluun ja esiintymiseen? Mitä ongelmia esiintyjiin liittyy? Pysyvätkö esiintyjien henkilökohtaiset ongelmat, esimerkiksi narsistinen esiintymishalu ja toisiin näyttelijöihin kohdistuva kateus, aisoissa, vai haittaavatko ne merkittävästi työtä? Yltävätkö kyvyt tehtäviin? Onko kyvykälle tarjolla riittävästi haasteita?

Varsinaisen kirkkoteatterityön alusta saakka olemme kutsuneet ja saaneet mukaamme paikallisia ja lähiseutujen harrastajanäyttelijöitä. Olemme järjestäneet näyttämöilmäyksen koulutusta, muun muassa nuorten draamakursseilla joka vuosi alkaen vuodesta 1991. Miesten draamakurssilla oli mukana 17 aikuista miestä. Heistä monet ovat edelleen näytelmissämme. Kokematon näyttelijä on aina ”riski”.

Miten on arvioitava draamatoimintaa seurakunnan vapaaehtoistoiminnan muotona sinänsä ja ehkä joihinkin muihin toimintoihin, esimerkiksi laulu- ja musiikkitoimintaan, verrattuna? Mitä tämä toiminta antaa siinä mukana oleville?

Pelkästään näyttelijöitä on vuosittain produktioissamme yli 100. Ikähaitari on lapsista ja nuorista aikuisiin ja eläkeikäisiin. Erityisesti pidän kirkkoteatterityössä siitä, että lasten ja nuorten asema ja status ovat ryhmässä korkeat. He ovat näyttelijöitä siinä missä kokeneet ja kuuluisat harrastajanäyttelijätkin. Iloitsen tasavostosta, joka eri-ikäisillä näyttelijöillä on keskenään.

Miten toiminta rahoitetaan? Ainakin pukuihin, lavasteisiin ja tarpeistoon on panostettava taloudellisestikin. Kuinka paljon pääsymaksut kattavat kuluista?

Muita kuluja ovat käsikirjoitukset, musiikki, sävellystyö, soittimet, katsomot, katsomokatokset, siirrettävät yleisö-wc:t, markkinointi ja valo- ja äänitekniikka, valo ja ääniajoineen. Kirkkoteatterilla on oma momentti, tuotantomääräraha, jota pystymme paikkaamaan pääsylimputuloilla. Niillä saadaan parhaimmillaan yli puolet toimikauden tuotantokustannuksista

Mistä sait kipinän tähän toimintaan?

Varhaisin kipinä syntyi pikkupoikana leirinuotoiden sketseissä ja tarinoissa. Syttyminen alalle tapahtui Seurakuntaopistossa opiskeluvuosiinani 1970–80-lukujen taitteessa. Kirkkodraama ja luova ilmaisu kuuluivat opetusohjelmaan. Lopullinen kipinä syntyi varsinaisen ohjaustyön kautta, jota aloin toteuttaa heti valmistuttuani 1981.

Miten olet hankkinut pätevyyttä tähän työhön?

Kirkkodraamaan, luovaan ilmaisuun ja pedagogiseen draamaan perehdyin Marjatta Haapasen oppilaana Seurakuntaopistossa. Sittenmin olen saanut nuorisoteatterinohjaajan paperit ja suorittanut teatterialan ammattitutkinnon ja lopuksi teatteri-ilmaisuohjaajan AMK-tutkinnon.

Mitä tämä työ merkitsee Sinulle henkilökohtaisesti? Mitä ovat ohdakkeet ja orjantappurat siinä? Mikä innostaa ja on antoisaa?

Draaman hienous on siinä, että se voi sytyttää eloon historian hämärästä ihmisiä ja minä voin valita, kenet herätetään, kenen elämää alan dramatisoinnin kautta sytytellä eloon. Näen ja tunnen ja uskon

yleisönkin tuntevan, että se roolihenkilö on oikeasti elossa näytelmän ajan ja puhuu minulle. Hänen elämänsä ja elämän haasteet ovat siinä edessäni, saan ne ja kaa hänen kanssaan. Saan kuulla, nähdä, kokea ja tuntea, miten hän reagoi, toimii, puhuu kaikkein haastavimmissa elämänsä hetkissä. Saan tuntea: ”Minä tunnen sinut.” Parhaimmillani osaan ajatella roolihenkilön päällä.

Ohdake ja haaste ovat siinä, että näyttämö on aluksi tyhjä. Koska tekstejä ei ole, kaikki alkaa alusta eli koko se prosessi, joka liittyy käsikirjoitukseen, dramaturgiaan, tuotantoon ja vasta sitten ohjaukseen. Se on vaativa polku ja vaikea tie, ennen kuin ollaan hyvän näytelmän ensi-illassa.

Kuinka laajaa tietämäsi mukaan draamatoiminta seurakunnissa ja muissa hengellisissä yhteisöissä on? Mitä mielestäsi voitaisiin tehdä sen laajentamiseksi ja syventämiseksi?

Noin 200 seurakuntaa tekee pääsiäisnäytelmän. Tämä innostus tapahtui 1990-luvulla, kun erilaiset pääsiäisvaellukset löysivät tiensä seurakuntasaleihin. Monet ns. ”kristillistä teatteria” tuottavat yhdistykset edustavat mm. vapaita suun-

tia. Valtakunnallisissa kirkkodraamakatselmuksissa pyritään näkemään laajasti kaikenpohjaisten ryhmien esityksiä. ●

Raimo Mäkelä

Perustan teologisilla opintopäivillä 2.-4.1.2013 (TOP 2013) Suomen Raamattuopistossa Kauniiaisissa Jouni Laine pitää tästä aihepiiristä kolme työpajaa:

1. KIRKKODRAAMAN MAHDOLLISUUDET SEURAKUNNASSA

- Raamattutekstin elävöitys
- Liturginen draama
- Sakraalidraama
- Passiodraama
- Joulunäytelmät

2. KIRKKOTEATTERIN TUOTANTO JA OHJAUS

- Näin tuotan kirkkonäytelmän

3 NUORISONÄYTELMÄN JA NUKKETEATTERIN MAHDOLLISUUDET

- Nuorisonäytelmän funktiot
- Kerro nukketatterin keinoin

● **Avioliittokursseja ennalta ehkäiseväksi avuksi**

Boris ja Vivian Salo ovat olleet naimisissa yli 30 vuotta. Perheessä on neljä aikuista lasta ja viisi lastenlasta. Heillä on myös oma kustantamo ViBoSa, jonka tuotanto koostuu pääasiassa heidän teoksestaan monilta kristillisen uskon ja elämän alueilta. Seuraavassa he vastaavat avioliittokursseja koskeviin kysymyksiin.

Avioliittokurssitoiminta ei ole meillä aivan tavallista. Mikä on motivoinut ja motivoi Teitä tähän toimintaan?

Motivoiduimme avioliittoa koskevaan toimintaan parisuhteessa elämisen ja ihmisten kohtaamisen kokemuksesta. Huomasimme jo avioliittomme alkuaikoina, kun Boris oli helsinkiläisen

Vivian ja Boris Salo ovat pitäneet avioliittokursseja yhdessä yli 10 vuotta.

ruotsinkielisen Luukkaan seurakunnan nuorisopappina, ettei meillä ollut sellaista keskinäistä läheisyyttä kuin olimme avioituessamme toivoneet. Minä Boris olin aivan yksinkertaisesti uskon olemalla naimisissa työni kanssa. Etsiydimme suomenkielisiin aviopariviikonloppuihin ja saimme paljon ainesta oman avioliittomme ”kuntohoitoon”. Boris alkoi ottaa esiin parisuhdekysymyksiä erilaisissa vanhempainilloissa. Kun sitten muutimme Luotoon (ruots. Larsmo) Kokkolan ja Pietarsaaren välille ja Boris oli kirkkoherrana ja Vivian diakonissana, yritimme eri tavoin nostaa esiin avioliittokysymyksiä ja etsimme malleja suhdekysymysten käsittelemiseen omassa seurakunnassamme ja rovastikunnan kehityksessä.

Me molemmat olemme alfa-neuvoja ja osallistuimme kansainväliseen alfa-kurssiin kesällä 2000 anglikaanisessa Holy Trinity Brompton -seurakunnassa Lontoossa. Siellä kerrottiin kahdesta uudesta kurssista, joita seurakunnassa oli käytetty monta vuotta ja oltiin nyt valmiit saattamaan toistenkin käyttöön. Toinen on nimeltään *The Marriage Preparation Course* (‘Avioliittoon aikovien kurssi’), toinen *The Marriage Course* (‘Avioliittokurssi’).

On tietysti monentyypisiä avioliittokursseja. Me tartuimme tähän ainekseen kahdesta syystä. Se on hyvin yleisinhimillistä, niin että se soveltuu kaikille pareille elämäkatsomuksesta riippumatta. Samalla siinä pääsee esiin se, mitä kristillinen usko voi merkitä suhteelle. Olemme mielestämme löytäneet aineiston, joka

suuntautuu ulospäin, ei ole raamatuntutkistelua eikä rakenna pelkästään psykologian varaan.

Aloitimme melkein heti Lontoon kurssin jälkeen. Meillä on ollut 11 avioliittoon aikovien kurssia ja noin 25 avioliittokursia. Kurssien aineistoa käytetään tällä hetkellä 70 maassa.

Missä kehyksessä kursseja pidätte? Onko se seurakunnan toimintaa vai kustantamonne toimintaa vai jotakin muuta?

Täällä kotiseudulla järjestäjänä on Pedersören rovastikunta. Kurssi pidetään useimmiten siinä seurakunnassa, jossa Boris työskentelee, ja avioliittokurssit kuuluvat hänen työtehtäviinsä. Rovastikunta korvaa Vivianin työpanoksen. Olemme pitäneet kurssin myös erällä muilla suomenruotsalaisilla paikkakunnilla, Etelä-Suomessa viikonloppuisin Lontoosta saadun luvan perusteella ja toisten seurakuntien toimiessa järjestäjänä. Joskus mukana on myös kansalaisopisto.

Mikä on kurssien rakenne ja sisältö? Kuinka kauan yksi kurssi kestää? Mitä sen ohjelmassa on?

Avioliittokurssilla on seitsemän iltaa kahden kuukauden aikana. Kurssi alkaa aterialla romanttisessa ympäristössä. Sitä seuraa luento. Joka ilta parit työstävät paritehtäviä kahvikupin ääressä. Tilanteet eivät ole ryhmadynaamisia, mikä on mielestämme etu: kenenkään ei siis tarvitse paljastaa suhteestaan mitään toisille.

Avioliittoon aikovien kurssiin sisältyy viisi iltaa. Pidämme sen joulun aikaan ja vuodenvaihteen vapaiden aikana viikonloppuna, koska osanottajat tulevat eri puolilta maata ruotsinkielisiltä alueilta.

Keille kurssit on tarkoitettu?

Markkinoimme kursseja ennalta ehkäisevänä apuna. Ymmärrämme kuitenkin,

että meillä on aina pareja, jotka pitävät kurssia viimeisenä mahdollisuutena suhteensa pelastamiseksi.

Meillä on myös avopareja, mutta puhumme kurssista koko ajan avioliittokurssina, emme parisuhdekurssina. Kauan yhdessä asuneille pareille suosittelemme avioliittokurssin käymistä, emme avioliittoon aikovien kurssia.

Olemme huomanneet, että kynnys on madaltunut. Tämän syksyn kurssille on ilmoittautunut 22 paria, joista entuudestaan tunnumme vain hyvin harvoja. Useimmat eivät siis ole aktiivisia seurakunnassa. Viime vuosina on ollut uutta, että myös lestadiolaisesta herätysliikkeestä on alkanut tulla pareja mukaan.

Huolehditko kaksistaan koko kurssin ohjelmasta, vai onko siinä muita ohjelmansuorittajia ja vastuunkantajia? Missä määrin kohtaatte kurssilaisia kahden kesken tai pareittain?

Me huolehdimme opetuksesta mutta pyrimme haastattelemaan pareja, jotka ovat käyneet kurssin aikaisemmin. Ruokatarjoilun hoitaa useimmiten seurakunnan keittiöhenkilöstö. Annamme mahdollisuuden henkilökohtaiseen keskusteluun sitä haluaville pareille. Avioliittoon aikovien kurssille olemme hankkineet myös nuorempia pareja opettajiksi. Samastumisen tähden on hyvä, että osanottajat saavat kohdata nuorempiakin luennoitsijoita. Samalla saattaa olla hyvä, että mukana on joku vanhempi pari.

Osanottajat maksavat kurssimaksuna 30 € parilta ja ruokailumaksun. Seurakunta, rovastikunta ja kansalaisopistot vastaavat lopusta.

Millainen vastaanotto kurssitoiminnalla on ollut?

Alusta asti vastaanotto on ollut myönteistä. Siksi olemmekin halunneet jatkaa. Mielestämme kurssit ovat sekä diakoniaa

että evankelioimista. Avioliittokurssit ta-voittavat lisäksi sen ikäluokan, jota seurakuntien on vaikea tavoittaa. Useimmat osanottaat sijoittuvat ikävuosiin 25–45.

Miten tämä toiminta on vaikuttanut Teihin itseenne? Mitä katsotte oppineenne?

On selvää, että tämä on merkinnyt paljon meille itsellemme. Uskomme, että jokaisella kristityllä pariskunnalla on jokin yhteinen kutsumus. Me koemme tämän omaksi kutsumukseemme. Emme myöskään koskaan ajatelleet alkavamme kirjoittaa kirjoja tästä aihepiiristä. Kirjat ovat tämän työn yksi seuraus.

Mitä yhtäläistä tai erilaista on avioliittokurssitoiminnallanne ja seurakuntien ja kuntien perheneuvonnalla ja kristillisillä avioliittoleireillä, jollaisia on pidetty jo muutamia vuosikymmeniä?

Kurssi on ennaltaehkäisä. Kerromme kurssilla myös perheasioiden neuvotte-lukeskusten kriisinhoitotyöstä. Pidämme omaa työtämme täydentävänä, emme kilpailevana. Ennalta ehkäiseminen on aina huokeahintaisinta, luonnollisinta ja tehokkainta hoitoa.

Olemme myös opettaneet leireillä ja pariviikonlopuissa. On tuettava kaikkea, mikä voi hyödyttää parisuhdetta ja perheiden hyvinvontia. Kaksi kuukautta kestävän kurssin etuna on, että parit ennätävät päästä prosessiin, joka mahdollistaa muutoksia. Psykologithan sanovat, että käyttäytymisen muuttamiseen menee kaksi kuukautta.

Onko toiminnallanne ulkomaisia esikuvia? Tiedättekö Suomesta vastaa-

vaa toimintaa ruotsinkielisistä tai suomenkielisistä piireistä? Millaisin edellytyksin arvelette tällaista toimintaa voitavan käynnistää muualla?

Kuten sanottu, kurssitoiminta on peräisin Englannista. Sitä käytetään myös suomenkielisissä yhteyksissä, eniten luterilaisessa kirkossa ja Suomen Vapaakirkossa. Iloksemme olemme saaneet olla mukana viemässä kursseja Ruotsiin.

Kursseja on helppo käyttää. On valmis-ta aineistoa luentolunnonoksiin asti! Tarvitaan vain, että joku pari mieltää tämän kutsumukseksen ja on valmis panemaan itsensä likoon. Kurssin pitäjät käyttävät ilman muuta itseään myös esimerkkeinä. Sellainen tekee ihmisen usein haavoittu-vaksi. Siksi tarvitaan esirukouksen taustatukea pareille, jotka ryhtyvät tällaiseen tehtävään. ●

Raimo Mäkelä

Perustan teologisilla opintopäivillä 2.–4.1.2013 (TOP 2013) Suomen Raamattu-opistossa Kauniaisissa Boris Salo pitää tästä aihepiiristä kaksi työpajaa: keski-viikkona 2.1. klo 16 aiheesta *Myter kring kärlek, sexualitet och äktenskap* (Rakkauden, seksuaalisuuden ja avioliiton myyttejä), alustus ruotsiksi, keskustelu ruotsiksi ja suomeksi, ja torstaina 3.1. klo 16 aiheesta *Friskvård av äktenskap i församlingens regi – hur kan den se ut?* (Miten seurakunnassa voi antaa avioliiton ennakoivaa kuntohoitoa?), alustus ruotsiksi, keskustelu ruotsiksi ja suomeksi.

Sananselitystä

Sananselityksissä käsitellään kirkkovuoden kunkin pyhäpäivän yhtä evankeliumikirjan tekstiä niin kuulijoiden kuin saarnaajien avuksi. Nyt selitettävänä ovat sunnuntaiden 28.10.–9.12. tekstit. Aloitamme uskonpuhdistuksen muistopäivästä ja päätämme toiseen adventtisunnuntaihin.

Sale et sole

MATT. 5: 13–16

USKONPUHDISTUKSEN

MUISTOPÄIVÄ 28.10.

Naudat ja puhvelihärät kulkevat pitkät matkat saadakseen nuoleksia suolajärkäleitä, mutta ne eivät kulkisi askelta-kaan suolattoman kiteen vuoksi. Kuvausta käyttää saarnaaja Intian valtateiltä, Stanley Jones, ja kirjoittaa: ”Nykyaikaisen kristillisyyden tarvelee sen halu esiintyä valona samalla, kun se on haluton olemaan suolana... Ei ole kysymys siitä, saadaanko ihmisiä kirkkoon, vaan siitä, saadaanko kirkkoihin suolaa. Jos sitä on, tulevat ihmisetkin.”

Vuorisaarna on värin ja maun ja iloisuuden erillaisuuden ylistys. Totuuden nimesä on sanottava tämäkin: Heti kättelyssä ovat aiheena vainot ja vastukset Jeesuksen nimen tähden. ”Iloitkaa ja riemuitkaa, sillä palkka, jonka te taivaissa saatte, on suuri” (Matt. 5:12). Tällaisessa seurassa nyt ollaan! Profeetat olivat upeinta, mitä juutalaiset tiesivät. Tosin Malakian jälkeen 400 vuoteen heitä ei ollut. Nyt Jeesus rinnastaa opetuslapset profeettoihin. Sama Jumala toimii lastensa kautta. Me saamme liittyä Miikan ja Aamoksen, Pietarin ja Paavalin seuraan. Mutta kuka voi herjoista ja vainoista iloita? Romantisointi ja hengellistäminen sikseen! Valtaosa vaivoista tulee omasta syystämme ja vioistamme. Ne on hyvä kohdata sellaisina. Mutta palkka, se mitä kaikesta jää käteen, viimeisen viivan alle, kun lopputilitys tehdään, sen Herra sanoo ujostelematta ilon ja riemun aiheeksi. Tarvitaan näkökulman laajennus: iltapäivän lööppilehdestä ”taivaan tiliin”. Taivaan tiliin ei näköjään kykene kartuttamaan mitään joutumatta täällä kaltoin kohdelluksi. Mutta mistä iloitsevat ne, jotka onnistuvat kristillisyydessään siinä määrin, että kansan hallitusmiehet, ylipapit ja media

heitä kiittävät eikä paneteltuun ja vainoihin ole aihetta? Vuorisaarnan Kristus raamittaa sanomansa suuriin yhteyksiin toteamalla: ”Kun puhun teille suolasta ja valosta, muistakaa Raamatun profeettoja ja taivaan tilipäivää.”

Ne, joita Jeesus vuorisaarnan alussa kuvaa ja taivas onnittelee, nuo kaltoin kohdellut, ovat kuitenkin maan suola ja valo: he säilyttävät arvokkaan, estävät mätänemisen, tuovat maun elämään ja ovat edistyksen kärkijoukkona. Vielä maailmaa pitävät pystyssä Jumalan käskyt ja kristittyjen rukoukset, vaikka maailma pyrkii eroon edellisistä ja halveksii jälkimmäisiä. Sen verran suolaa ja valoa vielä on, ettei kaikki ole sairasta ja pimeää. Kaikki eivät ole kadottaneet ihmisyyden identiteettiään, joka rakentuu kahdelle sanalle: ”kyllä” ja ”ei”. ”Ei” on se suola, joka on aina tuonut tullessaan kristittyjen vainot. Valon ”kyllä”-sanon kanssa kristityt ovat selvinneet vähemmällä. Nyt kun mammonan hallitsema maailmanjärjestys järkkyy ja hyvinvoinninkin keskellä ihmiset voivat pahoin, pitäisi kysyä pastoreilta: ”Mistä tehdään?” Sanoisivatko he: ”Näin sanoo Herra: ’Eikö se, joka lankeaa, nouse jälleen? Eikö se, joka kääntyy pois, käänny takaisin? Miksi kääntyy tämä kansa pois ainaisessa luopumuksessa?’ (Jer. 8:4, 5.)” Vai onko saarnaajien sanoma joukko sekaavia kysymysmerkkejä? Ei ole mitään kääntymystä, sillä ei ole mistä ja mihin kääntyä, ei ole muutosta, sillä ei ole, mihin muuttua. Jos hylätään Raamatun sana, jäävät vain sanat, jaaritukset.

”Missä on kuriton kansa, siellä on epäpyhä papisto” (Khrysostomos). Jos kansa tietoisesti pyrkii eroon kristillisistä elämänarvoista ”arvoneutraaliksi”, niin kuin sanotaan, ja jälki on sen mukaista, ei syytä olekaan etsittävä ensisijaisesti maan parlamentista vaan kirkosta ja kristillisyydestä. Suola on menettänyt makunsa. Suolan erityisluonne ja voima ovat siinä, että se

on olennaisesti erilaista kuin aine, johon sitä pannaan. Kristityt ovat menettäneet iloisen erilaisuutensa. Voit ajatella, että uskovaiset ovat niin pienenä vähemmistönä, ettei heidän vaikutuksensa riitä. Tunethan kuitenkin suolan voiman. Makuun riittää muutama suolamurunen. Ei edes Jumala voita Paholaista kaikkivallallaan, ja muutoinkin pahan voittaminen voimalla (enemmistöllä) on Raamatulle vieras ajatus. Kristus voittaa kärsimällä, kuolemalla, sovittamalla. Ratkaisevaa ei ole määrä vaan maku, sisältö.

Suola on vanha mauste mutta yhä sama ja välttämätön. Kun kirkon opetuksesta puheen ollen kuulemme sanottavan, että jokin Raamatun lausuma on vanhentunut tai ei koske meidän aikaamme, valpastumme. Kristityt ja heidän kirkkonsa ovat kautta aikojen kohdanneet kaksi houkustusta: mukautuminen ympäröivän maailman ajatteluun ja elämäntapaan tai vetäytyminen pois pahasta maailmasta omiin ystäväpiireihin.

Suolan on oltava siellä, missä sitä tarvitaan, ja sitä on alati puhdistettava siihen sekoittuvista vieraista aineista. Esimerkkinä voisi olla ihmisen arvo, joka Jumalan luomistyön, rakkauden ja Jeesuksen lunastuksen perusteella on ollut yhtäläinen ja selviö kaikille kristityille. Teoriat evoluutioista veivät luomisuskon, ja markkinatalous nosti arvoon tekevän ihmisen. Johtaja on arvokkaampi kuin lähetti ja pappi arvokkaampi kuin seurakunnan lehtori sen perusteella, mitä he tekevät. Kirkko ilmoittautui vieraan lipun kantajaksi. Nyt, kun kuolema uhkaa hyödyttömiksi leimattuja, on vähän niitä, jotka sanovat ”ei”. Kysytään, voiko kirkolla olla ympäristön arvoista poikkeavaa etiikkaa. Eikö vastaus ole: ”Täytyy olla”?

Johanneksen ilmestyys kuvaa luopio-kirkon, porton, joka on uskon Herralleen. Kirkon piti vaikutuksellaan täyttää maailma, mutta maailma täyttikin vai-

kutuksellaan kirkon. Sille vastakohtana on Herralleen uskollinen, vainottu seurakunta, jolla on kaksi tuntomerkkiä (Ilm. 12:17; 14:12). Ei meissä ole suolaa eikä valoa, mutta me viittaamme Häneen, jolla on. Jokaisella kristityllä on Raamatun sana. Siksi Jeesus sanoo meitä suolaksi ja valoksi. Kysymys uskovaisten ja heidän hyvien tekojensa näkymisestä hämmentää, sillä vähän myöhemmin Jeesus varoittaa tuomasta hurskaita tekoja katseltavaksi (6:1).

Kristityn tulee olla huomaamaton silloin, kun hän tuntee houkuttusta näkyä, ja näkyvä silloin, kun hän tuntee kiusausta olla piilossa (John Stott). Luther opettaa kahdenlaisista hyvistä toista: Kristuksen teoista, joiden perusteella uskossa tulemme autuaiksi, ja meidän teoistamme, joista lähimmäinen ilahtuu. Ei ole meidän tehtävämme esitellä, mitä hyvää kirkko tekee; iloiset lähimmäiset kertovat siitä. Näkyköön vuoren kaupunki eli Kristuksen kirkko tuntomerkeistään, joita uskonpuhdistus luetteli seitsemän! Tehtävämme on pitää esillä Kristuksen teot. Ne ovat lampunjalassa loistava valo. ●

Keijo Rainerma

Pyhien yhteys

MATT. 5: 1–12

PYHÄINPÄIVÄ 3.11.

Vuorisaarna on kristillisen uskon yleisesti tunnetuimpia tekstejä. Joku voisi lisätä: ”ja useimmin väärinymmärrettyjä”. Pyhäinpäivän evankeliumitekstinä ovat sen johdannon autuaaksijulistamiset.

Esillä on seitsemän tai kahdeksan ihmistä kuvaavaa piirrettä tai tuntomerkkiä, joita seuraa Jeesuksen lupaus jostakin hyvästä nyt tai tulevaisuudessa. Ensimmäisiä väärinkäsityksiä on tulkita autuuden avainsanoja irrallaan Jeesuksen opetuksen ja Uuden testamentin kokonaisuudesta ja käsittää ne jonkin-

laiseksi peruskunnollisen, rehellisen tai kohtuullisesti uskonnollisen ihmisen luonnehdinnaksi. Kun edes jonkin ominaisuuden kohdalla tuntuu vähän tutulta, saatan lohduttaa ajatuksella, että Jeesuksenkin mielestä minulla on jotakin hyvää odotettavissa taivaan suunnalta. Tällainen yleisuskonnollinen, humanistinen tai muuten vain farisealaistyyppinen tulkinta kokee kuitenkin haaksirikon jo näissä alkujakeissa. Aidossa vuorisaarnan kuulemisessa ei voi välttyä kokemukselta, että tässä järisee turvallinen maaperä kaiken luontaisen ihmiskeskeisen ja omavoimaisen hyvyyden ja hurskauden alla.

Vuorisaarnassa tutut käsitteet ja käsitketykset saavat uuden sisällön ja elämän tulkinta uuden horisontin. Seuraavassa seurataan pitkälti D. Martyn-Lloyd-Jonesin vuorisaarnan selitystä.

Ensimmäisen autuaaksijulistamisen sana *köyhät* saa lisämääreen *hengessään*. Jeesuksen ympärillä olevaa joukkoa yhdistää toki sekin, että ollaan enimmäkseen vähäväkistä kansanosaa, köyhiä. Autuaaksijulistamisen porttilauseena on kuitenkin ”hengellinen köyhyys”. Tässä on ”jumalattoman vanhurskauttamisoppi” pähkinänkuoressa. Taivasten valtakuntaan käydään autuaan vaihtokaupan turvin, ei tarjoten Jumalalle jotakin tai mitä tahansa. Kun vuorisaarna kokonaisuudessaan on Jeesuksen poleeminen, fariseusten opetuksia kyseenalaistava ja haastava puhe, tässä mielessä tekstin yksi rinnakkaiskohta on kertomus fariseuksesta ja publikaanista temppelissä rukouksessa, toinen hengellisesti rikkaana ja omavaraisena, toinen vailla sanoja, joilla edes puolustaa omaa tulemistaan Jumalan eteen.

”Murheelliset saavat lohdutuksen.” Murheita on monenlaisia. Onnellista on, jos ihmiselle on tarjolla monenlaista lohdutusta pieniin ja suuriin suruihin. Täs-

sä kohden Jeesuksen opetus murheesta on kuitenkin fokuoitavissa ytimeen, kysymykseen pelastuksesta. Se on linjassa Pavalin opetuksen kanssa: ”Jumalan mielen mukainen murhe saa aikaan parannuksen, jota ei tarvitse katua, sillä se johtaa pelastukseen. Maallinen murhe sen sijaan tuottaa kuoleman.” (2. Kor. 7:10.) Vuorisaarnan syvin lohdutus murheelliselle on sen saarnaajassa, joka ei vain opeta kääntymystä ja anteeksiantamusta vaan on itse tie anteeksiantamukseen.

Kun nykyinen käännös sanoo: ”Autuaita ovat kärsivälliset, he perivät maan”, ennen sanottiin: ”Autuaita ovat hiljaiset.” Kreikan adjektiivin voinee kääntää monin tavoin, esimerkiksi ’sävyisä, lempeä’. *Hiljaisessa* on oma viehätöksensä. Tässä maailmassa maa ja tila ja resurssit kuuluvat yleensä vahvoille, röyhkeille ja niille, jotka osaavat ja tahtovat pitää puolensa. Joskus tämä periaate toteutuu hyvinvointivaltion sosiaalitoimessakin. Ne, jotka kovaäänisimmin vaativat, tulevat autuiksi. Olisiko vuorisaarnan tarkoittaman hiljaisuuden piirteitä se, että ihmisen käyttäytymiseen on tullut tietty sordiino: minä en ole maailman napa? Yliherkkyyks toisten arvostelulle ja itsensä puolustelulle on vähentynyt ainakin siinä, missä ei ole mitään puolustettavaa. Entä mitä tämän kohdan ymmärtämiseen tuo Jeesuksen lausuma: ”Ottakaa minun ikeeni päällenne ja oppikaa minusta, sillä minä olen hiljainen ja nöyrä sydämeltä; niin te löydätte levon sielulenne” (Matt. 11:29 KR 1938).

Autuaaksijulistamisen jatkossa puhutaan ”vanhurskauden nälästä ja janosta, lapeudesta, puhdassydämyydestä, rauhantekijöistä ja vainosta Jeesuksen tähden”. Näidenkin opetusten merkitys avautuu opetuslasten yhteydestä opettajaansa. Hän on vastaus nälkään ja puhtauden salaisuus. Hän vaikuttaa aitoa rauhanmielisyyttä eikä vain tyhjiä rauhanpuheita.

Irrotettuna uskosta Jeesukseen vuorisaarna himmenee yleisinhimilliseksi moralismiksi. Sitä voidaan ihailla kategoriasa ”maailmanhistorian suuria puheita”, mutta sen ydin jää pimentoon.

Vuorisaarnan päättetty hämmennykseen ja kuulijoiden palautteeseen: ”Kun Jeesus oli lopettanut puheensa, kansanjoukot olivat hämmästyksissään hänen opetuksesta. Hän opetti niin kuin se, jolle on annettu valta, ei niin kuin lainopettajat.” Vähiten hämmennystä ei aiheuttanut puheen keskellä oleva lyhyt opetuksen tiivistelmä: ”Olkaa siis täydellisiä, niin kuin teidän taivaallinen Isänne on täydellinen!” Vuorisaarnan ymmärtämisen yksi avain onkin siinä, että sitä on luettava alusta loppuun ja sitten taas palattava alkuun. Lopun hämmennyksestä tai ahdistuksesta saa palata alkusanoihin: ”Autuaita ovat hengellisesti köyhät” – nyt vähän paremmin tietoisena siitä, mitä se tarkoittaa ja kuka onkaan tämä opettaja. ●

Martti Ylinen

Pastori, Diak Etelän Kauniaisten toimipaikan opettaja

Antakaa toisillenne anteeksi

MATT. 6: 14–15

23. SUNNUNTAI HELLUNTAISTA 4.11.

Ns. *ius talionis* eli vastavuoroisuuden laki on Raamatussa hyvin paradoksaalinen. Sehän tuntuu kokonaan kumoavan pelastuksen yksin armosta: niin kuin sinä teet, niin sinulle tehdään. Tämä liittyy sekä suhteeseen Jumalaan että lähimmäiseen. Niin kuin me teemme lähimmäisellemme, niin Jumala tekee meille. Tämä on kultaisen säännön keskeinen sisältö, tässä käänteisesti (Matt. 7:12). Ellemme tee ihmisille niin kuin toivomme heidän tekevän meille, ei Jumalakaan tee meille niin kuin toivomme.

Edellä Isä meidän -rukouksen viidennessä kohdassa pyydämme: ”Anna meille

anteeksi velkamme, niin kuin mekin annamme anteeksi niille, jotka ovat meille velassa.” Siinä on kova testi kaikille kristityille, kun pyydämme Jumalaa toimimaan samoin kuin me toimimme meitä vastaan rikkoneille. Syntimme on velka Jumalalle. Kreikan *ofeiletēs* ’velallinen’ tarkoittaa suhteessa Jumalaan samaa kuin synti, *hamartia* (Luuk. 11:4). Jumala oli Kristuksessa ja maksoi syntivelkamme. Se maksoi hänelle paljon: hän antoi maksuksi kalleimpansa, oman Poikansa. Jeesuksen uhrikuoleman syvyys on jo esikuvana Abrahamin valmiudessa uhrata kalleimpansa, oman poikansa (1. Moos. 22). Tämä on kätkeytyksi mutta selvästi esikuvana, kun Joh. 19:17:ssä sanotaan: ”Hän kantoi ristiä itseään varten (*heautoō*).” Iisak kantoi uhripuitaan samoin itseään varten (1. Moos. 22:6). Hän ei sitä tiennyt, mutta Jeesus tiesi. Käsittelen tätä vaikuttavaa yhteyttä uudessa Johannes-kommentaarisani (s. 355). Talmudissa on hätkähdyttävä tulkinta Iisakista, joka kantoi uhripuitaan ”kuin joku kantaa ristiä har-teillaan”.

Ristin kalliin uhrin ymmärtäminen ja hyväkseen lukeminen vasta avaavat asenteen lähimmäisiin. Paavali kuvaa tätä asennetta rakkauden velaksi (Room. 1:14). Se joka on paljon saanut anteeksi Jumalalta, tulee rakkauden velkaan toisia kohtaan. Armo ei ole halpaa vaan kallista. Se vaatii Jumalalta paljon, armon vastaanottajalta kaiken. Ristin ihana sanoma on jo Abrahamin sanoissa pojalleen: ”Jumala kyllä katsoo itselleen karitsan polttouhriksi” (1. Moos. 22:8). Jumalan Karitsa on riittävä uhri.

On käsittämätöntä, että Jumala yli kaiken haluaa tehdä meille hyvää ja ”iloitsee siitä” (Jer. 32:40–41). Jumala on hyvä eikä voi olla tekemättä hyvää. Heprean verbi *tov* tarkoittaa ’olla hyvä, olla onnellinen’. Siitä kumpuaa finaalin hif’il-muoto *he-tiv* ’tehdä hyvää, tehdä onnelliseksi’. Teem-

me Isän onnelliseksi, kun käännyimme koitiin syntiretkiltä, järjestämme ilojuhlan taivaassa (Luuk. 15). Sellaisen kääntymisen aitous ilmenee heti myös suhteessa toisiin syntisiin. Kristitty ei voi olla onnellinen, ellei hän voi tehdä toisia onnellisiksi. Kerjäläinen haluaa kertoa toisillekin kerjäläisille, mistä leipää on saatavana.

On riipaisevaa, miten luonnollisessa tilassaan jopa kerjäläiset ovat armottomia toisia kerjäläisiä kohtaan. Heillä on reviiirit, joihin toisilla ei ole asiaa. Saalis ei ole jaettavaksi. Toisin on Daavidin Pojan valtakunnassa, jossa ”saaliinjaossa riemuitaan niin kuin elonkorjuussa iloitaan” (Jes. 9:2).

Matteuksen evankeliumin tekstiyhteydessä Jeesus liittyy paastosta puhuessaan Jes. 58:n sanomaan paastosta, johon Jumala mielistyy ja jota hän odottaa meiltä (j. 6–11). Hän ei ole kätkeytynyt ihmisiltä. Hänen sydäntään lähellä ovat erityisesti kärsivät, köyhät ja kodittomat. Jeesuksen viimeisen tuomion opetus liittyy juuri tähän sanomaan (Matt. 25:31–46). Kategorisesti Jeesus opettaa myös: ”Joko tehkää puu hyväksi ja sen hedelmä hyväksi, tahi tehkää puu huonoksi ja sen hedelmä huonoksi” (Matt. 12:33, samoin vuorisarnaissa 7:17). KR 1992 on turhaan pehmentänyt aoristin imperatiivin ”jos”-muotoon. Evankeliumi asettaa meidät mahdottoman eteen käskiessään meitä mahdottomaan. Ei kuuro voi kuulla, ei sokea nähdä, ei rampa kävellä, ei kuollut herätä eikä ihminen tehdä itseään hyväksi. Mutta Jeesuksen käskyn vastaanottaminen tyhjin käsin tekee mahdottoman mahdolliseksi. Armo on kallista. ●

Erkki Ranta

Kahden valtakunnan kansalaisena

MATT. 17: 24–27

24. SUNNUNTAI HELLUNTAISTA
11.11.

Kun puhutaan veroista, ollaan sellaisen aiheen kanssa tekemisissä, joka koskettaa kaikkia. Evankeliumeissa on oikeastaan kaksi vero-opetusta. Tässä on kyse ”kirkollisverosta”, verosta, joka kannettiin temppeleille ja jonka juutalaiset saivat itse kerätä. Siinä käytettiin vanhaa hopearahaa, sekeliä, joka ei viittanut miehittäjävaltaan eikä näin loukannut juutalaisten temppeleitä. Vain Matteus mainitsee tämän veroasian. Ymmärtäähän sen, että aihe häntä vanhana verokarhuna kiinnosti.

Myöhemmin kaikissa synoptisissa evankeliumeissa Jeesus kohtaa kysymyksen ”valtiovieron” maksamisesta (esimerkiksi Matt. 22:15–22). Tätä keisarin veroa keräsivät roomalaiset miehittäjät. Siinä piti käyttää keisarin kuvalla varustettua roomalaista denaaria. Tämä kaksintaistelu lainopettajien kanssa lienee se tutumpi veroväittely.

Matteuksen kertomus temppeleveron maksamisesta on monella tapaa mielenkiintoinen. Pietarihan vastaa empimättä luokseen tulleille temppeleveron perijöille, että Jeesus maksaa ilman muuta kaikille juutalaisille kuuluvan temppeleveron. Kun Pietari sitten tulee sisälle, Jeesus osoittaa olevansa tietoinen ulkona käydystä keskustelusta ja yllättää Pietarin aloittamalla itse keskustelun veronmaksusta. Odottamatta käykin ilmi, että vero on vielä maksamatta.

Jeesuksella oli Pietarille asiaa tästä verosta ja sen mukana vähän isommistakin asioista. Käytännön puolen hän hoiti kuntoon heti, kun oli opettanut periaatteet seuraajilleen. Tällä kertaa Pietari sai yksityisopetusta Jumalan valtakunnasta.

Viesti keskustelusta kulkeutui Matteukselle asti.

Molemmista veroista Jeesuksen ajatus on sama: järjestyksen ja rauhan vuoksi hänen seuraajiansa tulee maksaa, mitä maksaa kuuluu. Samalla heidän on muistettava, että Jumalan valtakunnan kansalaiset ovat sisäisesti kaikista instituutioista riippumattomia, toisen valtakunnan lapsia. Verot ja muut sen kaltaiset meiningit ovat tämän maailman lasten asioita. Isän lapsi on sellaista vapaa.

Tämähän alkaa muistuttaa melkoista kapinahenkeä. Jeesus katsoo kuitenkin syvemmälle kuin tämän maailman veronkiertäjät. Jumalan valtakunnan toiseus tulee kirkkaasti esiin Jeesuksen kommenteissa temppeliveron maksua Pietarille. Hän laajentaa kysymyksen yleensä veroihin ja tämän maailman kuninkaiden valtaan.

Lapsiltako vai vierailta verot peritään? Hiukan yllättävä kysymys meille yleisen verotuksen piirissä eläville. Mutta Pietari ymmärsi heti idean. Rooman valtakunnassa verotettiin vain vieraita kansoja, Rooman kansalaiset olivat niistä vapaita. Tähän kuvaan Jeesus tarttui, mutta katsoi syvemmälle: Jumalan valtakunnan vaeltajat eivät ole tämän maailman rahastettavissa. He ovat Kuninkaan lapsina maailman veroista vapaat. He voivat toki sovun tähden tyydyttää kuninkaiden vaatimukset ja maksaa vaaditut verot, mutta tämän maailman kuninkaiden valtaan he eivät kuulu.

Lyhyessä katkelmassa avautuu yksi Jeesuksen syvimmistä ja kirkkaimmista Valtakunnan muukalaisuuden opetuksista. Lasten valtakunnan kansalaiset ovat todellisella tavalla vieraita tässä maailmassa, oikeastaan vain yhden maailman kansalaisia, ja toisessa vain läpikulkijoita ajan lyhyessä hetkessä.

Jeesuksen vastaukset veronmaksua koskeviin kysymyksiin paljastavat hänen ole-

muksensa täyden riippumattomuuden tämän maailman valtarakenteista ja valtapeleistä. Hän ei opettanut kuuliaisuutta tämän maailman valloille vaan yksin Isälle.

Jeesuksen irtautuminen maailman rakenteista ei kuitenkaan ollut itsetarkoituksellista rettelöintiä. Jumalan lapsella ei ole mitään syytä käyttää vapauttaa levottomuuksien lietsomiseen: ”Keisarille se mikä kuuluu ja temppelille myös” – vaikka sitten kalan suusta.

Syvimmiltään Jumalan lapsen riippumattomuudessa on kyse niistä hetkistä, jolloin valtakunnat törmäävät: Mitä Jeesuksen seuraaja valitsee? Isän tahdon seuraamisen kuolemaan asti, näytti Jeesus edeltä. Hän antoi Jumalalle sen, mikä Jumalalle kuuluu, oman henkensä. Sepeutumisen yhteiskunnan odotuksiin ja ehdoton alistuminen esivallalle, niin uskonnolliselle kuin maalliselle, olisivat säästäneet hänet vanhuuden päivien viettoon. Se ei ollut Jeesuksen tie. ●

Erkki Jokinen

SRO:n opistopastori ja seurakuntakoulun vastaava opettaja

Tarvitset edunvalvojan

MATT. 24: 36–44

VALVOMISEN SUNNUNTAI 18.11.

Evankeliumi ja sen julistaminen ovat julkinen asia. Kaikki, mitä ihmisen on uskoakseen ja pelastuakseen tarpeellista tietää, on kerrottu Raamatussa. Ei ole salaisuuksia eikä kummallisuuksia. Tavallinen arkinen ja kuuliainen Kristuksen seuraaminen riittää. Avoin ja kaikkien nähtävä ja tunnistettava on oleva myös Jeesuksen toinen tuleminen. Silloin kysymykset saavat vastauksen ja kaikki on kirjasta ja selvää. Vain Jeesuksen tulemisen ajankohta on salainen; sen tietää vain Jumala.

Tässä maailmassa tarvitaan niitä, jotka valvovat. Kun näen maantien varressa

kyltin ”Kameravalvonta”, tarkistan auton nopeutta ja poliisiauton tullessa näköpiiriin hellitän kaasujalkaa. Esivalta ei kannata miekkaa turhaan! Liikkuvan poliisin kohtalosta ollaan huolestuneita, ja poliisin virkoja ja näkymistä vaaditaan lisää. Poliisi ja sairaala päivystävät ja valvovat, koska pahaa ja kurjaa voi tapahtua milloin tahansa, mutta tapahtuu usein juuri yöllä. Poliisi valvoo, koska Paholainenkaan ei nuku.

Paratiisissa oli toisin. Miekkaa tarvittiin vasta portilla, ja portin ulkopuolella odotti jo murha. Kainin esitutkinnaissa Jumala puhui näin: ”Miksi sinä suutuit ja katselet synkkänä maahan? Jos teet oikein, voit kohottaa katseesi, mutta jos et tee, on synti ovella vaanimassa. Sinua se haluaa, mutta sinun on pidettävä se kurissa.” Olisi valvottava muidenkin kuin virkavallan. Ne, jotka eivät kykene valvomaan itseään eivätkä asioitaan, tarvitsevat edunvalvojan. ”Tunnet asiani, valvo parastani” (virsi 303:7).

Valvomisen sunnuntai edeltää kirkovuoden päättävää tuomiosunnuntaita. Vaikka on vain yksi valvomisen sunnuntai, on jokainen päivä ennen tuomiopäivää valvomisen päivä. Vielä tulee tuomiosunnuntai, mutta kerran tulee tuomiopäivä. Jumalan tuomio kohtaa myös kunniallisia miehiä ja nuhteettomia naisia. Tosi elämäämme ei seuraa yötä päivää Big Brotherin kaltainen kameravalvonta. Siksi saatamme esimerkiksi lähimmäisen rakastamisesta puhua kovin falskisti. Mutta Jumala ja rouva tietävät, kuinka rakkautemme laita oikeasti on. Se, minkä teitte ja jätitte tekemättä, on se akseli, jolle meidät asetetaan viimeisellä tuomiolla. Siitähän persoonamme, identiteettimme ja elämämme rakentuivat: oli ihmisiä ja asioita, joille sanoimme ”kyllä”, tai siten ”ei”. Sieltä ei lähetetä ketään mielenlilatutkimukseen. Elämme täällä kaiken aikaa täyttä ymmärrystä vailla. Juuri sik-

si tarvitsemme Jumalan sanan ja käskyt ja edunvalvojan. Valvomista on se, että ryhdymme välittömästi mielentilamme tutkimiseen. ”Tehkää parannus!” merkitsee: ”Muuttakaa mielenne!”

Varmaan on yhä enemmän niitä, jotka eivät usko Jumalaan, saaticka viimeiseen tuomioon, puhumattakaan Jeesuksen toisesta tulemisesta. Elämä altistuu suhdanteille, koska suunnistushorisontti, pettämätön moraalien perusta ja mitta ja toivo oikeuden toteutumisesta, kadotetaan. Jumalattomat ovat kuin kuohuva meri, ei heillä ole rauhaa. (Jes. 57:20,21.) Mutta ihmeen levollisia ovat nekin, jotka uskovat Jumalaan, tuomioon ja Jeesuksen paluuseenkin. Kuinka on odottamisen ja valvomisen laita? Kun Herran paluun hetkeä ei tiedä, on viisautta valvoa joka hetki. Aivan arvaamaton Herran saapumisen hetki ei silti ole, vai miksi Jeesus kuvasi saapumistaan ilmoittavat merkit? Tekstimme edellä Herra antaa kaksi myönteistä ennusmerkkiä saapumiselleen: evankeliumin leviäminen Jerusalemissa alkaen kaikkialle maailmaan (24:14) ja diasporassa elävien juutalaisten paluu isiensä maalle (24:32). Jos kevään varhaisviikunat ovat omaisuuskansan paluu, ovat koittavan kansan parhaat hedelmät kansan kääntymys tunnustamaan Messiaansa.

Tärkein merkki ja suurin valvomisen uhka on kuitenkin normaalin elämän ja arjen jatkuminen. Se, että ”kaikki on entisellään” Jeesuksen paluun lupauksista huolimatta, on syy sekä pilkkaan että Herran odotuksen herpaantumiseen (2. Piet. 3:4). Olkoon Herran odotus kiihkeää, muttei se saa johtaa päivämääräen laskemiseen eikä arkitehtävien uskollisesta hoitamisesta luopumiseen. Siitä jo Paavali varoitti (1. Tess. 1–2). Peltotöissä ja ruoanlaitossa voidaan yhtä hyvin valvoa kuin olla valvomattakin ja tulla otetuksi mukaan Jeesuksen saapumiseen kuin joutua jätetyksi tänne. Jeesus

ottaa vavahduttavat esimerkit historia-
ta. Nooan aikaa leimasivat kulinaristiset
nautinnot ja ”kuka kenenkin kaa” -ilot.
Korkean elintason tavoittelussa Jumalan
lahjoja käytettiin väärin, ja yltäkylläisyy-
den rinnalla voimistui väkivalta. Lootin
päivinä taas Sodomian arkisen aherruk-
sen mädättivät seksin vääristyneet muo-
dot (Luuk. 17:28–32). Tällaisen keskellä
korostuvat kristityn kestävyys ja valvo-
minen. On pidettävä jatkuvaa *vigiliaa* (la-
tinan *vigeo* ’olla virkeä ja elinvoimainen’,
’valvoa’), oltava varuillaan, seistävä var-
tiossa. Itämaisessä talossa seinät olivat
heikot, mutta ovi oli vahva. Seurakun-
ta on hauras, mutta sen ovi, Kristus, on
vahva. Sen oven turvissa ovat ne, jotka
ovat avanneet ovensa Jeesukselle hänen
kolkuttaessaan (Ilm. 3:20).

Erikoista on, ettei Jumalan Poikakaan
tiedä paluunsa hetkeä. Arvoitusta ei tar-
vitse yrittää ratkaista, mutta ehkä vas-
taus avautuu Kristuksen kahdesta luon-
nosta. Tosi Jumala on myös tosi ihminen,
Isän oikealla puolellakin edustajamme ja
välimiehemme. Taivaassakin, halki ikui-
suuden ovat ihmisten tekemät Kristuksen
haavat kertomassa, miksi pelastetut ovat
perillä, ja siksi loputon ylistyksen aihe.
Kirkkautensa valtaistuimelle tuomitse-
maan Jeesus asettuu vasta sitten, kun Isä
näkee hetken koittaneen. Vielä Jeesus on
armonistuimella, on Jumalan pitkämieli-
syyden aika, eikä häähuone ole täyttynyt.
Vielä saarnaaja kuuluttakoon pasuunan
(farssimainen tuo sana *torvi*) tavalla sekä
Herran tuloa että viimeistä tuomiota ni-
tä keskenään sekoittamatta ja toisistaan
erottamatta, niin kuin Sanakin sen tekee.
”Ne, jotka olivat valmiit, menivät hänen
kanssaan” (Matt. 25:10). ●

Keijo Rainerma

Kristus, kaikkeuden Herra

MATT. 25: 31–46

TUOMIOSUNNUNTAI, KRISTUKSEN
KUNINKUUDEN SUNNUNTAI 25.11.

Jumalan olemusta kuvataan sanomalla,
että hän on oikeuden Jumala. Hän taiste-
lee kaikkea väärää vastaan ja tuomitsee
sen. Taustana tälle on hänen rakkautensa.
Jumala itse toimii kaikessa sanansa mu-
kaisesti. ”Rakkaus ei tee lähimmäiselleen
mitään pahaa.”

Tuomiosunnuntai muistuttaa suuresta
erottelusta, jonka Jumala toteuttaa aiko-
jen lopulla. ”Kaikkien ihmisten on nousta-
va kuolleista ruumiillisesti ja käytävä tilil-
le siitä, mitä ovat tehneet. Hyvää tehneet
pääsevät ikuisen elämään, pahaa tehneet
joutuvat ikuisen tuleen.” (Athanasioksen
tunnustus.) Miksi kuitenkin esimerkiksi
Paavali kirjoittaa: ”Armosta te olette pelas-
tetut, uskon kautta, ette tekojenne kautta,
ettei kukaan kerskaisi” (Room. 2:4)? Vii-
meisestä tuomiosta jää helposti ristiriitai-
nen ja päinvastainen käsitys, kun vertaa
edellä lausuttuja sanoja toisiinsa. Onko pel-
lastus sittenkin saatavissa teoilla?

Tunnustuskirjamme sanovat, että te-
koihin ja omaan vanhurskauteen vetoami-
nen Jumalan tuomiolla on jumalatonta.
Näin asian täytyy olla. Paavali kirjoittaa
myös: ”Jokainen, joka on Kristuksessa, on
siis uusi luomus. Vanha on kadonnut, uu-
si on tullut tilalle.” (2. Kor. 5:17.) Meidän
vanha ihmistemme saa kuoliniskun, kun
uskomme ristiinnaulittuun Jeesukseen.
Hänen kuolemansa tuomitsi meidän syn-
timme. Ne on Jumalan edessä anteeksi an-
nettu. Uskoessamme siihen ne eivät nou-
se viimeisellä tuomiolla vaatimaan meitä
tilille niistä. Uskossa Kristukseen meillä
on uusi suhde Jumalaan. Emme ole enää
kuolleita hänelle, vaan elämme hänen lap-
sinaan. Paavali sanoo: ”Hän teki meidät,
rikkomustemme tähden kuolleet elävik-
si Kristuksen kanssa. Armosta teidät on

pelastettu. Jumala herätti meidät yhdessä Kristuksen Jeesuksen kanssa ja antoi meidän paikan taivaassa.” (Ef. 2:5–6.) Jumala näkee kristityissä vain sen uuden ihmisen, jonka hän on sanallaan ja Hengellään synnyttänyt ikuista elämää varten. Jumalasta syntynyt on taivaskelpoinen. Siksi usko syntien anteeksiantoon on ainoa Jumalan ihmiselle antama ehto, jotta tämä pelastuisi.

Matteuksen kertomuksessa Jeesuksen kuvaamasta suuresta tuomiosta ei puhuta mistä tahansa hyvistä teoista tai ihmisystävällisyydestä. Painopiste on siinä, onko ihminen rakastanut Jeesusta Vapahtajanaan vai hylännyt hänet. Viimeisellä tuomiolla ei ole oikeastaan kyse oikeudenkäynnistä. Siinä vain todetaan se, miten itse kukin on tässä elämässä suhtautunut Jumalan anteeksiantoon. ”Joka uskoo minuun, saa elää”, sanoi Jeesus. Joka ei usko, jää siihen, mihin ihminen syntiinlankeemuksessa joutui: ulos kirkkaudesta. Jeesuksen ajan ihmiset näkivät kylminä aikoina paimenten erottavan vuohet lampaista. Lampaat sietivät paremmin kylmyyttä kuin vuohet, jotka vietiin suojaan. Olennaista tässä kuvauksessa oli jako kahtia. Sille oli selvä peruste.

Jumalallakin on omat perusteensa, kun hän jakaa ihmiset kahteen leiriin. Hän näkee sydämet ja myös tehtyjen tekojen vaihtimet. Ihminen, joka rakastaa Jeesusta, rakastaa myös hänen työtään tässä maailmassa. Uudessa testamentissa on lukuisia kohtia, joissa korostetaan kristittyjen keskinäistä rakkautta. Se edistää Jumalan valtakunnan työtä ja hänen tahtonsa toteutumista. Siksi Jeesus puhui veljistä, joille toiset veljet eli kristityt osoittavat rakkautta. Se, joka viettelee yhdenkin Jeesukseen uskovan pois uskosta, ei toimi Jeesuksen mielen mukaan eikä voi olla hänen veljensä. Se, joka tuntee Jeesuksen ajatukset ja jonka sydämessä asustaa Jumalan Henki, toimii hänen tahtoaan kuunnel-

len. Hän pelastuu armosta, uskon kautta, mutta hänen tekonsa kertovat siitä, mitä hänellä on sydämessään. Hän ei tule kristityksi tekojensa tähden, vaan hän tekee niitä, koska hän on kristitty.

Uusi testamentti puhuu paljon kristittyjen uudistuneesta elämästä. Se heijastaa toisille ihmisille sitä kaikille tarkoitettua hyvyttä ja rakkautta, jonka he ovat ottaneet vastaan. He ovat Jumalan silmissä uudestisyntyneitä siitä huolimatta, että heissä on tässä elämässä vielä jäljellä se vanha luonto, joka ei anna heidän olla rauhassa. Siksi kristitty usein kärsii ja tuntee murhetta. Hänellä on joka päivä aihetta parannukseen: syntien tunnustamiseen ja anteeksi uskomiseen ja taisteluun syntiä vastaan. Hänen turvanaan on Jumala, joka oli Kristuksessa ja sovitti maailman itsensä kautta. Viimeinen tuomio on suuri hetki Jeesukseen uskovalle. Itsessään heikko ihminen saa vapautettuna kaikista taakoista nähdä vihdoinkin sen, millaista on täydellinen, puhdas elämä. ●

Antti Herkkola

Kalvolan seurakunnan kirkkoherra

Kuninkaasi tulee nöyränä

MATT. 21:1–9

ENSIMMÄINEN ADVENTTI-
SUNNUNTAI 2.12.

Kaikki evankelistat mainitsevat Jeesuksen ratsastamisen Jerusalemiin. Kyseessä oli siis Jeesuksen julkisen toiminnan kannalta tärkeä tapahtuma. Aika oli käymässä vähiin. Tähän asti Jeesus oli tullut Jerusalemiin ikään kuin varkain, huomaamattomasti. Nyt hän tulee sinne julkisesti, suuren ihmisjoukon saattamana. Tapaus onkin ainoa kerta, jolloin Jeesus suosui ihmisten juhlistavaksi. Innostuneen kansanjoukon keskelläkin Jeesus kuitenkin oli hiljainen ja lempeä. Hän tiesi, mikä häntä Jerusalemissa odotti. Kruunu, joka hänen päähänsä siellä pantaisiin,

vännettäisiin orjantappuroista. Valtaistuini, jolle hänet korotettaisiin, olisi Pääkallonpaikalle pystytettävä risti, teiloituspuu. Tietoisena tästä Jeesus kulki hiljaisena riemuitsevan kansan keskellä.

Hoosianna-huudon lisäksi 1.adventtisunnuntain tekstistä useimmat muistavat aasin eivätkä suotta. Evankelista Johannes mainitsee aasin, Markus ja Luukas varsan ja Matteus molemmat, aasin ja sen varsan. Vaikka aasi olikin sivuosassa – eihän kansanjoukko sitä juhlinut, vaan häntä, jota se kantoi – oli aasi kuitenkin tärkeässä tehtävässä. Niinpä lähestyessään opetuslastensa ja muun väkijoukon kanssa Jerusalemiä Jeesus käski kahden oppilaansa noutaa aasin varsoineen edessä olevasta Betfagen kylästä. Hän ei tarvinnut aasia väsymyksen tähden. Hänhän oli kävellyt Galileasta noin kaksi sataa kilometriä, ja nyt oltiin jo melkein perillä. Matkaa Jerusalemiin oli enää pari kilometriä, sekin Öljymäeltä Kidronin laaksoon johtava alamäkeä. Aasin hakemisella oli aivan oma tarkoituksensa.

Noin tuhat vuotta aiemmin kuningas Daavid oli saapunut samaan kaupunkiin juhlan keskellä sen jälkeen, kun hän oli joutunut pakenemaan sieltä poikansa Absalomin tekemän kapinan seurauksena. Daavidista ja hänelle tarjotuista aseista kertoo 2. Sam. 16:1–2.

Myös Daavidin poika Salomo ratsasti työjuhalla kuninkaaksi voitelua varten lähes samaa reittiä kuin Jeesus. ”Torvet soivat ja kansa huusi: Hoosianna kuningas Salomo! Kaikki tulivat hänen perässään ylös kaupunkiin, ja he soittivat huiluja ja riemuitsivat, niin että maa oli haljeta heidän huudoistaan.” (1. Kun. 1: 33–40.)

Jeesuksen tulo Jerusalemiin aasilla ratsastaen täytti Sakarjan kirjassa (9:9) olevan Messias-ennustuksen. Matteus lainaa siitä osan ja liittää mukaan pari lausetta Jes. 62: 11:sta. Näin Messias on sekä Ku-

ningas (Sak.) että Pelastaja (Jes.). Millainen tämä Messias-kuningas onkaan! Kun muiden kuninkaiden alamaiset tulevat nöyrästi kuninkaansa luo, tämä Kuningas tulee itse alamaistensa luokse. Kun muut kuninkaas ottavat alamaisiltaan kaiken tarvitsemansa, tämä Kuningas antaa kaiken, mitä hänen alamaistensa tarvitsevat. Messias-kuninkaan loisto on hänen vaatimattomuudessaan. Hän on nöyrä, hiljainen, auttaja, oikeamielinen ja vanhurskas. Tämä Kuningas ratsastaa aasilla. Hevonen olisi kuvannut sotaratsua ja väkivaltaa. Aasi sitä vastoin oli työjuhta, rauhan eläin. Sillä ratsastava ei totisesti ollut pelottava näky. Niinpä kun Jeesus saapui Jerusalemiin aasilla ratsastavana kuninkaana, hän tuli ennen muuta tarjoamaan ihmisille rauhaa.

Jakeessa 9 oleva lainaus on Psalmista 118 (j. 25–26) Psalmia veisattiin pääsiäisjuhlien yhteydessä. Avunhuuto ”Hoosianna” (’oi auta, oi pelasta’) muuttui Messias-kuninkaan saapuessa ylistyshuudoksi. Jeesuksen seurassa hoosiannaa ei laulanut harjoitettu kuoro, vaan se tuli riemuitsevan kansanjoukon suusta spontaanisti, harjoittelematta.

Jeesuksen ratsastaminen Kultaisesta portista Jerusalemiin suuren väkijoukon ympäröimänä sai kaupungissa aikaan maanjäristyksen kaltaisen liikehdinnän, kuten alkutekstissä sanotaan ”koko kaupunki tuli liikutetuksi” (*eiseisthee*, aor. pass.) Samasta verbistä tulee sana *seismologia*. Aapeli Saarisalo kääntääkin kohdan: ”Koko kaupunki vavahti.” Mistä tulisi se järistys, joka saisi meidät ja kaupunkimme ja kotiseurakuntamme liikkeelle? Oliko Jeesuksen joka hetkinen avuksi huutaminen ja Hänen lähellään eläminen avain tähän? ●

Jari Nordman

Pastori, SROS:n Ymenlaakson ja Päijät-Hämeen aluejohtaja, Iitti

Kiitos isänmaasta

1. AIK. 29:10–14.

ITSENÄISYYSPÄIVÄ 6.12.

Alun perin tämä raamatunkohta liittyy Jerusalemin temppelin rakentamista varten kootun suuren kolehdin keruun tunnelmiin. Kansa oli antanut enemmän kuin kukaan olisi pitänyt mahdollisena. Siksi Daavid auliisti myöntää, että viime kädessä lahjan antajana on ollut Jumala itse. Vain hän on voinut saada aikaan selaista antamisen halua kansassa. Se antoi omastaan ymmärtäessään, ketä sen oli kiittäminen elämästään ja vauraudestaan. Ei ole siis ihme, että tällainen teksti on valittu myös yhdeksi Suomen itsenäisyyspäivän juhlistamiseen liittyvistä teksteistä.

Aikakirjat ovat heprealaisen Raamatun viimeiset kirjat. Alun perin Ensimmäinen ja Toinen aikakirja olivat vielä yksi ainoa kirja, johon Vanhan testamentin ilmoitus siis päättyi.

Kirjan sijoittelu antaa myös viestin sen sisällöstä. Meidän Raamatussamme Aikakirjat seuraavat välittömästi Kuninkaiden kirjoja. Varsinkin jos kirjat lukee yhteen menoon, alkaa helposti ihmetellä, mitä varten Raamatussa on perätysten kaksi kovin samantyyppistä kirjaa, jotka sitä paitsi ainakin osittain kertovat aivan samoista tapahtumista. Jos kuitenkin pitää mielessään kirjan sijainnin heprealaisessa Raamatussa, alkaa ymmärtää sen tarkoitusta paremmin.

Kun muistaa, että kirjaa kirjoitettaessa on tapahtunut jo kaikki se, mitä muissa Vanhan testamentin kirjoissa on sanottu, sen sanoma alkaa tulla selvemmäksi. Takana ovat Daavidin kuninkuuden loiston ajat ja Israelin pohjoisvaltion uho ja tuho. Takana ovat Salomon rakentaman temppelin hävitys ja pakkosiirtolaisuuskin. Serubbabelin rakennuttama pieni temppelekin lienee jo pystyssä.

Kun ihminen elää tilanteessa, jossa kaikki entinen loisto ja myös nöyryyttävä pakkosiirtolaisuus ovat takanapäin ja uusi, pieneltä tuntuva alku edessä, mieleen nousee monia kysymyksiä. Ehkäpä ensimmäinen niistä kuuluu: ”Kuka minä oikein olen? Keitä me olemme?” Pian sen jälkeen mieleen tulee myös kysymys: ”Miten voimme välttyä tekemästä samoja virheitä kuin aikaisemmat sukupolvet ovat tehneet?”

Aikakirjoissa ei kerrota opillisessa mielessä mitään varsinaisesti uutta. Niissä vain palautetaan mieleen vanhoja, ehkä jo unohtuneitakin totuuksia Jumalasta ja ihmisestä. Uutta on asioiden esittämis-tapa. Aikakirjat jättävät pois monia merkittävil-täkin tuntuja yksityiskohtia. Siksi Aleksandriassa vajaan 300 eKr laaditussa Vanhan testamentin kreikkannoksessa Aikakirjat saivatkin kreikkankieliseksi nimekseen sanan, joka viittaa pois eli mainitsematta jättämiseen. Hätkähdyttäviin poisjättämissiin kuuluu Daavidin lankeemus Batseban kanssa.

Aikakirjoissa ei kuitenkaan pelkästään jätetä pois tiettyjä kohtia Samuelin ja Kuninkaiden kirjoista. Niissä myös täydennetään joistakin asioista annettuja tietoja. Aikakirjojen kirjoittaja laati ikään kuin uudenlaisen esityksen Israelin kansan historiasta, joka auttoi tuossa tilanteessa eläviä ymmärtämään tilannettaan. Kirjoittaja nostaa kansansa historiasta esiin periaatteita, jotka näyttävät yhä uudelleen toistuvan. Ne tapahtumat nousevat siis ikään kuin peilinä hänen aikalaistensa silmien eteen, jotta he voisivat nähdä niissä tapahtumissa myös oman elämänsä.

Mitä Aikakirjoilla voisi olla tekemistä meidän aikamme kanssa? Itse asiassa juuri siihen kysymykseen Aikakirjojen kirjoittaja vastaa. Niin kyseleville hän viestinsä laati.

Aikakirjoissa ei ole ensisijaisesti kysymys historian esityksestä, vaikka siinä

historian tapahtumista kerrotaan. Se on ennen muuta pitkä saarna. Aikakirjoista nousee esiin Jumalan toimien uskollisuus. Erityisen hyvin se näkyy toisaalta Israelin pohjoisvaltion ja toisaalta eteläisen Juudan kuningassukujen kuvauksissa. Pohjoisvaltiossa kuningassuku parhaimmillaankin pysyy vallassa vain viisi sukupolvea, ja siellä valtaan pääsee se, joka on tarpeeksi häikäilemätön. Kaikki riippuu siellä ihmisestä. Sen sijaan Juudassa valta pysyy sillä suvulla, jonka Jumala oli valinnut, vaikka läheskään kaikki sen suvun jäsenet eivät toimissaan uskollisia olleetkaan.

Kaikesta huolimatta Jumalan Daavidille antama lupaus siitä, että tämän jälkeläinen pysyisi valtaistuimella, oli voimassa. Näin Aikakirjoista näkyy yhä uudestaan myös, mikä ero on Jumalan armovalinnalla ja ihmisten yrityksillä. Edellinen tuo elämän, jälkimmäinen kuoleman.

Kirjan neljännessä luvussa kerrotaan Juudan suvun lisäksi Simeonin heikentyneestä heimosta. Se on yllättävää, koska Kuninkaiden kirjoista saa turhaan hakea heimosta mainintoja. Miksi Aikakirjojen kirjoittaja käytti peräti 20 jaetta kuvaamaan Simeonin heimoa ja sen voittoisaa taistelua haamilaisia vastaan, vaikka Kuninkaiden kirjat näyttivät unohtaneen koko heimon olemassaolonkin?

Yksi syy Simeonin heimon mainintaan on selvästikin, että osa Simeonin heimon kaupungeista oli yhteisiä Juudan heimon kanssa. Nämä heimot olivat siis läheisessä liitossa keskenään. Koska Aikakirjoissa Juudan heimon merkitystä korostetaan, on luonnollista, että myös sen läheinen liittolainen saa ansaitsemaansa kunniaa.

Tämän ilmeisen syyn lisäksi kirjoittaja näyttäisi korostavan myös toista seikkaa. Simeonin heimo oli käytännöllisesti katsoen unohdettu. Se oli ikään kuin kadonnut maailman kartalta, ja kuitenkin se eli. Jotakin samaa oli tapahtunut koko Juudan

kansalle. Se oli kiskaistu kotiseudultaan ja viety toisten kansojen sekaan vieraisiin maihin, ja kuitenkin Jumala oli pitänyt siitä huolen. Se oli elossa niin kuin unohdetun Simeonin heimon jäännöskin.

Jatkossa kirjoittaja monin eri tavoin kuvailee, mitä seurauksia Israelin kansalle oli toisaalta oikeista, toisaalta vääristä valinnoista. Yhä uudelleen esiin nousee, että kun kuningas ja kansa etsivät Jumalan tahtoa, koko kansa koki Jumalan varjelusta ja siunausta. Vastaavasti kansa joutui kokemaan kovia, kun se unohti Jumalansa.

Tekstissämme pakkosiirtolaisuudesta luvattuun maahan palannutta kansaa muistutetaan kaikkein keskeisimmästä asiasta Israelin kansan historiassa. Jerusalemin temppeli oli Jumalan läsnäolon näkyvä ilmaisu. Se oli paikka, jossa syntiuhrit uhrattaisiin. Se oli paikka, jossa Jumala oli luvannut asua. Siellä ihminen kohtasi Jumalan.

Daavid ihasteli sitä, kuinka ihmiset olivat antaneet valtavan suuren summan temppelin rakentamisrahastoon. He tiesivät, mikä elämässä on tärkeintä. Kansakunnan itsenäisyys on lopultakin sen varassa, että kansa ymmärtää, ketä sen on kaikkesta kiittäminen. Silloin kun Jumala on elämässä ensimmäisellä sijalla, voi turvallisesti katsoa myös eteenpäin. ●

Jukka Norvanto

Pää pystyyn ja alati valveilla

LUUK. 21: 25–36

2. ADVENTTISUNNUNTAI 9.12.

”Viimeiseksi ajaksi” nimittää Raamattu Jeesuksen ylösnousemuksen ja hänen toisen tulemisensa välistä aikaa (1. Joh. 2:18). Ajalla ja maailmalla on alkunsa ja loppunsa, mutta päätös ei ole kosminen hiljaisuus vaan ikuisen riemuvuoden ylistys Jumalan luomassa uudessa taivaassa ja uudessa maassa tai päättymätön itku van-

hassa helvetissä erossa kaiken hyvyyden lähteestä. Vielä olemme autettavassa ajassa, ja saarnaaja rukoilee saarnaansa Hengen tulta, jotta edes yhden saisi pelastetuksi helvetin tulesta. Ei tule hämmäntyä, vaikka Raamatun nykykäännös on harmillisesti niputtanut *Jerusalem*in hävitys-otsikon alle Jeesuksen toisen tulemisen: edellisen Herra kyllä ennusti, muttei häntä siellä nähty, jälkimmäisestä hän puhui paljon, ja kun se sitten tapahtuu, kaikkien silmät saavat hänet nähdä. Toinen adventti on kunniaassa saapumisen adventti.

Suurten lopputapahtumien alkua enakoivat merkit voidaan ryhmitellä kolmeen. Ensinnäkin ovat universonia koskettavat kosmiset merkit taivaan kappaleissa ja erikseen mainittuina meren aaltojen pauhu, taivaiden voimien järkkyminen ja kansojen ahdistus, epätoivo ja lamaannuttava pelko. Toiseksi ovat historian merkit kuten hengelliset eksytykset, sanomat sodista, laaja nälänhätä, maanjäristykset, kristittyjen vainot, Jumalan lain hylkääminen, mutta myös myönteiset merkit: luopumuksesta huolimatta evankeliumin voittokulku kaikkialle (Matt. 24:14; Ilm 6:2), kristittyjen tunnususkollisuus (Ilm. 12:17; 14:12) ja juutalaisten paluu isiensä maalle kuin varhaisviikunasatona ja kääntymys uskomaan Messiaaseensa viikunapuiden makeana kesäsatona. (Ks. myös 5. Moos. 28:64–67.) Kolmanneksi ovat lopunajan merkit ihmisissä. Näitä erityisesti Paavali kuvaa 2. Tim. 3:1–9. Johanneksen ilmestys toistaa kolme elementtiä, joita ekokatastrofi uhkaa: maa, vesi ja ilma. Yhtenä yksityiskohdantana nousevat esiin kauniin ja arvokkaan kulttuurin rappeutuminen ja avioliiton rapautuminen (Ilm. 18:22,23.) Jo Jesaja kuvasi sitä, mitä ihmisille ja maalle tapahtuu (Jes. 24).

Viimeisen ajan viimeinen jakso tulee olemaan poikkeuksellinen ja vaikea. Ennen kokematon turvattomuus, epätoivo

ja lamaannuttava pelko valtaavat ihmiset. Jos turvallisuustilan perustuksena ovat maanpiiri, luonnonlait ja ihmisen selviytymiskyky, ei jää kahvaa, mistä pitää kiinni, eikä tulevaisuutta, jota kannattaa odottaa. Katoavuuden virrassa ainoan pitävän otteen voi saada virran ulkopuolelta. Järkyttävää on, että ahdistuksistaan huolimatta ihmiset eivät tee parannusta synneistään eivätkä käänny Jumalan puoleen vaan päinvastoin pilkkaavat (Ilm. 16:9,11,21). Armollista on, että vielä silloinkin Jumala odottaa ihmisten kääntymystä. Kristityt taitavat olla ainoita, jotka silloinkin toimivat täysillä. Silloin tulee Jeesus, ei joulun lapsena vaan suuressa voimassa ja kirkkaudessa. Saapuja nähdään ja tunnustetaan, arvoitukset avataan, kysymykset saavat vastauksen. Martti Luther kirjoittaa: ”Tämä Kristuksen tulo on yhtä valtava kuin ensimmäinen oli raihnas ja vähäinen.” Suurten lopputapahtumien sarja etenee niin nopeasti, että sama sukupolvi, joka näkee niiden alun, näkee kaiken muunkin.

Evankeliumikohdan ydinasiat ovat vielä sanomatta: ”Älä menetä rohkeuttasi, vaan pysy valveilla!” Kun kuvatut tapahtumat alkavat, ”nostakaa rohkeasti päänne pystyyn, sillä teidän vapautuksenne on lähellä”. Pelastusteolla on historiallisen tapahtumisen luonne. Ei ole kysymys vertauskuvista, jotka eivät johda mihinkään. On kysymys tapahtumista, jotka ovat Jumalan vallassa. Luoksemme eivät tule periaatteet vaan persoona. Emme me kristityt odota ekokatastrofeja tai maailmanloppua. Odotuksemme ovat valoisat ja täynnä toivoa. Odotamme Herraamme, suurta Vapahtajaamme, rakkaaksi tullutta syntisten Ystävää, jonka kanssa vietämme koko iäisyuden. Seuraavat masentavat uutiset siitä, mitä tapahtuu luonnolle ja ihmisille, kätkevätkin toivon merkin. Vastarannalta kuuluvat jo Herran tulemisen valmistelun äänet. Antakaa

taivaskaipuunne kasvaa, niin jaksetaan tehdä työtä ja kantaa vastuamme tässä vanhassa maailmassa.

Arkinen elämä huoliineen, juopottelusta puhumattakaan, turruttaa Jeesuksen odottajankin. Jumalan pitkämielisyyden aikana on kiusaus ajatella, että kaikki jatkuu niin kuin ennenkin. Nähkää Kristuksen saapumista julistavat merkit! Antakaa sydämenne täyttyä riemullisella toivolla. Ellet vielä kuulu Jeesuksen tulemisen odottajiin, liity Jumalan kansan odotusjoukkoon tänään! ●

Keijo Rainerma

Tiililä-seuran syksyn ohjelma

8.10. Urho Muroman sanoma ja perintö, Raimo Mäkelä

5.11. Osmo Tiililän sanoma ja perintö, Martti Kola

3.12. Uuras Saarnivaaran sanoma ja perintö, Ari Auranen, kommentti Jouko Talonen

Kokoontumiset STI:ssä maanantaisin loka- ja marraskuussa klo 17–19 ja joulukuussa 18–20.
Tervetuloa. Vie viestiä muillekin

Kirkkokansan raamattupäivä

Kirkkokansan kolmas raamattupäivä on Lahdessa Ristin kirkossa lauantaiana 9.3.2013 klo 10–18, aiheena Rohkeutta on...

Perusta

**Uskon ja ajattelun avuksi
39. vuosikerta
Ilmestyy kuudesti vuodessa**

Julkaisijat

Suomen Evankelisluterilainen Opiskelija- ja Koululaislähetys ry | OPKO
Suomen Raamattuopiston Säätiö | SROS
Suomen teologinen instituutti ry | STI

Vastaava päätoimittaja 2011–2013

Raimo Mäkelä | raimo.makela@kotiportti.fi
050 910 9058

Toinen päätoimittaja 2011–2013

Timo Eskola | timo.eskola@teolinst.fi
09 668 9550

Toimitussihteeri ja taittaja

Paula Eskola | paula.eskola@sro.fi
09 5123 9157

Ulkoasun suunnittelu

Teemu Junkkaala | teemu@gstj.fi

Toimitus 2001–2013

Juha Ahvio | juha.ahvio@elisanet.fi
Ville Kettunen | ville.kettunen@helsinki.fi
Jukka Norvanto | jukka@norvanto.fi
Leif Nummela | leif.nummela@uusitie.com
Olli-Pekka Vainio | olli-pekka.vainio@helsinki.fi
Juha Vähäsarja | juha.vahasarja@sro.fi

Neuvottelukunta 2011–2013

Puheenjohtaja: Keijo Rainerma, Juha Auvinen, Leif Erikson, Ruth Franzén, Salli Hakala, Markku Ihonen, Tapani Innanen, Timo Junkkaala, Sammeli Juntunen, Ilmari Karimies, Alekski Kuokkanen, Jussi Miettinen, Pekka Mäkipää, Olavi Peltola, Henrik Perret, Timo Pokki, Tapio Puolimatka, Erkki Ranta (varapuheenjohtaja), Timo Rämä, Niilo Räsänen, Matti Sartonen, Mauri Tervonen, Lauri Thurén, Aku Visala

Toimituksen osoite

PL 15, 02701 Kauniainen

Kustantaja

Perussanoma Oy

Tilauspalvelu

Sirpa Mäkelä | tilaukset.perusta@perussanoma.fi
09 5123 9152 | PL 15, 02701 Kauniainen

Tilauhinnat 2012

Opiskelijatilaus 33 €/vuosi, kestotilaus 36 €/vuosi, määräaikaistilaus 39 €/vuosi, irtonumero 7 €

Ilmoitushinnat

1/1 sivu: 130 mm (lev.) × 193 mm (kork.) 250 €,
½ sivu: vaaka 130 mm × 96,5 mm 140 €,
pysty 62,5 mm × 193 mm 140 €,
muut: 0,80 €/pmm, palstaleveys 62,5 mm.
Hintoihin lisätään alv. (23 %).

Ilmoitusten vastaanotto

aineistot.perusta@perussanoma.fi |
09 5123 9157

Kirjapaino

Kirjapaino Uusimaa. Perusta-lehti painetaan ympäristöystävällisesti.

Aikakauslehtien liiton jäsen.
ISSN 0355-7111